

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΠΑΤΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΩΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ

ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΖΗΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Α.Μ: 431/2003021

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ : ΣΑΒΒΙΔΗΣ ΑΛΕΞΙΟΣ

ΣΥΝΕΙΣΗΓΗΤΕΣ : ΓΙΑΝΝΗΣ Δ. ΣΑΚΚΑΣ

ΣΠ. ΣΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

ΡΟΛΟΣ 2007

«Πάρε σημαία και άλογο και τρέξε στις Αρόης τα πάνω-πάνω υψώματα
Και ρίξε τη ματιά σου ως πέρα ανατολικά που πέφτει η Κορινθία.
Κι αν δεις στρατό βυζαντινό, καβάλα και πεζούρα, να'ρχεται προς τα μέρη μας,
τρέχα και γύρνα πίσω με τη σημαία σου γυρτή, χαρά μας και χαρά σου.
Μ' αν η ματιά σου τίποτα να δει δεν το μπορέσει με τη σημαία σου ορθή γύρνα,
κι αλίμονό μας!...»
«... Πήρανε θάρρος κι άνοιξαν του Κάστρου τους τις πόρτες κι ορμήσανε
Ακράτητοι μες στον εχθρών τα στίφη. Η μάχη ήταν φοβερή. Των
Πατρινών το θάρρος εσκόρπισε τον πανικό μες στις ψυχές των Σλάβων.
Όσοι απ' αυτούς εξήσανε ετρέξανε στα πλοία αφήνοντας τους Πατρινούς.

**ΤΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΥΤΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΟ ΘΑΡΡΟΣ
ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΝΩΝ ΟΠΟΥ ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΤΑΦΕΡΑΝ
ΝΑ ΔΙΩΞΟΥΝ ΤΟ ΣΛΑΒΟ ΚΑΤΑΚΤΗΤΗ**

Κι ενταύθα εκαβαλίκεψαν, απήλθον εις την Πάτραν
το κάστρο ετριγύρισαν, ωσαύτως και την χώραν,
τα τριπουτσέτα εστήσασιν γύρω καταπαντόθεν,
τους τζογρατόρους έβαλαν, τον πόλεμον αρχάσαν

.....
Κι αφών την Πάτραν απήρασιν τες φύλαξες εβάλαν,
Το κάστρον εσωτάρχισαν, ειθ'ούτως και την χώραν
Από λαόν και άρματα, ως έπρεπεν κι αρμόζει

**ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ
ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 146 Π.Χ.	
Η ΑΧΑΪΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ.....	6
<i>A. ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....</i>	<i>6</i>
<i>B. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....</i>	<i>8</i>
<i>Γ. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ.....</i>	<i>8</i>
<i>Δ. Η ΚΟΡΥΦΩΣΗ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ</i>	
<i>ΤΗΣ ΑΧΑΪΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ.....</i>	<i>13</i>
<i>E. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΤΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΧΑΪΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ... </i>	<i>14</i>
<i>ΣΤ.ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΑΣΤΕΣ ΤΗΣ</i>	
<i>ΑΡΧΑΙΑΣ ΠΑΤΡΑΣ.....</i>	<i>18</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
ΑΠΟ ΤΟ 146 Π.Χ ΜΕΧΡΙ 1453.....	20
<i>A. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....</i>	<i>22</i>
<i>B. ΟΙ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ.....</i>	<i>22</i>
<i>Γ. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑΣ.....</i>	<i>29</i>
<i>Δ. Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ.....</i>	<i>30</i>
<i>E. Η ΒΑΡΩΝΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ.....</i>	<i>32</i>
<i>ΣΤ. Η ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ 1259 ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ.....</i>	<i>35</i>
<i>Z. ΑΝΑΡΧΙΑ ΣΤΟ ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΟ ΤΗΣ ΑΧΑΪΑΣ.....</i>	<i>36</i>
<i>Η. Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ</i>	
<i>ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΕΡΤΡΑΝΔΟ ΝΤΕ ΜΠΩ.....</i>	<i>37</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ.....	39
<i>A. Η ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ.....</i>	<i>40</i>
<i>B. Η ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ.....</i>	<i>42</i>
<i>Γ. Η ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ</i>	
<i>ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ.....</i>	<i>42</i>
<i>Δ. ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΝΕΤΟΥΣ.....</i>	<i>43</i>
<i>E. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ.....</i>	<i>46</i>
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	
Η ΠΑΤΡΑ ΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ 1821.....	51
Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ.....	53
ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ. Η ΛΥΤΡΩΣΗ.....	55
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	57
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	58

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Πάτρα¹ είναι μια από τις αρχαιότερες ελληνικές πόλεις που διακρίνεται για το συνεχές και το αδιάκοπο της ιστορίας της. Η αρχαία Αχαΐα η βορειότερη της Πελοποννήσου χώρα, οριζόμενη ανατολικά από τη Σικυωνία, βόρεια και βορειοανατολικά από το εσωτερικό Κορινθιακό κόλπο, ονομάστηκε στην αρχή Αιγιαλός και Αιγιαλεία. Οι πρώτοι οικιστές του Αιγιαλού φανερώνονται οι Πελασγοί Αιγιαλέες και ονομάστηκαν έτσι από εκείνον.

ο προϊστορικός όμως αυτός λαός θεωρείται ως πρώτος οικιστής όχι μόνο τις Πελοποννήσου αλλά και όλης της Ελλάδας. Την προέλευση και την ετυμολογία δεν την γνωρίζουμε με ακρίβεια, κατά την επικρατέστερη όμως γνώμη οι προϊστορικοί Πελασγοί ξεκίνησαν από τη Θράκη και μετανάστευσαν στην Πελοπόννησο. Η Αιγιαλεία³⁵ ύστερα από πολλά χρόνια μετονομάστηκε Ιωνία και κατόπιν Αχαΐα.

Πανάρχαιοι κάτοικοι³⁶ των Πατρών μυθολογούνται από τον αυτόχθονα βασιλιά Εύμηλον. Ο Εύμηλος κατοίκησε την πόλη την οποία αυτός θεμελίωσε και την ονόμασε Αρόη. Η δεύτερη συνοικία που δημιουργήθηκε ήταν αυτή της Ανθείας και τέλος ιδρύθηκε και η τρίτη μεταξύ Ανθείας και Αρόης η οποία ονομάστηκε Μεσάτις. Κατά τον Πausανία, ο Αχαιός Πατρεύς από τη Λακωνία έδωξε τους Ίωνες αφού κατέστρεψε την αρχαιότερη πόλη Αρόη συνοίκησε στο χώρο αυτό και τις τρεις κόμεις τις έκανε μία πόλη όπου και πήρε το όνομά του. Η απο³⁷ικία αυτή σύμφωνα με τον Pausanias δημιουργήθηκε όταν ενηλικιώθηκαν τα παιδιά του Αριστοδήμου, Προκλής και Ευρησθένης δηλαδή αρκετά χρόνια μετά την κάθοδο των Δωριέων – Ηρακλειδών. Ο Πρωγένης και ο γιος του Πατρέα πρέπει να έφυγαν από τη κοινωνία των Δωριέων (ακόμη δεν είχε διαμορφωθεί η Σπάρτη) μαζί με την αναχώρηση του Θήρα και των Μινυών κατά τη συνωμοσία των τελευταίων.

Μετά την μυκηναϊκή εποχή η Πάτρα ευρισκόμενη στην περιφέρεια του ελληνικού χώρου και μακριά από τα μεγάλα κέντρα τις εποχής, όπως η Αθήνα, η Σπάρτη, η Κόρινθος, η Χαλκίδα κ.λ.π δεν παίζει κανένα ουσιαστικό ρόλο στα μεγάλα γεγονότα και στις πολιτικές εξελίξεις που συμβαίνουν στην υπόλοιπη Ελλάδα. Δεν αποικιοποιεί δεν λαμβάνει ενεργό μέρος στις πολεμικές συγκρούσεις του 4^{ου} αιώνα π.χ. Η πρωτοβουλία των κινήσεων όλο αυτό το διάστημα ανήκει στην Ανατολική Αχαΐα. Σημαντική ήταν η συμβολή της Πάτρας στη συγκρότηση της Αχαϊκής συμπολιτείας(280 π.Χ.). Πρόκειται για την αναβίωση της ομοσπονδίας των Αχαιών “ το κοινό των Αχαιών “. Οι πόλεις Πάτρα, Δύμη, Αίγιο, Βούρα, Φαραί, Τριταία, Πελλήνη, Αιγείρα, Λεόντιο και Κερύναια ιδρύουν την Συμπολιτεία. Η λειτουργία της βασιζόταν σε θεσμούς ισότητας και δημοκρατίας.

Η πρώτη μεγάλη ακμή της Πάτρας διέρχεται κατά την υστεροελλαδική ή Μυκηναϊκή περίοδο(1580 – 1100 π.χ) όπου η πληθώρα των μυκηναϊκών νεκροταφείων και των οικισμών που βρέθηκαν τόσο μέσα στη πόλη όσο και

¹ Λεξικόν Ήλιον τόμος ΙΗ' σελ. 84

2.Εν Αχαΐα σελ.274

3.Εγκυκλοπαίδεια Π. Δρανδάκη τόμος 19 σελ. 791

4.Εγκυκλοπαίδεια Υδρία σελ. 157

γύρω από αυτήν όπως την Αρόη, την Σαμακιά, το Γηροκομείο και δείχνουν όχι μόνο ότι ο πληθυσμός έχει αυξηθεί σημαντικά, αλλά και ότι έχουν αναπτυχθεί σχέσεις και με άλλες περιοχές. Ο συνοικισμός της Πάτρας στο τέλος της Μυκηναϊκής εποχής, φαίνεται ότι δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια θρησκευτική ένωση και ίδρυση μιας κοινής λατρείας προς τιμήν της Αρτέμιδος. Από τις επόμενες γεωμετρική και αρχαϊκή εποχή λίγα στοιχεία έχουν εντοπιστεί, και δείχνουν την βαθμιαία εξασθένηση των οικισμών της Πάτρας. Αντιθέτως την κλασική περίοδο(5^{ος} και 4^{ος} αιώνας) φαίνεται ότι γίνεται στην πραγματικότητα ο πολιτικός συνοικισμός της Πάτρας και η οργάνωσή της σε πόλη, διότι τότε, μέσα του 5^{ου} αιώνα π.χ. ιδρύεται το αρχαιότερο νεκροταφείο της γνωστό ως βόρειο νεκροταφείο.

Παρόλα αυτά υπάρχουν στοιχεία και από τη παλαιοχριστιανική και πρωτοβυζαντινή περίοδο(4^{ος} – 6^{ος} αιώνας). Τότε πιθανότατα κατασκευάζεται και το αρχαίο κάστρο στη θέση της αρχαίας ακρόπολης, από τον Ιουστινιανό, το οποίο εξακολουθεί να υπάρχει μέχρι σήμερα με προσθήκες και επισκευές των Φράγκων και των Τούρκων. Στα μέσα του 9^{ου} αιώνα μ.Χ. η Πάτρα αρχίζει και ακμάζει και έκτοτε ακολουθεί τις τύχες του βυζαντινού κράτους. Από το 13^ο αιώνα και έκτοτε ανήκει άλλοτε στους Φράγκους άλλοτε στους Βυζαντινούς, άλλοτε στους Ενετούς και άλλοτε στους Τούρκους. Επιπλέον τα ρωμαϊκά και τα πρωτοβυζαντινά ψηφιδωτά που έχουν βρεθεί είναι τα σημαντικότερα και είναι η πλουσιότερη περιοχή στην Ελλάδα⁵. Τέλος ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα που πρέπει να αναφέρουμε είναι η ιστορία του Απόστολου Ανδρέα ο οποίος μετά τον διωγμό του Κλαυδίου θανατώθηκε επί χιαστό Σταυρό στο λιμάνι ο οποίοςς έκτοτε δεικνύετε και ως τάφος του. Το 358 μ.χ τότε πλέον η Πάτρα εκχριστιανίζεται και το λείψανο του Απόστολου Ανδρέα μεταφέρεται στην Κωνσταντινούπολη. Σύμφωνα λοιπόν με την παράδοση ο Πολιούχος Άγιος Ανδρέας ήταν αυτός που έδωσε θάρρος και δύναμη στους Πατρινούς να εναντιωθούν στους Σλάβους και να καταφέρουν να τους συντρίψουν.

⁵ Εγκυκλοπαίδεια Ήλιον τόμος 14 σελ. 85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 146 Π.Χ. Η ΑΧΑΪΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ

A. ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Οι 12 Αχαϊκές πόλεις⁶, δηλαδή η Παλλήνη, η Έγειρα, οι Αίγες, η Βούδα, η Λινή, το Αίγιο, οι Ρυπές, οι Πάτρα, ο Φορές, η Ώλενος, η Δύμη και η Τριταία, κυβερνήθηκαν διαδοχικά από τους απογόνους του Τισσαμενού μέχρι με τον θάνατο του Ωρύγη που καταλύθηκε η βασιλεία, επειδή τα παιδιά του κυβέρνησαν άνομα και δεσποτικά και εγκαθιδρύθηκε η δημοκρατία, την οποία οι Αχαιοί με κάθε τρόπο προσπαθούσαν να διατηρήσουν.

Μετά την καταστροφή της Ελίκης και της Βούρας το 373 π.Χ. από το σεισμό, αναφέρεται ότι οι Αχαιοί συναθροίζονταν στο ιερό του Ομάριου Δία, κοντά στο Αίγιο, όπου τελούσαν πανηγύρια και θυσίες. Εκεί μάλιστα ξεπερνούσαν τις μεταξύ τους έριδες και ρύθμιζαν τα κοινά συμφέροντα τους, διατηρώντας μία ομοσπονδία, που ξεχώριζε για τη σύνεση και τη σταθερότητα των μελών της – εξαιτίας δε αυτού ακριβώς του γεγονότος, οι Λακεδαιμόνιοι και οι Θηβαίοι μετά τη μάχη στα Λευκτρά ανέθεσαν μόνο στους Αχαιούς την εκδίκαση των αμφισβητήσεων που είχαν προκύψει ανάμεσα τους. Ο Στράβωνας αναφέρει σχετικά, ότι οι Αχαιοί εγκαταστάθηκαν και στην Λακωνία και στην Αργολίδα όπου από εκεί στράφηκαν στο βορινό μέρος τις Πελοποννήσου το οποίο ακριβώς διατήρησε το όνομά τους.

Επιπλέον το 1406 π.Χ. επειδή η Αττική⁷ είχε περισσευούμενο πληθυσμό, έστειλαν οι Αθηναίοι στην Αιγιαλεία αποίκους Ίωνες, από τους οποίους αυτή ύστερα ονομάστηκε Ιωνία. Περισσότερες λεπτομέρειες για τον αποικισμό αυτό δεν γνωρίζουμε. Ο Ηρόδοτος αναφέρει πως οι Ίωνες που κατέβηκαν στην Αιγιαλεία ήρθαν σε επιμιξίες και έζησαν ειρηνικά με τους αρχαίους κατοίκους της τους Πελασγούς Αιγιαλέες και μόνο την εποχή του Ίωνα ονομάστηκαν Ίωνες. Οι Ίωνες μαζί με τις συνοικίες Αρόη, Ανθεία και Μεσάτι είχαν μεταξύ τους μια κοινή λατρεία. Τη λατρεία της θεάς Αρτέμιδος. Η λατρεία της θεάς γινόταν στον ποταμό Μείλιχον (τον ποτάμι των Συχαινών σήμερα). Η λατρεία της Αρτέμιδος γινόταν με ανθρωποθυσίες εξαιτίας των οποίων η θεά εξαγριώθηκε και εξαπέλυσε εναντίων των κατοίκων της χώρας δεινόν όλεθρον. Αλλά ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα στην ιστορία της Πάτρας αποτελεί η ίδρυση της Αχαϊκής Συμπολιτείας. Στην εκατοστή εικοστή τέταρτη Ολυμπιάδα, όταν οι Πατρείς και οι δυμαίοι συναντήθηκαν κ συμφώνησαν⁸ πρώτοι αυτοί, σύμφωνα με τον Πολύβιο⁹, να συγκροτήσουν μαζί με τους Φαραιούς και τους Τριταίους την Αχαϊκή συμπολιτεία. Πέντε χρόνια μετά τη σύσταση της προσχώρησαν σε αυτή οι Αιγείς, αφού έδιωξαν από τη πόλη τους τη μακεδονική φρουρά, καθώς και οι Βουραίοι, που σκότωσαν τον

⁶ Σ. Θωμόπουλος σελ. 40

⁷ Εγκυκλοπαίδεια Δρανδάκη σελ. 791

⁸ Ιστορικό Λεξικό Πατρών σελ. 277

⁹ Σ. Θωμόπουλος σελ. 191

τύραννό τους. Ο δε τύραννος της Κερύνειας Ισέας, παρακολουθώντας αυτές τις εξελίξεις και προβλέποντας και την προσωπική του τύχη, εγκατέλειψε την εξουσία και παίρνοντας εγγυήσεις για την ασφάλειά του από τους Αχαιούς πρόσθεσε και τη δική του πόλη στην Συμπολιτεία, στην οποία ύστερα από λίγο προσήλθαν η Πελλήνη, η Αιγείρα και το Λεόντιο. Έτσι, αντί για την αρχαία ομοσπονδία των δώδεκα αχαϊκών πόλεων συγκροτήθηκε ένωση των δέκα, με τους ίδιους φίλους και εχθρούς, με τα ίδια νομίσματα, μέτρα και σταθμά και με τους ίδιους νόμους και άρχοντες.

Βασικό όργανο της Αχαϊκής Συμπολιτείας υπήρξε η γενική συνέλευση, που συνερχόταν αυτόκλητα δύο φορές το χρόνο, στο τέλος της άνοιξης και του φθινοπώρου για τρεις μέρες στο Αίγιο, επισημότερη από πάντα πόλη της Αχαΐας, σύμφωνα με τον Πausανία, και έπαιρναν μέρος σε αυτή όλοι οι πολίτες, που είχαν συμπληρώσει το τριακοστό χρόνο της ηλικίας τους γεγονός, που είχε οδηγήσει τον Πολύβιο να ονομάσει αυτή τη συρροή του λαού όχι μόνο Συνέλευση, αλλά και Εκκλησία, Αγορά, Σύνοδο, Πλήθος, Έθνος και Αχαιούς. Την ανώτατη εκτελεστική εξουσία ασκούσαν οι στρατηγοί των Αχαιών, που είχαν το δικαίωμα να διοικούν τις στρατιωτικές δυνάμεις της Συμπολιτείας και να προοδεύουν στις συνελεύσεις. Εκτός από το στρατηγό, τον Ίππαρχο και τον Γραμματέα, που αναφέρονται και στην παλιά Συμπολιτεία, ορίζονταν οι Υποστράτηγοι. Αυτοί φαίνεται, ότι εκπροσωπούσαν ανά ένας κάθε μια πόλη ξεχωριστά ή πολλές μικρότερες πόλεις μαζί και διοικούσαν τα στρατιωτικά τμήματά τους.

Από τους νόμους της Αχαϊκής Συμπολιτείας λίγοι είναι σε εμάς γνωστοί, όλοι όμως αποτελούσαν απόρροια πολιτικής φρόνησης και ήταν πάντα σύμφωνοι με τους σκοπούς της συμμαχίας. Κανένα, εξάλλου, μέλος της Συμπολιτείας δεν μπορούσε να στείλει πρέσβεις ή να δεθεί με συμμαχία ή με φιλία με κάποια πόλη ή χώρα ή με κάποιον βασιλιά, χωρίς τη σχετική γνώση του πράγματος και την πλήρη αποδοχή του από ολόκληρη την ομοσπονδία.

Οι πόλεις ωστόσο, που συμμετείχαν στην Αχαϊκή Συμπολιτεία αποτελούσαν και ξεχωριστές υπάρξεις. Η κάθε μία από αυτές είχε το δικό της λαό, την επικράτειά της, το δίκαιό της και τα όργανά της, με τα οποία ασκούσε την πολιτική της εξουσία μέσα στα πλαίσια εκείνα, που όριζε η πολιτική εξουσία της Συμπολιτείας. Είχαν συνεπώς όλες οι αρχαϊκές πόλεις και τις τοπικές τους αρχές, όμοιες στη διαμόρφωσή τους με τη γενική κυβερνητική αρχή της Συμπολιτείας, δηλαδή βουλή, και προεδρεύοντα άρχοντα.

Τέλος έχουμε τους άρχοντες των πατρίων γνωστοί σε μας είναι μόνο οι δέκα οκτώ, των οποίων τα ονόματα τα βρίσκουμε μόνο σε πατραϊκά νομίσματα μετά τη διάλυση της Αχαϊκής Συμπολιτείας(146-33). Δυστυχώς όμως δεν μπορούμε με ασφάλεια να καθορίσουμε τα χρόνια, που αυτοί οι πατρείς κυβέρνησαν τη πόλη τους μαζί με τη Βουλή. Οι δέκα οκτώ πατρείς άρχοντες είναι: ο Δάμων, ο Αρίσταρχος, ο Μητροδώρος του Μενεκλέους, ο Αισχρίων του Λυσίου, ο Άνδρων, ο Δαμασίας ο Ασχρίων, ο Αριστοδήμος, ο Άνδρων του Λυσιζένου, ο Αριστομένης, ο Ξενοφάντως του Σωμιστράτου, ο Κίμων, ο Ξένων, ο Αρχικράτης, ο Νικόστρατος, ο Λύκων και ο Αγίας του Λύσωνος.

B. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η Πάτρα κατά τη διάρκεια του 5^{ου} αιώνα¹⁰ είναι φτωχή σε ευρήματα. Νομίσματα δεν εξέδιδε ακόμη. Κατά τον 4^ο αιώνα οι πολιτειακές μεταβολές στην Αχαΐα δείχνουν ήδη ζωντάνια, ενώ και τα αρχαιολογικά δεδομένα στην Πάτρα φανερώνουν αργή ανάπτυξη. Οι αρχαιότεροι τάφοι που βρέθηκαν αποδεικνύουν την επέκταση της πόλης και κατά συνέπεια οικονομική εξέλιξη. Κατά την διάρκεια όμως του 4^{ου} αιώνα π.Χ. η Πάτρα έγινε πεδίο ανταγωνισμών των αντίθετων μακεδονικών παρατάξεων.

Η Πάτρα ήταν ιδιαίτερα γεωργικός λαός, αυτάρκης και ειρηνικός λαός και καλλιεργούσαν με επιμέλεια το πλούσιο έδαφος της χώρας τους, μαζεύοντας με άνεση τους δημητριακούς καρπούς, γεμίζοντας με μυρωδάτο κρασί τις λαγύνες, προσφέροντας θυσίες και το δέκατο της σοδειάς στην Παναχαΐα Δήμητρα και στον Οινόπα Βάκχο, και δεν ζητούσαν αλλού ευρύτερο πεδίο δράσης, αλλά κάτω από την Αιγίδα της Τρικλαρίας Αρτέμιδας και της Αθηνάς απολάμβαναν με ισότητα τα αγαθά της ειρήνης.

Γ. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Η ομοσπονδία των Αχαιών με το πέρασμα του καιρού άρχισε να χαλαρώνεται και μετά τη μάχη στη Χαιρώνεια διαλύθηκε, γιατί μερικές πόλεις της καταλήφθηκαν από τους Μακεδόνες. Στη θέση όμως της ομοσπονδίας αυτής ήταν γραφτό, αν και πολλή αργά να λάμψει μια δεύτερη κάτω από την από την ηγεσία του Άρατου και του Φιλοποίμενα, η οποία υπήρξε τόσο ενεργητική ώστε να αναλάβει και την ηγεμονία όλης της Πελοποννήσου.

Κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου άφθονο έτρεξε το ελληνικό αίμα μέσα στην Ελλάδα, όχι για τη διάσωσή της από τους εχθρούς, αλλά για την εξουθένωση και την καταστροφή της. Οι αντίζηλες πόλεις Αθήνα και Σπάρτη από αμοιβαίο ξεκινώντας μίσος δημιούργησαν η μεν πρώτη την αθηναϊκή συμμαχία, με κύρια δύναμή της το ναυτικό και όπου προστέθηκαν και οι Ιωνικές αποικίες και τα περισσότερα νησιά, η δε δεύτερη την πελοποννησιακή συμμαχία με βασικό της στήριγμα το στρατό ξηράς και όπου πήραν μέρος οι δωρικές και οι περισσότερες αιολικές πόλεις. Οι Αχαιοί όμως που πάντα τηρούσαν φιλική στάση απέναντι στους Αθηναίους, προσχώρησαν στη συμμαχία τους αμέσως μετά την ήττα των Σικυωνίων από τον Περικλή, μαζί με τον οποίο εκστρατεύσανε στη συνέχεια χωρίς αποτέλεσμα, κατά των Οινιαδών, οχυρής πόλης της Ακαρνανίας, που βρισκόταν κοντά στις εκβολές του Αχελώου ποταμού. Ύστερα από τα γεγονότα (445 μ.Χ.) και πολλή πριν από το πελοποννησιακό πόλεμο απέδωσαν οι Αθηναίοι στους Πελοποννήσιους με τις τριαντάχρονες σπονδές την Αχαΐα, τη Νισαία, τις Πηγές και την Τροιζήνα, ακολουθώντας τη σωστή γνώμη του Περικλή, ότι δεν ήταν δυνατό να διατηρήσουν τις ηπειρωτικές τους κτήσεις, αλλά έπρεπε να περιοριστούν στη ναυτική τους ηγεμονία. Το ότι η Αχαΐα δόθηκε στους Λακεδαιμόνιους, συμπεραίνεται σύμφωνα με τον Κλέωνα, ο οποίος μιλώντας στην αθηναϊκή

¹⁰ Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λάρος σελ. 250

εκκλησία του δήμου, μετά την πανωλεθρία των Λακεδαιμόνιων στη Σφακτηρία, τόνιζε, ότι πρέπει να παραδώσουν τους αιχμαλώτους τους στους Λακεδαιμόνιους, μόνο αφού ξαναπάρουν από αυτούς την Νίσαια, τις Πηγές, την Τροιζήνα και την Αχαΐα. Το ότι οι Αθηναίοι ζητούσαν ξεχωριστά τη συμμαχία των Πατρινών, εξαιτίας της θέσης της χώρας τους και της γειτνίασης της με την αντικρινή αιτωλική ακτή, όπου σύμφωνα με τον Θουκυδίδη ο Αλκιβιάδης στρατηγός των Αθηναίων, περνώντας στην Πελοπόννησο, έπεισε τους Πατρινούς (419 π.Χ.) να ενώσουν σε μακρά τείχη την πόλη τους με την θάλασσα, με το σκοπό βέβαια οι στόλοι των Αθηναίων να μπορούν να υπερασπίζονται τη Πάτρα, που ήταν παραθαλάσσια. Φαίνεται ότι οι Πατρινοί μετά την αναχώρηση του Αλκιβιάδη από τη πόλη τους ακολούθησαν τις συμβουλές του, που ήταν άλλωστε συμφέρουσες και σε εκείνων, στην αθηναϊκή όμως συμμαχία δεν προσχωρήσανε. Αυτό το μαρτυρεί ο Πausanias ο οποίος γράφει ότι οι Πατρινοί ήταν σύμμαχοι των Λακεδαιμόνιων και ότι μαζί με τους Πατρινούς συμμαχούσαν πρόθυμα και οι Αχαιοί, οι οποίοι δεν συμπαθούσαν και τους Αθηναίους. Οι Πατρινοί αν και στην αρχή δεν έπαιρναν καθαρή θέση, δεν μπορούσαν ωστόσο να αποφύγουν τελικά τη συμμετοχή τους στην πελοποννησιακή συμμαχία και επειδή φοβούνταν τον συμμαχικό στρατό των πελοποννησίων και επειδή λίγοι προέβλεπαν τη βοήθεια από το στόλο των Αθηναίων, κατοικώντας σε μια πόλη, που δεν βρισκόταν βέβαια μακριά από τη θάλασσα, αλλά που τα τείχη της την προστάτευαν από κάθε ναυτική επιδρομή. Ο Στράβωνας αναφέρει εξάλλου ότι η Πάτρα αποτελούσε σημείο στήριξης στις επιχειρήσεις των πελοποννησίων κατά τις απέναντι αιτωλικής ακτής και ότι έδινε άσυλο στους στόλους τους με το ασφαλισμένο λιμάνι της, που ήταν το μόνο της βορινής παραλίας, αν και μέτριο.

Στη διάρκεια του Κορινθιακού πολέμου οι Αχαιοί, επειδή προς το εσωτερικό δεν μπορούσαν να τη μικρή τους χώρα, επιδιώκανε κτήσεις στην απέναντι του κόλπου ακτή. Έτσι συμάχησαν με την αιτωλική Καλυδώνια γεγονός ωστόσο που τους υποχρέωσε να εγκαταστήσουν εκεί φρουρά. Οι Αχαιοί όπου με τόλμη είχαν διαπεραιωθεί από την Πάτρα στην Αιτωλία πιεζόμενοι από τους Ακαρνάνες, που αποτελούσαν δυνατό και ακμάζοντα λαό, έστειλαν τότε πρέσβεις στους Λακεδαιμόνιους και τους παραπονέθηκαν επειδή τους είχαν εγκαταλείψει, ενώ αυτοί τους ακολουθούσαν παντού. Τους ανέφεραν ότι θα αναγκάζονταν ή να αφήσουν τον πόλεμο στην Πελοπόννησο και να περάσουν με όλες τις δυνάμεις τους στη θάλασσα, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τους Ακάρνες και τους συμμάχους τους, ή να κλείσουν μαζί τους ειρήνη. Οι Σπαρτιάτες, έχοντας συμφέρον να μην αναμειχθεί στον Κορινθιακό κόλπο καμιά εχθρική προς αυτούς δύναμη, έστειλαν την άνοιξη του 389 ισχυρό στρατό στην Αιτωλία. Στη συνέχεια όμως άλλαξε τακτική και με γρήγορες ενέργειες άρχισε να καταστρέφει τη χώρα σε τέτοια έκταση όπου οι Ακάρνες υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τους συμμάχους τους και να προσχωρήσουν στους Σπαρτιάτες. Ο Αγησίλαος πέτυχε συνεπώς το σκοπό του. Οι Αχαιοί για πολύ λίγο έμειναν ευχαριστημένοι, εξαιτίας του τρόπου διεξαγωγής του πολέμου.

Αργότερα έχουμε τη Θηβαϊκή ηγεμονία όπου ο πελοποννησιακός και ο Κορινθιακός Πόλεμος εξάντλησε τη Σπάρτη και την Αθήνα και επιστρέψανε

στην ανάπτυξη της δύναμης των Θηβαίων το 370 ωστόσο ο Επαμεινώνδας εξεστράτευσε μαζί με τον Πελοπίδα στην Πελοπόννησο και πλησίασε την ατείχιστη Σπάρτη, που την υπερασπιζόταν ο γέροντας πια Αιγησίλαος. Το 369 ο Επαμεινώνδας μπήκε στην Πελοπόννησο για δεύτερη φορά προκειμένου να ταπεινώσει τους Αρκάδες, που πρόβαλλαν την απαίτηση να μοιραστούν την αποικία με τους Θηβαίους όπου τιμωρήθηκαν για την αλαζονεία τους αυτή. Έτσι λοιπόν η Αχαΐα θα εξασφάλιζε τον έλεγχο τους στον Κορινθιακό κόλπο, που είχε για τους ίδιους μεγάλη σημασία. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο ο Επαμεινώνδας επιχείρησε μαζί με όλους τους συμμάχους του την Τρίτη εκστρατεία. Οι εκπρόσωποι της κοινωνικής εκείνης μερίδας, που κυβερνούσε την Αχαΐα, έπεσαν τότε στα πόδια του Επαμεινώνδα και πέτυχαν να μην εξοριστούν οι ολιγαρχικοί, ούτε το ολιγαρχικό καθεστώς να μεταβληθεί, που είχε εγκαθιδρυθεί στο μεγαλύτερο μέρος των παραλιακών πόλεων τους όταν η Σπάρτη κυριαρχούσε. Ύστερα, παίρνοντας εγγυήσεις ο Επαμεινώνδας από τους Αχαιούς, ότι θα είναι σύμμαχοι του και ότι θα τον ακολουθούσαν παντού, όπου θα τους οδηγούσε, ξαναγύρισε στην Θήβα. Τελικά οι Θηβαίοι καθάίρεσαν τον Επαμεινώνδα από το αξίωμά του και έστειλάν στην Αχαΐα αρμοστές, που έδιωξαν από την εξουσία τους ολιγαρχικούς με τη βοήθεια του λαού και εγκαθίδρυσαν εκεί δημοκρατίες. Οι εξόριστοι όμως ολιγαρχικοί, που ήταν πολλοί γρήγορα συνασπίστηκαν και βάδισαν με στρατό κατά των αχαϊκών πόλεων, που τις κατέκτησαν όλες και κατάργησαν κάθε δημοκρατικό πολίτευμα.

Σημαντικό ρόλο στην ιστορία διαδραματίζονται οι Μακεδόνες με τη βασιλεία του Φιλίππου όπου είχε μείνει για ορισμένο διάστημα(368-365) ως όμηρος στη Θήβα, κοντά στον Επαμεινώνδα, και από πολιτική φρόνηση δέχτηκε τα έθιμα των Ελλήνων και ασπάστηκε την ελληνική παιδεία. Την εποχή εκείνη οι Φωκείς είχαν καταλάβει και εκμεταλλεύονταν ιερά χώματα έτσι λοιπόν τους καταλογίστηκε βαρύ πρόστιμο όπου και δεν πλήρωσαν έτσι λοιπόν άρχισε ο πόλεμος όπου είχαν ως συμμάχους τους Αχαιούς και τους Θηβαίους ο πόλεμος αυτός κράτησε 9 χρόνια. Αυτή η συμμαχία ήταν κατά του Φιλίππου έτσι λοιπόν το φθινόπωρο του 338 πήγε στην Πελοπόννησο και οι πόλεις που είχαν πάρει μέρος στον πόλεμο εναντίων του, ιδίως η Αχαΐα υπέκυψαν σε αυτόν και αποδέχτηκαν ειρήνη με όρους που εκείνος είχε υποβάλει.

Μετά τη δολοφονία του Φιλίππου το 336 π.Χ. στο θρόνο της Μακεδονίας¹¹ ανέβηκε ο Αλέξανδρος. Λίγο καιρό μετά το ανέβασμά του στο θρόνο διαδόθηκε στην Ελλάδα η ψεύτικη φήμη ότι πέθανε έτσι λοιπόν επαναστάτησαν οι πόλεις θέλοντας να ξαναποκτήσουν την ανεξαρτησία τους άρχισαν να οπλίζονται μέσα σε αυτές τις πόλεις ήταν και η Αχαΐα πλην της Πελλήνης. Ένα χρόνο μετά το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου στη Βαβυλώνα, επαναστάτησαν οι Έλληνες της νότιας Ελλάδας κατά των Μακεδόνων και η σύγκρουση έγινε στην περιοχή της Λαμίας το 322 π.Χ. Πρόκειται για το γνωστό ως Λαμιακό πόλεμο. Οι ελληνικές πόλεις νικήθηκαν και δέχτηκαν κάλι της Μακεδονικές φρουρές. Από τους Αχαιούς μνημονεύεται ότι έλαβε

¹¹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος 5

μέρος μόνο ο Πατρινός παλαιστής Χείλωνας. Πολέμησε κ πιθανόν να φονεύτηκε.

Αυτές λοιπόν ήταν οι συμμαχίες στις οποίες έλαβαν μέρος οι Αχαιοί μαζί με τους συμμάχους της. Αργότερα όμως ακολούθησαν και άλλοι πόλεμοι στις οποίες σημαντικό ρόλο έπαιξε το φιλελεύθερο πνεύμα της Αχαϊκής Συμπολιτείας που οδήγησε πολλές γειτονικές μεταξύ τους πόλεις να ενωθούν μαζί της, όπως η Σικυώνα, η οποία αποτέλεσε μέλος της το 251 π.Χ. όταν ο σικυώνιος Άρατος, γιος του Κλεινία λύτρωσε με τόλμη και την αρετή του την πατρίδα του από την τυραννία του δυνάστη Νικοκλή. Ο Άρατος ήταν απαρχής φίλος της ομοσπονδίας των Αχαιών, πρόσφερε πολλά στη Συμπολιτεία με τη δική του δόξα και με τη δύναμη της πατρίδας του. Τη περίοδο 245 και κατόπιν το 243 ο Άρατος κατάφερε να αφαιρέσει την κυριαρχία από τον Αντίγονο Γονατά ο οποίος ήταν ο φόβος των πελοποννησίων. Σκοπός του Αράτου ήταν να ενώσει όλες τις πόλεις τις Πελοποννήσου για τον αγώνα εναντίων των Μακεδόνων δεν τα κατάφερε όμως γιατί βρήκε αντίσταση από τους σπαρτιάτες που διεκδικούσε την πελοποννησιακή ηγεμονία και τις συνεχής παρενοχλήσεις των Αιτωλών, κατάφερε όμως να συμπεριλάβει στην Αχαϊκή ηγεμονία τις πόλεις Μεγαλόπολη, το Άργος, την Ερμιόνη, τον Φλιούντα, την Αίγινα την Σαλαμίνα και άλλες πόλεις τις πόλεις που δεν κατάφερε να συμπεριλάβει ήταν η Σπάρτη, την Τεγέα, την Μαντινεία και τον Ορχομενό. Μετά το θάνατο του Αντίγονου Γονατά στον μακεδονικό θρόνο τον διαδέχτηκε ο γιος του Δημήτριος ο Β' ο οποίος δεν έκανε τίποτε το αξιόλογο και αυτό φάνηκε από τον ασταμάτητο πόλεμο του κατά των Αιτωλών όπου δεν υπήρξε καθόλου τυχερός, ενώ τους Αχαιούς ελάχιστα επιχείρησε να τους ενοχλήσει. Αργότερα τον διαδέχτηκε ο ξάδελφος του ο Αντίγονος Δώσωνας ο οποίος φθονούσε την αχαϊκή δόξα. Μετά τον θάνατο του βασιλιά της Σπάρτης και την αναδοχή του από τον Κλεομένη άρχισε να στρέφεται ανοιχτά κατά των Αχαιών οι οποίοι δεν ενέδιναν με προτροπή του Αράτου, την παραχώρηση της ηγεμονίας. Ο Κλεομένης τελικά κατέβηκε από την Αρκαδία στην Αχαΐα και κατευθύνθηκε στη Δύμη, όπου τους εκεί συγκεντρωμένους Αχαιούς να δώσουν μάχη στην οποία νικήθηκαν ολοκληρωτικά και πολλοί από αυτούς σκοτώθηκαν και άλλοι πιάστηκαν αιχμάλωτοι από τους Σπαρτιάτες. Οι Αχαιοί αν και στην αρχή συμφώνησαν να παραδώσουν την ηγεμονία, με παρέμβαση όμως του Αράτου δεν προχώρησαν σε αυτή την παράδοση με αποτέλεσμα ο Κλεομένης να καταλάβει την Πελλήνη, το Άργος, τις Καφύες και πολλές άλλες αρκαδικές πόλεις των Αχαιών. Ύστερα από λίγο, εξάλλου πήγαν με το μέρος της Σπάρτης οι Κλεόνες, η Επίδαυρος, η Τροιζήνα και η Ερμιόνη, αφού αποσπάστηκαν από την αχαϊκή συμμαχία και έτσι οι Αχαιοί έφτασαν στον έσχατο κίνδυνο, οπότε υποχρεώθηκαν να αναγορεύσουν τον Άρατο στρατηγό αυτοκράτορα. Ο Άρατος λοιπόν συνεννοήθηκε στο Αίγιο με τους Αχαιούς, ζήτησε τη βοήθεια του Αντιγόνου κατά του ισχυρού Κλεομένη και έκανε μαζί του συνθήκη. Έτσι λοιπόν προεδρεύει στην Αχαϊκή Συμπολιτεία διευθύνει τις στρατιωτικές επιχειρήσεις και οι Αχαιοί είναι υποχρεωμένοι να συντηρούν το στράτευμα του. Έτσι, λοιπόν εξαιτίας της ζηλοτυπίας του προς τον Κλεομένη ο Άρατος αντί να συνεννοηθεί μαζί του για την υπεράσπιση της Ελλάδας, θυσίασε την ελευθερία της Αχαΐας στους Μακεδόνες, για να τον καταπολεμήσει.

Αργότερα ακολουθεί ο συμμαχικός πόλεμος εξαιτίας τις επιδρομής των Αιτωλών στην Πελοπόννησο και επειδή είχε φτάσει ο καιρός τις σύγκλυσης της Γενικής συνέλευσης της Αχαϊκής Συμπολιτείας, οι Αχαιοί συγκεντρώθηκαν και συνεδρίασαν στο Αίγιο. Συζήτησαν για τις καταστροφές που προκάλεσαν στο πέρασμά τους οι Αιτωλοί, τους μεν μεσσήνιους πρέσβεις να ζητούν βοήθεια, αγανακτώντας μαζί με τους φαραίους και τους πατρείς και συμπάσχοντας για τις ατυχίες των μεσσήνιων, έδωσαν στους τελευταίους την υπόσχεση, ότι θα τους συντρέξουν, αν ο βασιλιάς των Μακεδόνων το δεχόταν. Έτσι ο στρατηγός των Αχαιών Μίκκος ο Δυμαίος συγκέντρωσε τους δυμαίους, τους φαραίους και τους τριταίους έσπευσε να πολεμήσει κατά των Αιτωλών για να απαλλάξει την Αχαΐα από τις αλλεπάλληλες επιδρομές τους αλλά δυστυχώς κατατροπώθηκε. Πολλοί αχαιοί σκοτώθηκαν και πολλοί από αυτούς αιχμαλωτίστηκαν. Κατά των Αιτωλών εξεστράτευσε και ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος ο Έδ αφού παρευρέθηκε στις αρχαιρεσίες της συνέλευσης της Συμπολιτείας στο Αίγιο. Ο μακεδόνας βασιλιάς έφτασε στην Πάτρα, από κει πήγε στη Δύμη και στη συνέχεια προχώρησε προς το τείχος των Δυμαίων, το οποίο χτύπησε με όλες του τις δυνάμεις, ενισχυμένες και από τους δυμαίους. Τελικά ο Φίλιππος κατάφερε να κερδίσει τους Αιτωλούς, καταστρέφοντας χωρίς συγκρατημένο τη χώρα τους και μη μπορώντας να τους υποτάξει εντελώς συμφώνησε μαζί τους ειρήνη χωρίς βέβαια να την διατηρήσουν.

Αργότερα οι Αιτωλοί με τους οποίους ο Φίλιππος ο Έδ συνομολόγησε ειρήνη, δεν άργησαν να συμμαχήσουν με τους Ρωμαίους και με ην υποκίνηση εκείνων να γίνουν οι αίτιοι του πολέμου ανάμεσα στους Ρωμαίους και τους Μακεδόνες. Σκοπός των Ρωμαίων ήταν με την προσπάθειά τους να κερδίσουν και τις δύο Συμπολιτείες και να τις στρέψουν κατά των βασιλέων της Ηπείρου και της Μακεδονίας. Σχετικά με την Αχαϊκή Συμπολιτεία, που πάντα διακρινόταν για την συναίνεση της και τη σταθερή πίστη στη νομιμότητα δεν έχει παρατηρηθεί τίποτα το αξιόλογο από την αρχή του πολέμου αυτού παρά μόνο, ότι ο Αράτιος ήταν για δέκατη έβδομη φορά στρατηγός ο οποίος έπεσε στην δυσμένεια του Φιλίππου και πέθανε στο Αίγιο, δηλητηριασμένος ύστερα από διαταγή του ίδιου μακεδόνα βασιλιά. Τόσο ανόσια υπήρξε δηλαδή η διαγωγή, που επέδειξε ο Φίλιππος προσφέροντας το δηλητήριο ως πληρωμή των μόχθων και των θυσιών του Αράτου για την κοινή υπόθεση της ελευθερίας. Μετά το θάνατο του Αράτου εμφανίστηκε στο προσκήνιο μια μεγάλη προσωπικότητα, ο μεγαλοπολίτης Φιλοποίμενας. Από το 208 ανέλαβε το ύπατο αξίωμα της Αχαϊκής Συμπολιτείας και άρχισε τις προσπάθειές του για την τελειοποίηση των Αχαιών με τη πολεμική τέχνη. Μιλώντας για τον Φιλοποίμενα ο Πλούταρχος παρατηρεί, ότι όσο ζούσε ο Άρατος, η Αχαϊκή Συμπολιτεία εξαρτιόταν κυρίως από τα όπλα των Μακεδόνων, όταν όμως ανέβηκε στην πρώτη θέση τις Συμπολιτείας ο Φιλοποίμενας, οι Αχαιοί, που ήταν πια ιδιαίτερα αξιόμαχοι και ισχυρότεροι από τους περισσότερους Έλληνες, έπαψαν να έχουν ξένους προστάτες. Ο Φιλοποίμενας προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις με την οργάνωση και των οπλισμό των Αχαιών, στη συνέχεια φρόντισε να ελαττώσει τις καθημερινές δαπάνες για την καλοπέρασή τους, επιδιώκοντας κατά πρώτο λόγο τις πολεμικές τους προετοιμασίες. Είχαν δε

τότε οι Αχαιοί ανοίξει πόλεμο με τον τύραννο των Λακεδαιμόνιων Μαχανίδα, ο οποίος με ισχυρό στρατό απειλούσε όλους τους Πελοποννήσιους και με την υποστήριξη των Αιτωλών κατέστρεφε τις πόλεις τους. Το 207 ο Φιλοποίμενας σε αποφασιστική μάχη στη Μαντινεία, όπου παράταξε δεξιά τους αχαιούς ιππείς νίκησε τον Μαχανίδα τον οποίο σκότωσε με τα ίδια του τα χέρια. Στη συνέχεια ο Φιλοποίμενας επιτέθηκε κατά του σκληρού διαδόχου του Μαχανίδα Νάβη, που είχε καταλάβει την Μεσσήνη, την οποία ελευθέρωσε, υποχρεώνοντας τον τύραννο της Σπάρτης να οχυρώσει την πόλη του και να την μετατρέψει σε κρησφύγετο κακούργων. Κατά τη διάρκεια της απουσίας του Φιλοποίμενα στην Κρήτη ο Νάβης κατέστρεψε μερικές αχαϊκές πόλεις, που μάταια περίμεναν τον έξοχο στρατηγό της Συμπολιτείας, ο οποίος βρισκόταν μακριά από την πατρίδα του.

Δ. Η ΚΟΡΥΦΩΣΗ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ ΤΗΣ ΑΧΑΪΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Η Αχαϊκή συμπολιτεία άρχισε να ξαναπαίρνει ζωή, στηρίζοντας τώρα τις ελπίδες τις στον Φιλοποίμενα που είχε βρει τον Νάβη να καταπολεμάτε από τους Αχαιούς και τους Ρωμαίους, επειδή είχε αποπειραθεί το 191 να ανακτήσει της παραλιακές πόλεις της Λακωνικής. Αφού εκλέχτηκε λοιπόν αμέσως αρχηγός αποφάσισε ο Φιλοποίμενας να τον αντιμετωπίσει στην θάλασσα επειδή όμως οι Αχαιοί δεν ήταν συνηθισμένοι σε ναυμαχίες, ηττήθηκαν και μερικοί από αυτούς πλέοντας με κάποιο σαπιοκάραβο κινδύνευσαν, γιατί τα νερά έμπαιναν μέσα από παντού, ο Φιλοποίμενας μόλις κατάφερε να σωθεί στην Πάτρα.

Τελικά ο Φιλοποίμενας κατάφερε να κατατροπώσει τον Νάβη, ο οποίος ζήτησε βοήθεια από τους Αιτωλούς, που τον σκότωσαν, επιθυμώντας να γίνουν εκείνοι κύριοι της Σπάρτης. Επειδή δε η Σπάρτη βρισκόταν ήδη σε αναταραχή, ο Φιλοποίμενας, αρπάζοντας την ευκαιρία, τη χτύπησε με μεγάλη δύναμη και προκάλεσε καταστροφή, ιδίως στα δέντρα, στα σπίτια και στα γεννήματα. Ο Φιλοποίμενας απέκτησε μεγάλη φήμη ανάμεσα στους Αχαιούς, γιατί δεν ήταν μικρό το κατόρθωμά του, να προσθέσει τη Σπάρτη στην Αχαϊκή Συμπολιτεία και να κερδίσει τους άριστους από τους Λακεδαιμόνιους, που είδαν στο πρόσωπό του τον φύλακα της ελευθερίας. Το κατόρθωμά του όμως αυτό δυσαρέστησε κρυφά τον Τίτο Φλαμινίο, ο οποίος ήταν φιλόδοξος και είχε την αξίωση ως ύπατος των ρωμαίων να θαυμάζεται από τους Αχαιούς περισσότερο, από όσο ο άνδρας εκείνος από την Αρκαδία. Εκείνη την εποχή λοιπόν ο Φιλοποίμενας κατάφερε να συμπεριλάβει στην Αχαϊκή Συμπολιτεία ολόκληρη την Πελοπόννησο που ήταν η πρώτη φορά, που η χερσόνησος αυτή ενωνόταν κάτω από την ίδια κυβέρνηση.

Ε. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΤΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΧΑΪΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Η ένωση της Πελοποννήσου μέσα στα πλαίσια της Αχαϊκής Συμπολιτείας δεν συνέφερε τους Ρωμαίους, οι οποίοι πάντοτε έλπιζαν, ότι εκείνο, που ποθούσαν, θα το πετύχαιναν με τη διαίρεση και τις διχόνοιες. Ύστερα από λίγο οι Μεσσήνιοι αποστάτησαν από τη συμμαχία και ο στρατηγός των Αχαιών ζήτησε τη βοήθεια των ρωμαίων, εκείνοι αγέρωχα απάντησαν, ότι με ιδιαίτερη ευχαρίστηση θα έβλεπαν να αποστατούν από τη Συμπολιτεία επίσης οι Κορίνθιοι, οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αργείοι. Τότε οι Αχαιοί κατάλαβαν αυτό που δεν είχαν αντιληφθεί κατά την εποχή του Αράτου και τους κατηγορούσαν οι Αιτωλοί ότι δηλαδή έπρεπε να σώζονται υποστηρίζοντας, με τα δικά τους χέρια και την συμμαχία τους και την ανεξαρτησία τους. Έτσι το 183 ο γέροντας πια Φιλοποίμενος επιτέθηκε με λίγους άντρες κατά των αποστατών Μεσσηνίων αλλά αιχμαλωτίστηκε από εκείνους, ρίχτηκε στην φυλακή και ατάραχος δέχτηκε το θάνατό με το δηλητήριο. Όταν η είδηση του χαμού του έφτασε στους Αχαιούς τις μεν πόλεις τις κατέλαβε κοινή κατήφεια και πένθος, οι δε ηλικιωμένοι, αφού συγκεντρώθηκαν στην Μεγαλόπολη, πατρίδα του νεκρού, καθόλου δεν ανέβαλαν την τιμωρία των Μεσσηνίων. Αντίθετα, εκλέξανε αμέσως στρατηγό το Λυκόρτα, πατέρα του ιστορικού Πολύβιου, και στη συνέχεια έγινε από τους Αχαιούς εισβολή στην Μεσσηνία, καταστράφηκε η χώρα και οι μεσσήνιοι υποτάχτηκαν τελικά, παραδίνοντας παράλληλα τους πρωταίτιους του θανάτου του Φιλοποίμενα. Στη συνέχεια οι Αχαιοί οργάνωσαν πορεία προς τη Μεγαλόπολη, αφού έκαψαν το σώμα του ηγέτη τους και έβαλαν τη στάχτη του σε μια υδρία που μόλις φαινόταν μέσα στο πλήθος των στεφανιών και την υδρία την κρατούσε ο Πολύβιος από τους πρώτους μέσα στην Συμπολιτεία. Τέτοιος λοιπόν ήταν ο θάνατος του Φιλοποίμενα και του δόθηκε η προσηγορία ως « ο έσχατος των Ελλήνων». Στο μεταξύ οι Ρωμαίοι προσπαθούν μζε κάθε τρόπο να διαφθείρουν τις συνειδήσεις των Αχαιών. Οι Ρωμαίοι βρήκαν τον πιο πολιτικό άπιστο άνδρα στην Αχαϊκή Συμπολιτεία, τον Καλλικράτη, γιο του Θεοξένου από το Λεόντιο ο οποίος αργότερα έγινε πρόξενος ανήκουστων συμφορών για τους Αχαιούς.

Τα πράγματα όμως άρχισαν να χειροτερεύουν οι Αχαιοί έγιναν όμηροι των Ρωμαίων, όπου εκείνη την εποχή όχι λίγοι επίσημοι άνδρες εκτός από τον Λυκόρτα και τον μεγαλοφυή Πολύβιο όπου ήταν γνωστοί για τον ακραιφνή πατριωτισμό τους και την ακριβή από μέρους τους γνώση των κρίσιμων περιστάσεων. Πρόκειται για τον Απολλωνίδα των Σικυώνιο, των Ξένωνα τον Πατρέα, τον Στρατίο ή Στρατήγιο, από την Τριταία, τον Αρκεσίλαο και τον Αρίστωνα από τη Μεγαλόπολη και για πολλούς άλλους τους οποίους προφανώς είχαν υπόψη τους οι ρωμαίοι επίτροποι Γάιος Κλαύδιος και Γνάιος Δομίτιος Αινόβαρβος οι οποίοι βρίσκονταν στη σύνοδο του Αιγίου το 167, ισχυρίστηκαν ότι άνδρες που κατείχαν υψηλή θέση στην Συμπολιτεία, είχαν

υποστηρίζει τον Περσέα κατά των ρωμαίων με κάθε τρόπο η σύνοδος έπρεπε να τους καταδικάσει. Η σύνοδος αυτή είχε απαιτήσει από τους Ρωμαίους να κατονομάσουν όσους θεωρούσαν ένοχους οπότε κάποιος ρωμαίος αποτόλμησε, δασκαλεμένος από τον Καλλικράτη να καταγγείλει, ότι ένοχοι ήταν όλοι, όσοι κατά τα χρόνια του Περσέα υπήρξαν στρατηγοί. Τότε αγανακτισμένος ο Ξένωνας ο Πατρέας σηκώθηκε και διακήρυξε με αξιοθαύμαστη παρρησία, ότι εκείνος είχε στρατηγήσει των Αχαιών, αλλά καμία αδικία δεν διέπραξε προς τους ρωμαίους, τον δε Περσέα αγνόησε εντελώς και ήταν πρόθυμος όχι μόνο στην γενική σύνοδο των Αχαιών αλλά και σε ρωμαϊκό δικαστήριο για να αποδείξει την αθωότητά του. Πολλοί άνθρωποι και ανάμεσά τους και ο Πολύβιος κρατήθηκαν όμηροι δεκαεφτά χρόνια (167 – 150) στην Ρώμη όπου οι περισσότεροι εξαιτίας της δυστυχίας, των θλίψεων και των κακουχιών τους στις διάφορες πόλεις της Τυρρηνίας πέθαναν με ελεεινό τρόπο. Ωστόσο δυο από τους ομήρους τον Πολύβιο και τον Τριταιέα Στρατίο οι Αχαιοί επιθυμούσαν να τους ελευθερώσουν, και γι' αυτό το λόγο έστειλαν πρεσβευτές στην Ρώμη τους επίσημους άνδρες Ξένωνα τον πατέρα, και τον Τηλεκλή τον αιγεάτη, οι οποίοι ζήτησαν με παρακλήσεις την απελευθέρωση των κρατουμένων. Η σύγκληση όμως απέρριψε την αίτηση και επαναλήφθηκε από τους ίδιους το 155 π.χ. που είχε ως συνέπεια να μεγαλώσει το μίσος των Αχαιών κατά των ρωμαίων. Το 150 π.χ. έγινε επιτέλους κατορθωτή η απελευθέρωση τριακοσίων περίπου ομήρων, που είχαν επιζήσει από τους χίλιους. Την ίδια εποχή ο διάδοχος του Λυκόρτα στην αρχηγεία της Συμπολιτείας ήταν ένας αδέξιος και άφρονος άνθρωπος δωροδοκημένος από τον Λακεδαιμόνιο στρατηγό Μεναλκίδα, έγινε αφορμή νέων ρήξεων στην Σπάρτη που πάντα ήθελε να αποσπασθεί από την αχαϊκή ένωση.

Στις αρχές του 147 π.Χ. έφθασε στην Κόρινθο επικεφαλής της οποίας βρισκόταν ο Αυρήλιος Ορέστης, που μίλησε στην αχαϊκή σύνοδο και είπε ότι η ρωμαϊκή σύγκλητος θεωρούσε δίκαιο όχι μόνο η Σπάρτη, αλλά και η Κόρινθος, το Άργος, η Ηράκλεια της Φθιώτιδας και ο Ορχομενός της Αρκαδίας να αποσπαστούν από την Αχαϊκή Συμπολιτεία. Οι Αχαιοί δυσαρεστήθηκαν βέβαια με τη διατύπωση αυτής της άποψης και έβρισαν τουε πρεσβευτές αλλά οι ρωμαίοι, έχοντας πόλεμο με τους Καρχηδόνιους, έκριναν εύλογο να σιωπήσουν, στα μέσα του ίδιου χρόνου έστειλαν νέα πρεσβεία, για να πείσει τους Αχαιούς να συνδιαλλαγούν με τους Σπαρτιάτες, μάταια όμως. Οι Αχαιοί συγκεκριμένα εκλέξανε τότε για τον στρατηγό τους τον Κριτόλαο και αμέσως κατόπιν επιχειρήσανε να χτυπήσουν την Ηρακλεία, που πρώτη είχε αποσπαστεί από την Αχαϊκή Συμπολιτεία. Ο νικητής των Μακεδόνων Μέτελλος με επιείκεια συμπεριφερόμενος προσπάθησε στην αρχή, να πείσει τους Αχαιούς να αποσυρθούν στη συνέχεια όμως τους επιτέθηκε στην Σκάρφεια της Λοκρίδας όπου εκεί τους νίκησε ολοκληρωτικά σκοτώνοντας πάρα πολλούς από αυτούς και άλλους τους αιχμαλώτισε. Αργότερα κατέβηκε στην Κόρινθο και τους πρότεινε ειρήνη, με βασικό όρο να περιοριστεί η Αχαϊκή Συμπολιτεία στις κυρίως αχαϊκές πόλεις.

Ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η εικόνα που δίνει ο Πολύβιος για την άθλια των πελοποννήσιων κατάσταση και πιο πολύ των δύσμοιρων Πατρινών

που φανέρωνε τη σύγχυση όλων των Αχαιών μετά την πανωλεθρία της Σκαρφείας. Οι αχαϊκές πόλεις όπως αναφέρει ο Πολύβιος είχαν χάσει εντελώς την ικανότητα να κρίνουν τα πράγματα που βρίσκονταν, σε συνεχή αναστάτωση και είχαν πέσει σε μεγάλη στεναχώρια. Όλοι επαινούσαν εκείνους που είχαν χάσει στους πολέμους, ένιωθαν οίκτο για τους άλλους και θρηνούσαν, σαν να προβλέπανε το μέλλον, και δεν αντέχανε πια τους ξεσηκωμούς και την αδιαντροπιά των δούλων, που άλλοι από αυτούς είχαν ελευθερωθεί και άλλοι ήδη την απολύτρωσή τους. Και οι άνδρες πλήρωναν αντίθετα με τη θέλησή τους έκτακτο πολεμικό φόρο, ενώ οι γυναίκες αφαιρούσαν τα στολίδια τα δικά τους και των παιδιών τους και γενικά συμπεριφέρονταν όλοι με βάση τη σκέψη, ότι τραβούσαν πια σε φανερό όλεθρο, παρασυρμένοι και οδηγημένοι με τη βία από ορμητικό χείμαρρο και ακολουθώντας εξαναγκαστικά την ανοησία και την παραφροσύνη των εχθρών τους.

Σε τέτοια κατάσταση λοιπόν βρισκόταν η Ελλάδα όπου ακόμα και ο εχθρός της βλέποντας την τραγική της θέση, θα την ελεύσε. Από την Ιταλία έφτασε στην Κόρινθο με πολύ βίαιο στρατό ο σκληρός Λεύκιος Μόμμιος, στον οποίο η Ρώμη είχε αναθέσει το έργο του τερματισμού του αχαϊκού πολέμου. Έτσι λοιπόν το 146 π.Χ. χτύπησε τις περισσότερες πόλεις τις Πελοποννήσου όπου κατατρόπωσε την ελληνική ελευθερία. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο γρήγορος τερματισμός του αχαϊκού τούτου πολέμου θεωρήθηκε και στην ίδια την Ελλάδα ως ευτύχημα, γιατί μια μακριότερη αντίσταση θα μπορούσε να οδηγήσει και την υπόλοιπη Ελλάδα σε γενικό πόλεμο. Έτσι λοιπόν ο Μόμμιος γκρέμισε τα τείχη των πόλεων εκείνων, που πολέμησαν τους Ρωμαίους, τις αφόπλισε, κατάργησε τα δημοκρατικά πολιτεύματα, επέβαλε την τιμοκρατία, και όρισε αποζημίωση, που θα κατέβαλλαν εκείνες σε μερικούς ρωμαιοφίλους Έλληνες, και κάθε χρόνο θα πλήρωναν φόρο στη Ρώμη όπου θα πήγαιναν εκεί. Αργότερα όμως οι Ρωμαίοι ανακάλεσαν τις αποφάσεις που πήραν από σεβασμό και ευλάβεια στην αρχαία πατρίδα του πολιτισμού, και μετά από μεσιτεία του Πολύβιου, ολόκληρη την Ελλάδα την έβαλαν κάτω από την δικαιοδοσία του ρωμαίου στρατηγού της Μακεδονίας και την ονόμασαν Αχαΐα, γιατί σύμφωνα με τον Πausανία, «υποτάζανε τους Έλληνες δια μέσου των Αχαιών, που ήταν τότε οι αρχηγοί της Ελλάδας».

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Το κάστρο της Πάτρας βλέπουμε την επέμβαση και την τεχνική στην κατασκευή του από τις περιόδους της ιστορίας του: τη Βυζαντινή, τη Φραγκική, την ενετική και την Τουρκική. Αυτό που το κάνει να ξεχωρίζει από όλα τα ελληνικά κάστρα είναι το σύστημα της άμυνας. Εσωτερικά στις τρεις πλευρές του κάστρου υπήρχε βαθιά τάφος για καλύτερη άμυνα. Το βόρειο τείχος του πύργου αποτελείται από έναν προμαχώνα με μισογκρεμισμένη τη κορυφή του. Στη δυτική πλευρά του τείχους βρίσκεται ο στρογγυλός πύργος-προμαχώνας, βενετικής κατασκευής. Το 1400 το κάστρο βρέθηκε στα χέρια των Ενετών οι οποίοι το ενοικίασαν από τους Φράγκους. Το 1428 οι Παλαιολόγοι αποφασισμένοι να διώξουν τους Φράγκους. Το 1430 το κάστρο δεν άντεξε και οι υπερασπιστές του το παρέδωσαν. Το 1446 οι Τούρκοι πολιόρησαν το κάστρο και το κυρίευσαν. Το 1532 ο Ισπανός ναύαρχος Δόρια πολιόρησε το φρούριο και το κυρίεψε με τη συμφωνία να φύγουν οι Τούρκοι. Το 1553 οι Τούρκοι το ξαναπήραν και το κράτησαν μέχρι το 1687.

ΣΤ. ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ, ΚΑΙ ΣΤΟΧΑΣΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΠΑΤΡΑΣ

Ιδιαίτερης σημασίας¹² θεωρείται πάντα η πνευματική καλλιέργεια των ανθρώπων, δεδομένου ότι κατά τον Αιλιανό φιλόσοφο από όλες τις τιμωρίες η πιο βαριά είναι η ζωή μέσα στην αμάθεια. Βασική μάλιστα έκφραση της πνευματικής ανάπτυξης κάθε τόπου αποτελεί η ποίηση, επειδή σύμφωνα με τον Στράβωνα αυτή κατέχει τη πρώτη θέση στη φιλοσοφία, εφόσον μέσα από την (καλλιτεχνική) απόλαυση, που μας προσφέρει, μας προβάλλει τα ήθη, τα πάθη και τις πράξεις των ανθρώπων γεγονός, που είχε οδηγήσει, τους αρχαίους στη διατύπωση της άποψης, ότι μόνο ο ποιητής είναι σοφός.

Η Πάτρα δεν ανέδειξε δυστυχώς κατά την αρχαιότητα ποιητές από αυτή όμως ξεκίνησε ο αρχιτέκτονας Θεόδοτος, γιος του Αγησιφώντα, του οποίου το όνομα έχει βρεθεί σε ορισμένα ιερά, που σώζονται στο νησί Μπέρμπε ή Φιλές του Νείλου. Πρόκειται συγκεκριμένα για ωραίους ναούς της Ίσιδας και του Διόνυσου, με αυλές, με προπύλαια και με ένα οβελίσκο, κτίσματα των Πτολεμαίων, τα οποία άρχισε ο Πτολεμαίος Β' ο Φιλάδελφος (284-246), που οδήγησε σε μεγάλη ευημερία την Αίγυπτο. Ο Θεόδοτος θεωρείται ο αρχιτέκτονας των ιερών αυτών, όπως συμπεράναν οι επιστήμονες από μια επιγραφή χαραγμένη με κόκκινα στοιχεία πάνω σε ένα σπειρωτό λίθο οβελίσκο. Αξιοπαρατήρητο είναι το γεγονός ότι το διάγραμμα και η εκτέλεση τέτοιων περιφανών έργων από τον Θεόδοτο φανερώνουν τις εξοχές γύρω από τις γνώσεις τις αρχιτεκτονικής, από τις οποίες προφανώς είχε προσληφθεί και στην υπηρεσία του Πτολεμαίου του Β'. φαίνεται ωστόσο, ότι ο Θεόδοτος πιθανότατα εκτέλεσε έργα και στην Θρακική Καλλίπολη, όπως δείχνει τουλάχιστον η επιγραφή, που τον μνημονεύει με την αναφορά: **ΠΑΝΤΑ ΘΕΟΔΟΤΟΥ.**

Άλλος αναγνωρισμένος πατρινός αρχιτέκτονας υπήρξε ο Δημοφώντας, ο οποίος έζησε στην εποχή του Πτολεμαίου Δ' του Φιλοπάτορα (220-202). Προφανώς ο Δημοφώντας είχε εργασθεί σε ένα μεγάλο ναό, φτιαγμένο από γρανίτη, που είχε εκατόν είκοσι κίονες, γεμάτους με συμβολικά ιερογλυφικά, ο οποίος βρίσκεται ερειπωμένος στο Καρνάκ της Άνω Αιγύπτου. Τουτο τουλάχιστον καταφαίνεται από σχετική περιγραφή, που έχει βρεθεί:

ΕΠΙ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ ΚΑΙ – ΑΡΚΙΝΟΗΣ ΤΗΣ
ΑΔΕΛΦΗΣ ΘΕΩΝ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΩΝ – ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΙΣ ΤΟΥ
ΝΑΟΥ.....ΙΣΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ ΘΕΟΙΣ ΔΗΜΟΦΩΝ ΑΧΑΙΟΣ
ΕΚ – ΠΑΤΡΩΝ ΠΕΠΟΙΗΚΕ.

Η Πάτρα υπήρξε επίσης πατρίδα του Μναςέα, που θεωρήθηκε σπουδαίος συγγραφέας για τα πολλά και ποικίλα κατά την ύλη έργα του. Ο Μναςέας άκμασε την εποχή του Πτολεμαίου Ζ' του Ευεργέτη ή Κακεργέτη Φύσκωνα (145-114) και ήταν μαθητής του περίφημου από την Κυρήνη

¹² Σ. Θωμόπουλος σελ. 231-233

αστρονόμου, μαθηματικού γεωγράφου και γραμματικού Ερατοσθένη, που δίδασκε τότε στην Αλεξάνδρεια. Μαθητεύοντας κοντά του ο Μνασέας έζησε πολλή καιρό στην αιγυπτιακή μεγαλούπολη, μελετώντας στην ονομαστή βιβλιοθήκη των Πτολεμαίων, της οποίας τα πολυάριθμα και σπουδαία συγγράμματα πήρε άποψη του για το γράψιμο των δικών του ποικίλων έργων.

Συγκεκριμένα ο Μνασέας έγραψε Δελφικών Χρησμών Συναγωγή, Γεωργικά, Περί ειδών των ιχθύων και Περίπλου Γεωγραφικήν Περιήγησιν, που ήταν χωρισμένη σε διάφορα μέρη με τίτλους, όπως Ευρωπαϊκά ή Περί Ευρώπης και Περι Λιβύης. Έγραψε όμως και άλλα συγγράμματα, που τα πιο πολλά ήταν σύμμικτα από τη μυθολογική αρχαιότητα και στα οποία κατά ένα μεγάλο μέρος στηρίχτηκαν ίσως πολλοί από τους μεταγενέστερους συγγραφείς, όπως ο Πλίνιος, ο Πλούταρχος, ο Αθηναίος και πολλοί άλλοι. Το 1791 βρέθηκε στην Παλαιόπολη της Κέρκυρας κάποια περιγραφή, που ήταν χαραγμένο το όνομα του Μνασέα ως γιου του Αθηνιώνα και περιείχε σύντομη μὲν αλλά πολύ κολακευτική βιογραφία του. Εκτός από τον Μνασέα αναφέρεται ως γόνος της Πάτρας και ο στωικός φιλόσοφος Θεόξενος, γιος του Αχιλλέα, που δίδαξε στην Αθήνα και πέθανε εκεί σε νεαρή ηλικία και τον οποίο μνημονεύει αθηναϊκή επιτύμβια επιγραφή με τον εξής τρόπο:

ΑΧΙΛΛΕΩΣ ΠΑΙΣ – ΣΤΩΙΚΟΣ – ΘΕΟΞΕΝΟΣ – ΕΝΤΑΥΘΑ – ΠΑΤΡΕΥΣ – ΑΛΛΑΓΑΝ – ΚΕΙΤΑΙ ΝΕΟΣ.

Γόνος της Πάτρας υπήρξε και ο γιατρός Επιχάρης, που όπως φανερώνει η παρακάτω επιγραφή ήταν ο «τίμαρχος άρχων», δηλαδή άρχοντας αριστοκρατικά διοικούμενης πόλης:

ΠΑΤΡΩΝ ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ ΕΠΙΧΑΡΗΣ ΤΙΜΑΡΧΟΣ ΔΗΜΟΣ
<ΑΘΗΝΑΙΩΝ>.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΑΠΟ ΤΟ 146 Π.Χ ΜΕΧΡΙ 1453

Η Πάτρα κατά τους πρώτους ρωμαϊκούς χρόνους τόσο κατά τον Μιθριδατικών πολέμων και την εμφάνιση του Σύλλα στην Ελλάδα, όσο και κατά τους επόμενους χρόνους και τους επακόλουθους εμφύλιους πολέμους των Ρωμαίων λόγω της ισχύος της πόλεως, και της θέσης της, είχε διαφορετικές τύχες σε κάθε πόλεμο. Ο Οκτάβιος Αύγουστος λοιπόν έδωσε στην Πάτρα ζωή και θεμελίωσε τη δόξα της πόλεως και κατά τους μετέπειτα ρωμαϊκούς χρόνους. Ο Αύγουστος μετά τη νίκη στο Άκτιο (30 π.Χ.) αποφάσισε να ανακαινίσει την Πάτρα και να δώσει σε αυτή δύναμη λόγω της λαμπρής θέσης ως στρατιωτική δύναμη, και για τη δύναμη που απέκτησε στον εμπορικό τομέα. Για να ενισχύσει τον πληθυσμό της πόλεως διέταξε να δημιουργηθούν αποικίες από τη ρωμαϊκή πόλη και οι κάτοικοί της να επεκταθούν μέχρι το Ρίον. Επανέφερε τους κατοίκους που είχαν φύγει και ζούσαν στα γύρω χωριά Μεσάτις, Ανθεία, Βολίνην Αργυρά. Δημιούργησε κτήρια για την αξιόλογη αγορά της και ωδείο του οποίου τα ερείπια σώζονται μέχρι σήμερα¹³.

Ως το τέλος του 4^{ου} μ.Χ. αιώνα, η Πάτρα δεν έπαθε καμία επιδρομή. Οι κάτοικοι της ήταν αφοσιωμένοι στα ειρηνικά τους έργα και σιγά σιγά με το κήρυγμα μορφωμένων λαών χριστιανών άφηναν την ειδωλολατρική θρησκεία και γίνονταν χριστιανοί.

Η ειρηνική αυτή περίοδος δεν βάσταξε πολύ. Για διάφορους λόγους έγιναν μετακινήσεις λαών και η Πάτρα λόγω του πλούτου της και της γεωγραφικής της θέσης δέχτηκε αρκετές επιδρομές. Στις αρχές του 5^{ου} αιώνα οι Γότθοι, απολίτιστος και βάρβαρος λαός, ξεκίνησαν από τη βόρεια Ευρώπη όπου λεηλατώντας και καταστρέφοντας έφθασαν και στην Ελλάδα, όπου λεηλάτησαν εκτός των άλλων τη Κόρινθο, το Αίγιο και τη Πάτρα. Λίγο αργότερα, το 468 μ.Χ. άλλοι βάρβαροι από την Αφρική, οι Βανδήλοι, λεηλάτησαν και πάλι τη Πάτρα¹⁴.

Ο Κωνσταντίνος¹⁵ που ονομάστηκε Μέγας, μετέφερε το 330 μ.Χ. την πρωτεύουσα του Ρωμαϊκού κράτους από τη Ρώμη στο Βυζάντιο, που από τον ίδιο μετονομάστηκε σε Κωνσταντινούπολη, και φανερά αγκάλιασε το Χριστιανισμό αυτός και η μητέρα του μαζί με την οποία κατατάχτηκε μέσα από την εκκλησία ανάμεσα στους αγίους. Κατά την εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου τίποτε το αξιόλογο δεν υπάρχει που να αφορά την Πάτρα, παρά μόνο ότι η πόλη αυτή αναφέρεται ως χριστιανική κοινότητα, που προόδευε καθημερινά. Τον Μεγάλο Κωνσταντίνο, που πέθανε στη Νικομηδεία το 337, διαδέχτηκαν οι τρεις γιοί του Κωνσταντίνος, Κώνστας και Κωνστάντιος. Ο τελευταίος όμως παραμέρισε τους συνάρχοντες αδελφούς του και έμεινε μονοκράτορας από το 353 μέχρι το 361, εξαπέλυσε τέτοιους διωγμούς κατά των εθνικών, ώστε όλες οι τελετές και οι θυσίες, που τελούνταν στην Πάτρα από αυτούς, αν δεν χάθηκαν εντελώς, ελαττώθηκαν ουσιαστικά. Κατά την εποχή του Κωνσταντίου και συγκεκριμένα το 344 έγινε στη Σαρδική, κοντά

¹³ Εγκυκλοπαίδεια Δρανδάκη τόμος 19 σελ. 792

¹⁴ Η. Ξυροτύρη σελ. 32

¹⁵ Σ. Θωμόπουλος σελ. 417

στη σημερινή Σόφια της Βουλγαρίας, εκκλησιαστική Σύνοδος, στην οποία έλαβε μέρος ο επίσκοπος της Πάτρας Πλούταρχος, που υπογράφει στα πρακτικά ως «Πλούταρχος από Αχαΐας των Πατρών αντί «από Πατρών της Αχαΐας» ο Πλούταρχος επιστρέφοντας από τη Σαρδική, συνάντησε στην Ανδριανούπολη της Θράκης τον Αυτοκράτορα Κωνσταντίο, στον οποίο ανακοίνωσε, ότι σωζόταν στη Πάτρα το λείψανο του Αγίου Ανδρέα ο δε Κωνσταντίος, γεμάτο χαρά, διέταξε τον Αρτέμιο, σατράπη αργότερα της Αλεξάνδρειας και όλης της Αιγύπτου, που μαρτύρησε στα χρόνια του Ιουλιανού, να μεταβεί στην Πάτρα και να παραλάβει το Άγιο λείψανο. Έτσι λοιπόν ο Αρτέμιος ακολουθώντας τη διαταγή του Κωνσταντίου να προβεί στη Πάτρα για το λείψανο του Αγίου Ανδρέα το οποίο θα το πήγαινε στην Κωνσταντινούπολη, βρέθηκε σε αντιπαράθεση με τους Πατρινούς. Ο Απόστολος Ανδρέας έκανε πολλά θαύματα σε ολόκληρη την Αχαΐα, η δε φήμη του τραβούσε στην πόλη της Πάτρας άπειρο πλήθος προσκυνητών, γεγονός που ωφελούσε πολύ τους κατοίκους της. Σκέφτηκαν όμως οι Πατρινοί ότι αν επιμένανε στην απόφασή τους να μη δώσουν το λείψανο, ο Αρτέμιος θα το έπαιρνε με τη βία έχοντας παράλληλα και ανάγκη πόσιμου νερού, αντιπρότειναν τελικά να παραδώσουν στον Αρτέμιο το λείψανο, με τον όρο όμως ο αυτοκράτορας να αναλάβει να διοχετεύσει με έξοδά του στην πόλη το άφθονο νερό, που ανάβλυζε από τις υπόγειες του Παναχαϊκού. Ο Κωνσταντίνος δέχτηκε με ευχαρίστηση την αίτηση των Πατρινών και διέταξε τον Αρτέμιο να φροντίσει ο ίδιος για την κατασκευή του υδραγωγείου. Το έργο αν και άρχισε αμέσως, εξαιτίας της μακρινής απόστασης και του ανώμαλου τόπου, τελείωσε ύστερα από μεγάλο χρονικό διάστημα και έτσι το νερό διοχετεύτηκε σε ένα φραγκικό φρούριο. Οι Πατρινοί παραδώσανε τότε με ευχαρίστηση, στον Άγιο Αρτέμιο το λείψανο του Αποστόλου, το οποίο η μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 23 Μάη του 353. Τον Κωνσταντίο διαδέχτηκε στο θρόνο ο Ιουλιανός που από τους χριστιανούς συγγραφείς ονομάστηκε παραβάτης και αποστάτης. Οι υπόλοιποι διάδοχοι όταν πέθανε ο Ιουλιανός στο Θρόνο τον διαδέχτηκε ο Ιοβιανός(363 – 364) και αυτόν ο Βαλεντιανός και ο Βάλης(364 – 375), που δεν έδειξαν καμιά διάθεση για την εφαρμογή των σχεδίων του Ιουλιανού. Έτσι η αρχαία θρησκεία στενότερα περιορίστηκε και τελικά άρχισε οριστικά να σβήνει μπροστά στην καθαρή αλήθεια του χριστιανισμού.

Κατά την εποχή των αυτοκρατόρων αυτών η Πάτρα θεωρούνταν πλούσια και ευημερούσα. Στις 2 του Ιούλη του 375 ένας ισχυρότατος σεισμός συγκλόνησε τις ρωμαϊκές περιοχές της Μεσογείου και πολλές πόλεις της Ιταλίας, της Αιγύπτου, και της Πελοποννήσου ανάμεσά τους και η Πάτρα. Αργότερα ακολούθησε ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος ο Μέγας(379 – 395) αυστηρά με νόμο απαγόρευσε την ειδωλολατρία ενώ ο γιος του Αρκάδιος(396-408) αφαίρεσε τα προνόμια των ιερέων(των εθνικών) και διέταξε την κατεδάφιση των ελληνικών ναών. Από την εποχή του Θεοδόσιου του Μικρού και πέρα οι ναοί των εθνικών άρχισαν να μεταβάλλονται σε χριστιανικούς και στην Πάτρα και να αφιερώνονται σε διάφορα πρόσωπα που είχαν μοχθήσει για τον χριστιανισμό και είχαν καταταχθεί στη χορεία των Αγίων.

A. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η Πάτρα είναι μια από τις πρώτες βιομηχανικές πόλεις τις Ελλάδος. Κατά την Βυζαντινή και Φραγκική περίοδο είχε στις συνοικίες Βλαντερό και Καντριάνικα πολλά υφαντουργεία, βαφεία και εργαστήρια όπου πάστωναν τις σαρδέλες. Η ανάπτυξη της υφαντουργίας στην Πάτρα άρχισε από την εποχή του Ιουστινιανού(527-565) ο οποίος βοήθησε πολύ στην εξάπλωση της μεταξουργίας στο βυζαντινό κράτος. Φημισμένη για τα πολλά υφαντουργεία και πλούτη της ήταν μια όμορφη και δραστήρια Πατρινή η Δανηλίδα η οποία έζησε τον 9^ο αιώνα μ.Χ. Χιλιάδες άνδρες και γυναίκες εργάζονταν στα απέραντα κτήματα της τρέφοντας τους μεταξοσκώληκες με φύλλα μουριάς ή στα υφαντουργεία της υφαίνοντας ωραία μεταξωτά και λινά υφάσματα και φτιάχνοντας πολύχρωμα χαλιά. Το επιχειρηματικό μυαλό της Δανηλίδας και ο πλούτος της έδωσε στον αυτοκράτορα Βασίλειο τις Μακεδονίας μεγάλες ποσότητες χρυσού και όταν το 882 πέθανε η Δανηλίδα ο Λέων ο ΣΤ ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου, ως γενικός κληρονόμος της μέτρησε περίπου 3.000 εργάτες, οι οποίοι εργάζονταν στα κτήματά της και στα υφαντουργεία της. Η μεγάλη αυτή βιοτεχνική παραγωγή βοήθησε στην ανάπτυξη του εμπορίου. Στο λιμάνι της Πάτρας φόρτωναν και έστελναν στην Στερεά, την Ήπειρο, τα Επτάνησα, την Ιταλία και την Βενετία μεταξωτά και λινά υφάσματα, χαλιά, ψάρια, δημητριακά και σταφίδα. Στο λιμάνι ξεφόρτωναν σίδηρο, αλάτι, ξυλεία, κουκούλια μεταξοσκωλήκων και βαμβάκι για την επεξεργασία στα υφαντουργεία. Γενικότερα η Πάτρα ήταν ένα από τα σπουδαιότερα βιοτεχνικά και εμπορικά κέντρα της Βυζαντινής και Φραγκικής εποχής η οποία ενέπνευσα πολλούς ποιητές ανάμεσά τους και ο Πατρινός ποιητής Κωστής Παλαμάς¹⁶.

B. ΟΙ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ

Η Πελοπόννησος, αφημένη πάνω από έναν αιώνα ανενόχλητη από τους βαρβάρους, είχε σχεδόν συνέλθει από τις προηγούμενες δυστυχίες της. Η ομαλή όμως αυτή κατάσταση δεν κράτησε για πολλή. Ο Ρουφήνος, επίτροπος του ανήλικου ακόμη αυτοκράτορα Αρκάδιου, μετά το θάνατο του Μεγάλου Θεοδοσίου το 395, παρακίνησε τον Αλάριχο βασιλιά των Γόθτων να έλθει στην Ανατολή από αντιζηλία και αδιάλλακτο μίσος κινούμενος κατά του Στηλίχωνα επίτροπου του Ονώριου, που ήταν αδελφός του Αρκάδιου και αυτοκράτορας του Ρωμαϊκού κράτους.

Ο ηγεμόνας των Γόθτων Αλάριχος πριν από το τέλος του Χειμώνα του 395 μπροστά από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης αλλά μη μπορώντας να καταλάβει τη βυζαντινή πρωτεύουσα, στράφηκε κατά της Θράκης, της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας, τις ερήμωσε και τις λεηλάτησε και στη συνέχεια έφτασε μπροστά από τις Θερμοπύλες. Τα αισχρά όργανα του

¹⁶ Η. Ξυροτύρη σελ. 37-38

Ρουφίνου στην Ελλάδα Αντίοχος, Ανθύπατος της Αχαΐας, και γερόντιος αρχηγός του στρατού, καμιά δεν κατεβάλανε τότε προσπάθεια, για να εμποδίσουν το πέρασμα του γότθου ηγεμόνα μέσα από τη στενή είσοδο. Αντίθετα όταν ο Γερόντιος πληροφορήθηκε για το φτάσιμο των Γότθων στην περιοχή, αποχώρησε, αφήνοντας ελεύθερη την είσοδο από όπου περάσανε οι βάρβαροι και αφού καταστρέψανε τη Λοκρίδα, τη Φωκίδα και την Αττική σκοτώνοντας αρκετούς κατοίκους ήρθαν στον Ισθμό τον οποίο έσπευσε να εγκαταλείψει και πάλι ο Γερόντιος, που είχε αποσυρθεί εκεί, ισχυριζόμενος ότι ήθελε να τον φυλάξει. Εκείνη την εποχή καμιά πόλη της Πελοποννήσου δεν είχε τείχη. Έτσι, οι Γότθοι ανεμπόδιστα αφού μπήκαν σε αυτό το χώρο καταστρέψανε την Κόρινθο, το Αίγιο και την Πάτρα και τους κατοίκους που δεν κατάφεραν να σωθούν στα απάτητα βουνά ή στα κοντινά νησιά, τους σφάζανε ή τους κάνανε δούλους. Έναν ολόκληρο χρόνο έμειναν οι Γότθοι στην δύστυχη Ελλάδα όταν ρωμαϊκός στρατός κάτω από την ηγεσία του αντιπάλου του Ραφίνου Σηλίχωνα έφτασε με πλοία στην Ιταλία και αποβιβάστηκε στην Κόρινθο. Οι Γότθοι που είχαν λιγοστέψει αισθητά εξαιτίας των ασθενειών και των λιποταξιών, αποσύρθηκαν στο όρος Φιλός ανάμεσα στην Ηλεία και την Αρκαδία, ενώ ο Σηλίχωνας έστρεψε προς τον Πηνειό ποταμό και οργάνωσε την πολιορκία του με τη βοήθεια των στρατιωτών του οι οποίοι βλέποντας τον αρχηγό τους ριγμένο σε κάθε είδους διασκεδάσεις άρχισαν και εκείνοι να ληστεύουν τους ντόπιους.

Έτσι ο αδίστακτος Αλάριχος βρήκε ευκαιρία, έσπασε την πολιορκία και κατευθύνθηκε προς την Πάτρα, στη συνέχεια ανεμπόδιστα πέρασε από το πορθμό του Ρίου στην Αιτωλία και Ακαρνανία, κατόπιν και στην Ήπειρο και τελικά στη Δυτική Ευρώπη. Κατά την ολιγαρχική επιδρομή ο πληθυσμός λιγόστεψε και η παραγωγική δύναμη της Ελλάδας, το οποίο φαίνεται από τα κτήματα στην Αχαΐα που δεν είχαν τότε ιδιοκτήτη, δε δεύτερη επιτρέπει μόνο για όφελος των Αχαιών η μείωση σε δύο τρίτα κάποιου συγκεκριμένου φόρου.

Στην εκκλησία της Πάτρας εκείνη την εποχή υπήρχαν κάποιες αναταραχές. Το 418 χειροτονήθηκε επίσκοπος της Πάτρας ο Κορίνθιος που Περιγένης. Επειδή όμως οι Πατρινοί με κανένα τρόπο δεν τον δέχονταν ως θρησκευτικό ηγέτη τους, ο τότε πάπας Βονιφάτιος τον διέταξε να πάρει το θρόνο της Κορίνθου, μητροπολίτης της Αχαΐας, της οποίας ο μητροπολίτης είχε πεθάνει. Με την ιδιότητά του αυτή παραβρέθηκε στην Έγκλησιακή Σύνοδο, που καταδίκασε τον αιρετικό πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης Νεστόριο που είχε συγκληθεί στην Έφεσο το 431. το 451 συγκλήθηκε στην Καρχηδόνα η Έγκλησιακή Σύνοδος, που καταδίκασε τους αιρετικούς μονοφυσίτες Ευτυχί και Διόσκουρο και στην οποία πήρε μέρος και ο επίσκοπος της Πάτρας Αλέξανδρος. Τον ίδιο χρόνο ο Αλέξανδρος μετείχε μαζί με όλους τους επισκόπους της Αχαΐας και σε τοπική σύνοδο, που συνήλθε στην Κόρινθο και ασχολήθηκε με διάφορες εκκλησιαστικές υποθέσεις, χωρίς να πάρει σπουδαίες αποφάσεις. Από τη Σύνοδο αυτή που συγκλήθηκε όταν αυτοκράτορας ήταν ο Λέοντας ο Έγκλησιακή ανατέθηκε στους τοπικούς επισκόπους η υποχρέωση να εμπνεύσουν θάρρος και πίστη στους χριστιανούς μπροστά σε καινούριες συμφορές που τους χτυπούσαν. Γιατί οι βάνδαλοι διοικούμενοι από το βασιλιά τους Γιζέριχο και εξορμώντας από την Αφρική με

ισχυρούς στόλους, λεηλατούσαν συνεχώς τα δυτικά παράλια της Πελοποννήσου, ανάμεσά τους και την Πάτρα(468). Όταν οι βάνδαλοι αυτοί προσπάθησαν να προσβάλουν και την παραλία του Ταΐναρου, αποκρούστηκαν με πολλές απώλειές τους από τους ανδρείους πολεμιστές της λακωνικής χώρας.

Το 527 ανέβηκε στο θρόνο ο Ιουστινιανός ο Μέγας που με τη σοφία του και την καλή του θέληση εξαΐρουν οι βυζαντινοί συγγραφείς και ιδίως ο Αγαθίας, για τον οποίο υπήρξε ο πρώτος ρωμαίος αυτοκράτορας «ονόματι και πράγματι». Η κατάσταση στις επαρχίες αυτή την εποχή βρίσκονται σε άσχημο σημείο, δεδομένου η απληστία και η διαφθορά και οι καταπιέσεις των διοικητικών μάλιστα περισσότερο από κάθε τι άλλο με αποτέλεσμα οι περισσότεροι κάτοικοι να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Ο Ιουστινιανός πολύ πριν από την Έ Οικουμενική Σύνοδο, που έγινε κατά την πατριαρχία του Ευτύχιου(533) προσκάλεσε στην Κωνσταντινούπολη τον πάπα της Ρώμης Βιργίλιο, ο οποίος από την Σικελία και την Ιλλυρία έφτασε στις 14 του Οκτώβρη στην Πάτρα, συνοδευμένος, από τον Δάκιο, αρχιεπίσκοπο του Μιλάνου. Στην Πάτρα χειροτόνησε επίσκοπο της Ραβέννας τον διάκονο Μαξιμιανό από την Πόλα. Το πλήθος που μαζεύτηκε στην πόλη, ήταν για να δουν τον πάπα και να πάρουν την ευλογία του. Όταν βασίλευε ο Ιουστινιανός και συγκεκριμένα στις 5 και 6 του Ιούλη του 551, σημειώθηκε στην αυτοκρατορία μεγάλος και καταστρεπτικός σεισμός, ο οποίος εκτός του άλλων γκρέμισε από τα θεμέλιά της την Πάτρα, όπου πάνω από τέσσερις χιλιάδες κάτοικοι βρήκαν οικτρό θάνατο. Άλλες πόλεις που κατάστρεψε ο καταστροφικός αυτός σεισμός είναι η Χαιρώνεια, η Κορώνεια, η Πάτρα και η Ναύπακτος ολόκληρη. Η θάλασσα καθώς φούσκωσε, καταπόντισε τα σπίτια και ότι άλλο υπήρχε με αποτέλεσμα αρκετοί κάτοικοι να πνιγούν. Ο αριθμός των θανάτων αυτών ξεπέρασε κάθε τι άλλο που σε παρόμοιες συμφορές μνημονεύονταν. Η αδυσώπητη όμως ειμαρμένη ακόμη πιο μεγάλο όλεθρο έφερε γιατί επιδημίες ακολούθησαν που σάρωσαν σχεδόν όλη την αυτοκρατορία. Η ατμόσφαιρα ωστόσο μολύνθηκε από τα πτώματα που ήταν σε μερικά μέρη σκορπισμένα και την ανυπόφορη δυσοσμία που ανάδυαν έκανε ακόμη και τα πιο άγρια ζώα να αποφεύγουν από το πέρασμά τους τα μέρη αυτά. Πολλές πόλεις κυριαρχήθηκαν από το λοιμό αυτό όπου και αναγκάστηκαν να τις αδειάσουν και να τις εγκαταλείψουν.

Ο Ιουστινιανός μετέπειτα βλέποντας πως οι πόλεις τις Πελοποννήσου δεν είχαν τείχη έχτισε λοιπόν φρουρία και φυλάκια ώστε να προστατεύεται από τους εχθρούς. Αυτή την εποχή ανάγεται και η ανέγερση πάνω στο λόφο της ακρόπολης της Πάτρας μικρού φρουρίου(βυζαντινού κάστρου), το οποίο αναφέρεται κατόπιν από τον Κωνσταντίνο Ή τον Πορφυρογένητο(912-959). Κατά την εποχή του Ιουστινιανού καλλιεργούν στην Πάτρα τον μεταξοσκώληκα όπου το έφεραν δύο χριστιανοί μοναχοί από την Κίνα όπου αργότερα η παραγωγή αυτή εξαπλώθηκε σε ολόκληρη την Πελοπόννησο.

Οι μεταρρυθμίσεις του Ιουστινιανού¹⁷ στα θέματα της πολιτικής και τις στρατιωτικής εξουσίας τις διέκρινε αυστηρά. Αυτό που ήθελε να καταφέρει είναι να ισορροπήσει αυτές τις δύο εξουσίες ώστε να μην υπάρχουν προστριβές

¹⁷ Α. Χριστοφιλοπούλου σελ. 346

όπως με τη παρεμπόδιση της επαναστατικής δράσεως του στρατού, αλλά τις προστριβές τελικά δεν κατάφερε να τις εμποδίσει ώστε να υπάρξει μια καλή επαρχιακή διοίκηση. Αλλά το πολιτικό και ιδεολογικό υπόβαθρο της αυτοκρατορικής εξουσίας είχε τόσο ενισχυθεί ώστε ο Ιουστινιανός τόλμησε να θεσπίσει τη συγκέντρωση και των δύο εξουσιών σε ένα πρόσωπο και να διορθώσει τα μειονεκτήματα του προηγούμενου διοικητικού συστήματος. Ο Ιουστινιανός βέβαια προέβη και σε άλλες καινοτομίες είτε για την απλούστευση της διοικήσεως είτε για να την καταστήσει πιο αποδοτική.

Αφού λοιπόν ο Ιουστινιανός έχτισε τοίχοι και οχύρωσε την Πελοπόννησο από τους εχθρούς έχουμε την πολιορκία των Σλάβων στη Πάτρα. Πριν την πολιορκία θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στην αρχή είχαν ειρηνική πρόθεση. Εγκαταστάθηκαν στις ορεινές περιοχές του ποταμού όπου πλήρωναν φόρους στο βυζαντινό κράτος, υπηρετούσαν στο στρατό, και υπάκουαν στις τοπικές αρχές, αλλά αντιδρούσαν και ξεσηκώνονταν όταν οι φόροι ήταν μεγάλοι και δημιουργούσαν ταραχές. Η πρώτη εξέγερσή τους έγινε το 783, αλλά ο βυζαντινός στρατός με στρατηγό του τον Σταυραύκιο ο οποίος τους υπόταξε για το γεγονός ότι δεν ήταν πολυάριθμοι τους έκανε υπηκόους του κράτους. Μετά από λίγα χρόνια το 805 οι Σλάβοι θα στασιάσουν και πολιορκούν την Πάτρα με τη βοήθεια των Αβάρων και των Σαρακηνών.. Έτσι λοιπόν στο μικρό βυζαντινό κάστρο της Ακρόπολης της Πάτρας¹⁸, που το χτίσιμό του έγινε μετά το σεισμό του 551, θα κλειστούν, το 805, οι βυζαντινοί, για να αντισταθούν και να αποκρούσουν την επιδρομή των Σλάβων και των Σαρακηνών, που με αρχηγό τον το χαλίφη Αρουν αλ Ρασίντ, πολιορκήσαν την πόλη. Οι πολιορκημένοι στο Κάστρο δίνουν την μάχη τους κάτω από δυσμενείς συνθήκες πείνας, δίψας και περιορισμού. Λόγω λοιπόν των μεγάλων αυτών προβλημάτων¹⁹ πολλοί από τους κατοίκους των Πατρών ήθελαν η πόλη να παραδοθεί τελικά όμως επικράτησε η σκέψη να σταλεί κάποιος για να μάθει εάν ο στρατηγός έρχεται για να βοηθήσει την πόλη. Επειδή όμως ο στρατηγός βρισκόταν στην έδρα του θέματος (Πελοποννήσου), στο κάστρο της Κορίνθου, και τον περίμεναν να έρθει για να πολεμήσει στο μέρος το έθνος των Σκλαβηνών μια και του είχαν και προηγούμενα οι άρχοντες διαμηνύσει²⁰ για την επιδρομή των Σλάβων σκέφτηκαν οι κάτοικοι του Κάστρου της Πάτρας να στείλουν κάποιο σκοπό στα ανατολικά των βουνών, για να κοιτάξει και να μάθει μήπως έρχεται ο στρατηγός. Του όρισαν σημάδι, αν δει το στρατηγό να φτάνει, γυρίζοντας πίσω να έχει κατεβασμένο το φλάμουλο (φλάμπουρο), διαφορετικά να το κρατά όρθιο, για να καταλάβουν, ότι δεν υπάρχει απαντοχή από το στρατηγό. Ο σκοπός λοιπόν έφυγε και όταν έμαθε, ότι ο στρατηγός δεν ερχόταν, ξαναγύρισε, κρατώντας το φλάμουλο όρθιο. Με την ευδοκία του θεού και με τις πρεσβείες του Απόστολου Ανδρέα το άλογο γλίστρησε και καθώς ο αναβάτης ήταν έτοιμος να πέσει, έγειρε το Φλάμουλο και οι κάτοικοι του Κάστρου, που είδαν τέτοιο σημάδι, νόμισαν, ότι ερχόταν ο στρατηγός, και άνοιξαν τις πόρτες του Κάστρου και βγήκαν θαρραλέοι, για χτυπήσουν τους Σλάβους, και είδαν με τα μάτια τους τον πρωτόκλητο Απόστολο καβάλα σε

¹⁸ Σ. Βρεττός σελ.21

¹⁹ Α. Στράτου σελ. 642-668

²⁰ John Julius Norwish σελ. 31

άλογο να καλπάζει κατά των βάρβαρων, να τους γυρίζει πίσω, να τους σκορπίζει, να τους διώχνει και να τους κάνει να φεύγουν μακριά από το Κάστρο. Οι βάρβαροι(από τη δική τους πλευρά,) κοιτάζοντας ξαφνιασμένοι και θαμπωμένοι, τη δυνατή εναντίον τους επέλαση του αήττητου και ακαταγώνιστου οπλίτη, στρατηγού και ταξιάρχου και τροπαιούχου πρωτόκλητου Απόστολου Ανδρέα τaráχτηκαν, κλονίστηκαν και κατέφυγαν στον πάνσεπτο ναό του

Όταν τη τρίτη μέρα μετά το τρόπαιο έφτασε ο στρατηγός και έμαθε τη νίκη του Απόστολου, διαμήνυσε στο βασιλιά Νικηφόρο και την έφοδο των Σκλαβήνων όπου έκαναν αρπαγές, αιχμαλωσίες, αφανισμούς κ.α. που έκαναν πραγματοποιώντας επιδρομές στα μέρη της Αχαΐας. Του διαμήνυσε επίσης τη πολυήμερη πολιορκία και τις συνεχείς επιθέσεις κατά των κατοίκων του Κάστρου και τη συμμαχία για την ολοκληρωτική νίκη του Απόστολου όπου πεντακάθαρα φάνηκε να τρέχει και να καταδιώκει τους εχθρούς, που έφευγαν, και να τους διώχνει έτσι που οι ίδιοι οι βάρβαροι κατάλαβαν τη φροντίδα και τη συμμαχία του Αποστόλου. Όταν ο βασιλιάς τα έμαθε αυτά έδωσε προσταγή, επειδή και το τρόπαιο και η ολοκληρωτική νίκη από τον Απόστολο είχαν γίνει, και διέταξε τα λάφυρα, και η εκστρατεία να αποδοθούν σε αυτόν. Όρισε επίσης οι ίδιοι οι εχθροί, μαζί με τις οικογένειες τους να προσφέρουν όλα τα υπάρχοντά τους στο ναό του Απόστολου Ανδρέας, στη Μητρόπολη της Πάτρας. Οι αγρότες αυτοί είχαν υποχρεώσεις απέναντι στο κράτος αλλά και στον μητροπολίτη. Όφειλαν να συντηρούν τους στρατηγούς, κρατικούς αξιωματούχους και τους ξένους απεσταλμένους. Δεν είναι όμως ξεκάθαρο ποιες ήταν οι υποχρεώσεις τους απέναντι στον μητροπολίτη. Αναφερόταν σε ένα μεταγενέστερο χρυσόβουλλο του Λέοντος ΣΤ' (το οποίο δεν σώζεται) και ο μητροπολίτης δεν μπορούσε να αυξήσει το ποσό που κατέβαλλαν. Είχε πιο περιορισμένη δικαιοδοσία πάνω στους πάροικους από κάποιους γαιοκτήμονες.

Η Πάτρα²¹ εκείνη την εποχή δείχνει ολοφάνερα ότι διοικούνταν από καλούς δημοτικούς θεσμούς και άρχοντες και ήταν ωστόσο καλά οργανωμένοι για την απόκρουση οποιασδήποτε επιδρομής. Ο αυτοκράτορας Νικηφόρος Ά την αρχιεπισκοπή της Πάτρας την ανύψωσε τότε σε Μητρόπολη και έβαλε κάτω από αυτή τις τρεις επισκοπές της Μεθώνης, της Κορώνης και της Λακεδαίμονας. Έκανε αυτή την τιμή στην εκκλησία της Πάτρας εξαιτίας της προαναφερόμενης θαυματουργικής βοήθειας, που ο κορυφαίος και πρωτόκλητος των Αποστόλων Ανδρέας πρόσφερε στους Πατρινούς το 872, κατά τη βασιλεία του Βασιλείου του Μακεδόνα στόλος από σαρακηνά πειρατικά πλοία λεηλατούν χωριά γύρω από τη Μεθώνη, από τη Κυλλήνη, τη Πάτρα και την Κόρινθο. Τότε ο Βασίλειος έστειλε εναντίον του σαρακηνού στόλου το ναύαρχο Νικήτα Ωορύφα, που αντί να περιπλανήσει τη χερσόνησο, πέρασε, στον Ισθμό της Κορίνθου μέσα σε μία νύχτα τα πλοία του από τη μια θάλασσα στην άλλη και χτυπώντας ξαφνικά τον εχθρό, τον νίκησε ολοκληρωτικά. Η Ελλάδα και γενικότερα η Πελοπόννησος λίγο βλάφτηκε από τις επιθέσεις των Σαρακηνών. Αντίθετα, υπόφερε πολύ από τις επιδρομές βορινών βαρβάρων. Το πρόβλημα των Σλάβων της Πελοποννήσου και τις

²¹ Alan Harvey σελ. 67

υποταγής τους που επέδρασαν κατά τις Πάτρας αναφέρεται σε κάποια επιστολή του πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης Νικολάου Γ του Γραμματικού προς τον αυτοκράτορα Αλέξιο Α Κομνηνό στην οποία άδικα ο αυτοκράτορας αφαίρεσε από τον Μητροπολίτη της Πάτρας αλλά από τα προνόμιά του, γιατί αυτά είχαν παραχωρηθεί στην πατραϊκή μητρόπολη από ευγνωμοσύνη του Νικηφόρου Α για το θαύμα του Άγιου Ανδρέα. Το γράμμα αυτό το σύνταξε ο πατριάρχης Νικόλαος Γ μάλλον ύστερα από εισήγηση ή και υπόμνημα του Μητροπολίτη της Πάτρας Πέτρου ο οποίος ήταν μέλος της Συνόδου της Κωνσταντινούπολης και είχε συμφέρον να αυξήσει τον αριθμό των βαρβάρων της Πελοποννήσου και να εξογκώσει της πράξης τους. Κάποιο χειρόγραφο με την «Περιγραφή της κτίσεως της Μονεμβασίας» μνημονεύει ότι οι κάτοικοι της Πάτρας (κατά τις επιδρομές των Σλάβων) μετανάστευσαν στο Ρήγιο της Ιταλίας. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, ο οποίος αναφέρει ότι μόνο οι Πατρινοί δεν εγκατέλειψαν ποτέ την πόλη τους και μόνο αυτοί με το θάρρος τους απέκρουσαν τους βαρβάρους και τους έτρεψαν σε φυγή. Όταν έμαθε αυτό ο βασιλιάς Νικηφόρος, γέμισε χαρά και φρόντισε στις εκεί πόλεις να ανακαινίσει τις εκκλησίες που οι βάρβαροι κατεδάφισαν, να ανοικοδομήσει και τους ίδιους τους βαρβάρους να τους κάνει χριστιανούς. Μαθαίνοντας λοιπόν τη μετανάστευση των Πατρινών από τον τόπο που έμεναν, με προσταγή τους ξαναέφερε στα παλιά τους εδάφη μαζί με τον θρησκευτικό τους ηγέτη, που είχε το όνομα Αθανάσιος, επίσης πρόσφερε στην Πάτρα, τα δικαιώματα της Μητρόπολης, που ήταν προηγουμένως αρχιεπισκοπή και ξαναέχτισε την πόλη από τα θεμέλιά της μαζί με τις εκκλησίες της. Όσοι λοιπόν από τους Σλάβους έμειναν στην Πάτρα, σιγά σιγά εκχριστιανίστηκαν και αφομοιώθηκαν από τους ντόπιους Έλληνες. Αρκετά κατάλοιπα έμειναν στο νομό όπως μερικά ονόματα τοποθεσιών και χωριών, ιδιαίτερα στην περιοχή των Καλαβρύτων όπου ο σλαβικός πληθυσμός ήταν πυκνότερος. Έτσι έχουμε τα ονόματα Στρέζοβα, Αναστάζοβα, Κόκοβα, Κεράσοβα, Σούβαρδο, Κέρτεζη, Μοστίτσι, Βερσίτσι, Βεσίτι, Βυσωκά κ.α. Επίσης τα ονόματα Βοστίτσα, Νεζερά, Καμενίτσα, Σέλιτσα, Γκερμπέσι, Κοζίτσα, Βίδοβα, Λόπεσι, Καζνέσι, Λουμπίτσα κ.α. Όμως για μερικές από τις ονομασίες αμφισβητείται η σλαβική προέλευσή τους.

Πολλοί ερευνητές έχουν ασχοληθεί με το θέμα των κατακτήσεων στην Πελοπόννησο. Ο Fallmerayer στηριζόμενος στο Χρονικό της Μονεμβασίας, στην επιστολή του Πατριάρχη Νικολάου²², υποστήριξε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ότι ολόκληρη η Ελλάδα μέχρι την Κρήτη είχε καταληφθεί από τους Σλάβους και ότι η πραγματική ελληνική φυλή είχε εντελώς εξαφανιστεί. Τη θεωρία αυτή όμως δεν την δέχτηκαν οι περισσότεροι μελετητές. Έχει υποστηριχθεί επίσης σύμφωνα με τον Niederle στην επιστολή του Πατριάρχου Νικολάου ότι, οι Σλάβοι επί 218 χρόνια ήταν απόλυτοι κύριοι της Πελοποννήσου. Οι Έλληνες έμειναν στην παράκτια περιοχή του Αιγαίου, αλλά στην κυρίως Ελλάδα, οι Έλληνες εξακολούθησαν να αποτελούν τον πυρήνα του πληθυσμού. Άλλος ερευνητής ο Dvornik ε ότι οι Σλάβοι εισέδυσαν στην Πελοπόννησο και άρχισαν να την καταλαμβάνουν από το 578 οι Σλάβοι ήταν

²² Α. Στράτου σελ. 162-163

ανεξάρτητοι επί 218 χρόνια και απαγόρευαν την είσοδο στην Ελλάδα σε πανταχού «Ρωμαίο». Αλλά η ζωή στην Αθήνα εξακολουθούσε να είναι ομαλή. Από το(797-802) το σλαβικό στοιχείο επικρατούσε. Μια άλλη άποψη είναι αυτή του Lemerle η οποία διατυπώνει ότι η κατάληψη της Βαλκανικής Χερσονήσου από τους Σλάβους, η οποία είχε αρχίσει τον 7^{ον} αιώνα και συνεχίστηκε ως τον 8^{ον} οπότε κατελήφθη το Δυρράχιον και η Αθήνα, οπότε λοιπόν ο εκσλαβισμός της Πελοποννήσου υπήρξε πλήρης. Ο Lemerle αφού αναλύει το Χρονικό της Μονεμβασιάς θέτει ως αρχή ότι το Χρονικό είναι κείμενο σοβαρό και ότι πράγματι οι Σλάβοι είχαν εγκατασταθεί στην Πελοπόννησο κατά τον 7^ο και 8^ο αιώνα. Δεν νομίζει ότι από το Χρονικό και τα άλλα κείμενα που χρονολογείται είναι ορθά, πιστεύει δε ότι η αγιογραφία εισέδωσε στο ιστορικό κείμενο. Σύμφωνα με τον Lemerle αυτό που του προκαλεί εντύπωση είναι το γεγονός ότι οι βυζαντινοί ενδιαφέρθηκαν και ανέφεραν τους Σλάβους όταν έκαναν εισβολές ακολουθώντας τους Αβάρους, έπαυσαν τελικά επί έτη να τους αναφέρουν. Ένας άλλος Έλληνας ερευνητής ο Χαράνης υποστηρίζει ότι η ακριβής χρονολογία της εγκαταστάσεως των Σλάβων είναι περίπου τον 6^ο αιώνα. Οι Σλάβοι οι οποίοι εγκαταστάθηκαν εξολόθρεψαν τμήμα του ελληνικού λαού όπως στην Αχαΐα, στην Κόρινθο εξανάγκαζαν έτσι το υπόλοιπο τμήμα να μεταναστεύσει. Στις τελευταίες του μελέτες ο Χαράνης υποστηρίζει ότι κανείς δεν μπορεί να αποδείξει πως εξαφανίστηκε ολόκληρος ο ελληνικός πληθυσμός της Δυτικής Πελοποννήσου. Οι Σλάβοι εγκαθίσταντο σε ορεινές περιοχές όπως Αχαΐα, Αρκαδία κ.α. η ανατολική πλευρά της Ελλάδος γρήγορα ελευθερώθηκε δεδομένου μάλιστα ότι ο βυζαντινός στόλος έλεγχε τις ανατολικές ακτές τις Ελλάδος. Ο Χαράνης αρχικά είχε δεχτεί τις χρονολογίες των Χρονικών αλλά άρχισε να αμφιβάλλει και υποστήριξε ότι γρήγορα η σλαβική περιοχή άρχισε να σβήνει. Η Πάτρα πιθανόν να μην είχε καταληφθεί από τους Σλάβους.

Αυτή η υπόθεση της πόλεως των Πατρών, ή μάλλον της Μητροπόλεως των Πατρών, διότι στην πραγματικότητα είναι υπόθεση του Μητροπολίτη Πατρών, είναι αρκετά περίεργη. Για τον ίδιο το Χαράνη είναι δύσκολο το πώς η όλη υπόθεση έγινε γνωστή και θεωρήθηκε από σπουδαίους ιστορικούς σαν ιστορικό γεγονός με μη επιδεχόμενη αμφισβήτηση. Η όλη υπόθεση αναφέρεται στο Χρονικό της Μονεμβασιάς, στον Κωνσταντίνο τον Πορφυρογέννητο. Η αφήγηση του Κωνσταντίνου του Πορφυρογέννητου έρχεται σε αντίφαση. Περιγράφει την «αποστασία» των Σλάβων και την επίθεση κατά τις πόλεως των Πατρών. Συνεπώς έπρεπε να υπάρχει υποτέλεια γιατί χωρίς υποτέλεια, δεν νοείται προστασία, να υφίσταντο βυζαντινή πόλη και με πληθυσμό που θα μπορούσε να πολεμήσει. Όλα αυτά αναφέρονται ότι έγιναν υπό την αυτοκρατορία του Νικηφόρου Α'. Για να εξοικονομηθεί η εγκατάσταση στη σλαβική περιοχή της Δυτικής Πελοποννήσου, υποστήριξαν ότι η νίκη του Σκληρού απέναντι στους Σλάβους και η ανοικοδόμηση των Πατρών έγινε το 805-806, η δεύτερη επίθεση έγινε μεταξύ 807 και 811. Η διήγηση αυτή είχε πολλά άλλα αξιοπερίεργα: 1^{ον} ότι οι Σλάβοι υποστηρίχθηκαν από τους Σαρακηνούς της Αφρικής. Έγινε δεκτό ότι ο στόλος των Αράβων υποστήριξε αυτή την επίθεση, αυτό που προκαλεί εντύπωση είναι πως η φυλή των Σλάβων

που ζούσαν προφανώς σε ορεινά μέρη των Πατρών, κατόρθωσαν να συνεννοηθούν με τους μακρινούς Άραβες.

Γ. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κατά τη ΄Δ Σταυροφορία (1202-1204) οι Σταυροφόροι αντί να ελευθερώσουν τους Άγιους τόπους από τους Μωαμεθανούς, υποδούλωσαν το Βυζαντινό κράτος, το οποίο χώρισαν σε μικρά φραγκικά κράτη²³. Έτσι λοιπόν μετά την κατάληψη την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους(1204) οι Φράγκοι με αρχηγό τον Γουλιέλμο Σαμπλίτη αποβιβάστηκαν στην Αχαΐα και ύστερα από στενή πολιορκία κατέλαβαν την Πάτρα²⁴.

Όταν λοιπόν οι Σταυροφόροι άρπαζαν τα πλούτη του Βυζαντίου ο Πέτρος από την Καπύη της Ιταλίας καρδινάλιος του τίτλου του Άγιου Μάρκελλου και πατριάρχης της Αμάλφης, βρήκε ευκαιρία για να πλουτίσει με ιερά κειμήλια την εκκλησία του. Έτσι πήγε από την Συρία στην Κωνσταντινούπολη με την ιδιότητα του απεσταλμένου του πάπα Ιννοκέντιου του ΄Γ, έκλεψε το λείψανο του Άγιου Ανδρέα, μαζί με άλλα λείψανα και το μετέφερε μυστικά στην Γαέτα και από εκεί το έστειλε στον θείο του Ματθαίο Καπουάνο, αρχιεπίσκοπο της Αμάλφης, χωρίς να του αποκαλύψει τίποτε για το αντικείμενο της αποστολής του. Το μυστικό φανερώθηκε, όταν το μυστικό κιβώτιο έφτασε στην Αμάλφη και στις 8 Μαΐου 1208 το λείψανο του Πρωτόκλητου έφτασε στον μητροπολιτικό ναό του Αγίου Ανδρέα της Αμάλφης με μεγάλη πομπή και ευλάβεια. Από το λείψανο, βρίσκεται ακέραιο σχεδόν είχε μετακομισθεί το 357 στην Κωνσταντινούπολη, έλειπε η κάρα, η οποία άγνωστο από ποιον βυζαντινό αυτοκράτορα ήταν μάλλον από τον Βασίλειο τον Μακεδόνα, που είχε σταλεί ως δώρο στην εκκλησία του Απόστολου Ανδρέα στην Πάτρα, ύστερα από μεσολάβηση και παράκληση της πλούσιας φίλης του αυτοκράτορα Δανηλίδα.

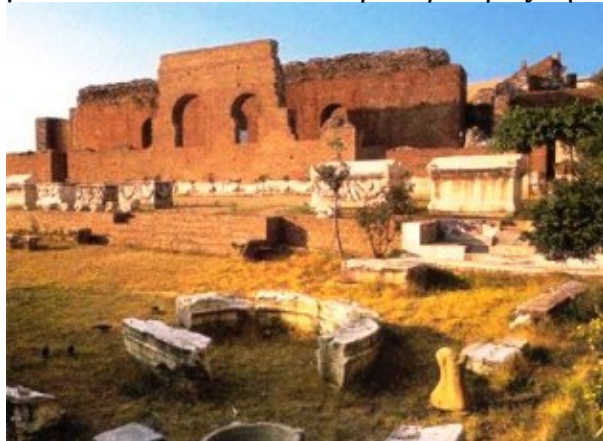
Μετά την άλωση λοιπόν του Βυζαντίου έχουμε την δημιουργία λατινικών κρατών στην Ελλάδα στις 13 Απριλίου 1204 από τους Σταυροφόρους, που είχαν αρχηγό τους τον ενετό στόλαρχο Ερρίκο Δάνδολο, η κυρίως Ελλάδα ύστερα από συμφωνίες ανάμεσα στους Φράγκους, δόθηκε η μισή στον Βονιφάτιο, Μαρκήσιο του Μομφεράτιου και την άλλη μισή στους ενετούς και συγκεκριμένα η Πελοπόννησος με τα νησιά. Η κατοχή όμως των περιοχών αυτών δεν ήταν εύκολη επειδή οι ορισμένες επαρχίες κατέχονταν από ανεξάρτητες φυλές ενώ άλλες τις κυβερνούσαν συγγενείς των βασιλικών οίκων του Βυζαντίου. Έτσι στην Πελοπόννησο η Μεσσηνία βρισκόταν κάτω από την εξουσία της οικογένειας των Μελισσηνών, που κατάγονταν από την αδελφή του Αλέξιου Α του Κομνηνού. Οι ενετοί συνεπώς κατέλαβαν μόνο την Κρήτη και ορισμένα νησιά και ανέβαλαν την κατάληψη της Πελοποννήσου, επειδή δεν είχαν αρκετές δυνάμεις γεγονός ωστόσο, που την κυριαρχία τους πάνω σε αυτή την Χερσόνησο την απόκλεισε.

²³ Η. Ευροτύρη σελ. 32

²⁴ Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρους-Λάρους σελ. 252

Δ. Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Όταν ο Βονιφάτιος βρισκόταν στην Κόρινθο²⁵ συνέβη ένα σημαντικό γεγονός. Ο ανιψιός του Βιλεαρδουινού πηγαίνοντας μαζί με άλλους σταυροφόρους στα Ιεροσόλυμα και μαθαίνοντας, ότι οι σύντροφοι του είχαν κυριέψει την Κωνσταντινούπολη, μπήκε σε ένα πλοίο και κατευθύνθηκε και ο ίδιος προς τα εκεί. Η βία όμως των ανέμων παρέσυρε το πλοίο που έβαζε νερά μέσα στο πλοίο και το παρέσυρε προς την Μεθώνη. Ένας από τους Έλληνες

προκρίτους πρότεινε στον Βιλεαρδουινό να εκστρατεύσουν μαζί για την κατάκτηση τόπων. Ο Βιλεαρδουινός δέχτηκε και κατάλαβαν μερικές πόλεις μέχρι τη Πάτρα. Αργότερα όμως ο Έλληνας πρόκριτος πέθανε και ο γιος του ξεσήκωσε τις πόλεις που είχαν καταληφθεί κατά του Βιλεαρδουινού. Ο Φράγκος ευγενής στενοχωρήθηκε από το

γεγονός όταν έμαθε ότι ο στρατός ομογενών βρισκόταν στην Κόρινθο, αναχώρησε αμέσως από την Μεθώνη, το 1205, και διασχίζοντας το βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου, έφτασε ύστερα από εξαήμερη πορεία στο στρατόπεδο του Βονιφάτιου του Μομφερράτου. Ο μεν Βονιφάτιος γνωρίζοντας την ανδρεία και την φρόνηση του ζήτησε να τον κρατήσει κοντά του, δίνοντας του υποσχέσεις για πολλές τιμές και εισοδήματα. Ο Βιλεαρδουινός όμως επιθυμώντας να εκδικηθεί τον Έλληνα που θεωρούσε ότι τον αδίκησε και να επιχειρήσει δικές του επιχειρήσεις, αρνήθηκε τις προτάσεις του Βονιφάτιου και αφού συνεννοήθηκε με τον Γουλιέλμο Σαμπλίττη, συμπατριώτη και φίλο του αποφάσισαν να κάνουν εκστρατείες εναντίων της Πελοποννήσου και να μοιραστούν τις κατακτήσεις τους. Έτσι λοιπόν οι δύο συνεργάτες αναχώρησαν από το στρατόπεδο του Βονιφάτιου με εκατόν είκοσι ιπότες και πολλούς άλλους ένοπλους για την κατάκτηση του Μοριά. Ο Βονιφάτιος βέβαια δεν είχε κανένα δικαίωμα να πραγματοποιεί κατακτήσεις για τον εαυτό του σε περιοχές που ήταν στα χέρια των Ενετών, γι' αυτό και δέχτηκε να βρίσκονται μόνο κάτω από την κυριαρχία του Σαμπλίττη όλες οι περιοχές που θα καταλάμβαναν τότε. Οι δυο σύμμαχοι πέρασαν την βορειοδυτική Πελοπόννησο και έφτασαν στην Πάτρα αναφέρεται δε ότι η πόλη που πρόβαλε αντίσταση, την κατέλαβαν με έφοδο, το δε φρούριό της το πήραν με όρους και κατόπιν στράφηκαν προς την Ηλεία ο Γοδεφρείδος Βιλλεαρδουίνος και ο Γουλιέλμος Σαμπλίττης κατόρθωσαν μετά την πτώση της Πάτρας να καταλάβουν και άλλες πόλεις ώσπου στην συνέχεια προχώρησαν μέχρι τη Μεθώνη. Ο Γοδεφρείδος Βιλλεαρδουίνος, έχοντας στο

²⁵ Σ. Δαανίδου σελ. 19-20

νου του να κυριαρχήσει σε ολόκληρη την Αχαΐα, στην αρχή εξασφάλισε την επικύρωση της βαρονίας της Καλαμάτας. Στο τέλος του Μάρτη του 1210 ο Γοδεφρείδος πήρε τον τίτλο ως ηγεμόνας της Αχαΐας από τον πάπα Ιννοκέντιο Γ' και τον τίτλο αυτό τον διατήρησε μέχρι το 1218. Ο Γουλιέλμος Σαμπλίττης σύμφωνα με τα χρονικά του Μορέα προτού αναχωρήσει από την Πελοπόννησο, συνέστησε επιτροπή, που βρισκόταν κάτω από την προεδρία του Βιλεαρδουινού και αποτελούνται από δύο Λατίνους επισκόπους, από τους οποίους ο ένας κατά το αραγωγικό χρονικό, ήταν ο επίσκοπος της Πάτρας, από δύο σημαιοφόρους και από πέντε Έλληνες άρχοντες, που γνώριζαν καλά τον τόπο. Όσοι βαρόνοι κατείχαν πόλη, όπως την Πάτρα, η πάνω από τέσσερα ιπποτικά φέουδα όφειλαν να προσφέρουν δύο σημαιοφόρους και για κάθε φέουδο ένα ιπότη και δύο ιπείς ενώ όσοι κρατούσαν μόνο ένα φέουδο ήταν υποχρεωμένοι σε προσωπική υπηρεσία, η οποία άλλωστε βάραινε και τους βαρόνους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΩΔΕΙΟ

Το Ωδείο των Πατρών ή το αρχαίο Ωδείο χτίστηκε στα ρωμαϊκά χρόνια και ήταν το πιο αξιόλογο στην Ελλάδα μετά το αθηναϊκό ωδείο Ηρώδη του Αττικού. Χρησίμευε κυρίως για μουσικούς αγώνες, αλλά και για παραστάσεις τραγωδιών. Οι θεατρικές παραστάσεις δίνονταν στο θέατρο που ήταν νότια του ωδείου αλλά δεν έχει βρεθεί. Στη κορυφή του οι κάτοικοι των Πατρών έβαλαν ένα αξιόλογο άγαλμα του Απόλλωνα με χρήματα από τα λάφυρα του πολέμου εναντίων των Γαλατών. Το ωδείο λειτούργησε μέχρι το 300 μ.Χ. περίπου. Τότε καταστράφηκε από πυρκαγιά και στη συνέχεια καταπλακώθηκε από χώματα που σχημάτισαν από πάνω του λόφου σε ύψος τεσσάρων μέτρων.

Ε. Η ΒΑΡΩΝΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Η υψηλή βαρονία της Πάτρας σύμφωνα με το γαλλικό και με το ελληνικό Χρονικό δόθηκε στον Γουλιέλμο Αλαμάνο από το Λάγκεντοκ της Γαλλίας ίσως γερμανικής καταγωγής ο οποίος έχει έδρα του στην Πάτρα μαζί με τους πολυάριθμους ιππότες. Ο Αλαμάνος κατά τα δύο πιο πάνω Χρονικά δεν κρατούσε στην ύπαιθρο τιμάρια, γιατί η πόλη ήταν αρκετά μεγάλη, ώστε να επαρκεί για τη συντήρηση και του βαρόνου και των ιπποτών του γιατί η πατραϊκή βαρονία κατά τη σύστασή της περιλάμβανε αξιόπιστες πηγές. Η οικογένεια των Αλαμάνων ήταν μια από τις φημισμένες της Προβηγκίας και αναφέρεται ανάμεσα στους ευγενείς στην Καταλονία, στην Προβηγκία, στη Νεάπολη και στην Κύπρο. Το αραγωνικό Χρονικό σημειώνει τον Γουλιέλμο ως πρώτο βαρόνο της Πάτρας. Συγκεκριμένα το αραγωνικό Χρονικό αναφέρει ότι πρώτος βαρόνος υπήρξε ο Γωτιέρος Αλαμάνος, με 24 δουλοπάροικους που όταν το 218 πέθανε τον διαδέχτηκε ο Κονράνδος, που ανακαίνισε την Χαλανδρίτσα και εκείνον, μετά το θάνατό του, το 1266, ο γιος του Γουλιέλμος, που είχε μια κόρη, την Μαρία η οποία έγινε σύζυγος του Ιάκωβου βαρόνου της Βελγιοστής. Στο μεταξύ ο βαρόνος της Πάτρας Γουλιέλμος Αλαμάνος μετά τον πρώτο ή το δεύτερο γάμο της θυγατέρας του Μαρίας, αφού πούλησε την βαρονία του στην λατινική εκκλησία για δεκαέξι χιλιάδες χρυσά νομίσματα. Από τότε η λατινική εκκλησία αποτελούσε την βαρονία της Πάτρας όχι μέχρι το 1377, οπότε η βαρονία αυτή καταλήφθηκε από τον Κωνσταντίνο ΙΑ τον Παλαιολόγο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΟΙ ΗΓΕΜΟΝΕΣ ΤΟΥ ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΟΥ²⁶

▪ Γουλιέλμος Σαμπλίττης (1205 – 9),▪ Γοδεφρίδος Α Βιλεαρδουίνος (1210 – 1225 ή 1227),▪ Γοδεφρίδος Β Βιλεαρδουίνος (1218 ή 25– 1245 ή 1246),▪ Γουλιέλμος Β Βιλεαρδουίνος (1245/6 – 1274/ 8),▪ Κάρολος Α Ανδηγαβός (1274/8 – 85),▪ Κάρολος Β Ανδηγαβός (1285 – 9),▪ Ισαβέλλα Βιλλεαρδουίνη (1289 – 1307),▪ Φίλιππος Α Τάραντα (1307 – 13),▪ Ματθίλδη του Αινώ και Λουδοβίκος Βουργουνδιακός (1313 – 18/21),

²⁶ Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό βυζαντινής ιστορίας σελ. 299-300

- Mahaut του Αινώ (1316 – 21),
- Ιωάννης της Γραβίνας (1318/21 – 33),
- Αικατερίνη Βαλεσαϊκή και Ροβέρτος Τάραντα (1346 – 64),
- Μαρία Βουρβονίκη (1364 - 70),
- Φίλιππος Β Τάραντα (1370 – 73/4),
- Ιωάννα Α Νεάπολης (1373/4 – 6),
- Οθων του Μπραουσβαιγκ (1376 – 7),
- Κυριαρχία Ιωαννιτών Ιπποτών (1377 – 81),
- Ιάκωβος ντε Μπω (1381 – 83),
- Μαϊώτος Κοκορέλ (βικάριος) (1383 – 86),
- Λαδίσλαος Νεάπολης (1386 – 96),
- Βόρδος- Πέτρος Αγ. Σουπερανού (βικάριος 1386-96) (1396-1402),
- Μαρία Τσακαρία (1402 – 4),
- Κεντυρίων Β Ζακκαριά (1402-29/32)

Με τις συνεχείς συγκρούσεις των Φράγκων²⁷ και των Βυζαντινών και την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης ακολουθεί η διάλυση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας από τους δυτικοευρωπαϊκούς φεουδάρχες (Φράγκους) οι οποίοι επέβαλαν το φεουδαρχικό σύστημα και τα έθιμα της Δύσης. Στην Πελοπόννησο η οικογένεια των Γάλλων ευγενών, Βιλεαρδουίνων, δημιούργησε το πριγκιπάτο της Αχαΐας με πρωτεύουσα την Ανδραβίδα(1205) όπου αργότερα τη χώρισαν σε δώδεκα βαρονίες και στις ακρόπολεις έκτισαν κάστρα (τα οποία σώζονται μέχρι σήμερα). Οι συνεχείς συγκρούσεις οδήγησαν στην απώλεια μεγάλου μέρους του πληθυσμού στη μετανάστευση και στην κατανομή του πληθυσμού της Πελοποννήσου σύμφωνα με τις οχυρωμένες ανάγκες των Βυζαντινών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Οι Λατίνοι αρχιεπίσκοποι Πατρών²⁸

- Άντελμος (1205/7 – 1241/3),
- Βερνάδος (1243-5),
- Γοδεφρείδος (1250-62),
- Ιωάννης ντε Pontecurvo (1263-67),
- Ρενιέρ(1316),
- Γουλιέλμος Φραγκιπάνι (1317-37),
- Ρογήρος (1340-4),
- Ρεγινάλδος (1351-7),
- Ιωάννης Ατζαγιόλι (1360-3),
- Βαρθολομαίος (1363),
- Άγγελος (1366),

²⁷ Γ.Α Πετρόπουλος σελ. 22

²⁸ Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό βυζαντινής ιστορίας σελ. σελ. 299-300

- Ιωάννης Piacentoni (1371-5),
- Παύλος Φοσκάρι (1375-95),
- Στέφανος Ζακκαρία (1404-24),
- Παντόλφο Μαλατέτσα(1424-30).

Η ιστορία του λατινικού φραγκικού κράτους θα μπορούσε να διαιρεθεί σε δυο μεγάλες περιόδους. Η πρώτη περίοδος είναι 1205-1311. κατά την πρώτη δεκαετία της διοίκησης του Γουλιέλμου Β' το πριγκιπάτο φτάνει στο πολιτικό του ζενίθ ως η πιο σημαντική φραγκική κτήση στη Ρωμανία. Ο πρίγκιπας της Αχαΐας θεωρείτο άμεσος υποτελής του Λατίνου αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης και της Βενετία. Ταυτόχρονα ήταν και επικυρίαρχος των βαρόνων του Μορέως και των γύρω ηγεμόνων στην ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα, το συμβούλιο το οποίο περιόριζε την εξουσία του. Ο λατινικός κλήρος κατείχε τις ανώτατες θέσεις στην εκκλησιαστική ιεραρχία της χερσονήσου και αντιπροσωπεύονταν από τους πρώτους σε αξίωμα αρχιεπισκόπους στην Πάτρα (1205/7) και τις Κορίνθου (1212) καθώς και τις υφιστάμενες τους επισκοπικές επαρχίες. Όμως μετά τη νίκη του Μιχαήλ Ή Παλαιολόγου στην Πελαγονία (1259) ο αιχμαλωτισμένος Γουλιέλμος Β' αναγκάστηκε να επιστρέψει στο Βυζάντιο τα φρούρια της Μονεμβασίας, Μάνης, Γερακίου και Μιστρά.(1262) η βυζαντινή εκστρατεία που ακολούθησε στην νότιο-ανατολική Πελοπόννησο ανοίγει τον δρόμο για τη διάρκεια σχεδόν δύο εκατονταετηρίδων βυζαντινή «reconquista»²⁹. Κατά των βυζαντινών ο Γουλιέλμος βρίσκει τον φυσικό σύμμαχο στο πρόσωπο του νέου βασιλιά της Σικελίας Καρόλου Α' Ανδηγαβού. Οι συμβάσεις του Βιτέρμπο (24-27 Μαΐου 1267) καθιστούν τον Σικελό μονάρχη επικυρίαρχο όλων των ελληνικών εδαφών που βρίσκονται στα χέρια των Λατίνων αλλά δεν επιφέρουν πραγματική βοήθεια στο πριγκιπάτο. Μετά το θάνατο του Γουλιέλμου, ο Κάρολος και οι διάδοχοί του γίνονται οι νέοι πρίγκιπες της Αχαΐας (1278). Η βαθμιαία αυτή αλλαγή οδηγεί σε ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις στην κατάσταση του πριγκιπάτου. Για σύντομο χρονικό διάστημα από το 1289 ως το 1306 επικρατούν οι παλιές οι παραδόσεις από το καιρό των πριγκίπων των Βιλεαρδουίνων. Αλλά ο Κάρολος ο Α' καθιερώνει τη πρακτική της άμεσης διοίκησης του πριγκιπάτου μέσω των βαϊλων. Αυτή παγιώνεται κατά τον καιρό του Φιλίππου του Τάραντος και το πριγκιπάτο αρχίζει να μοιάζει με έδαφος που διευθύνεται αποικιακός από την Νεάπολη και τον Τάραντα. Η διείσδυση ιταλικού εθνικού στοιχείου γίνεται όλο και πιο αισθητή ειδικά μετά αφού στις 15 Μαρτίου 1311 στη μάχη του Αλμυρού οι Καταλανοί εξολοθρεύουν το ένα τρίτο των ιπποτών του Μορέως. Η καταστροφή του Φραγκικού Αθηναϊκού Δουκάτου στερεί τον Μορέα από ένα ασφαλές προγεφύρωμα στην ηπειρωτική Ελλάδα και εν συνέχεια θα διευκολύνει την Οθωμανική κατάκτηση.

²⁹ Α.Σαββίδης Αθήνα 1992

ΣΤ. Η ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ 1259 ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ

Ο Μιχαήλ ο Β' μετά την αιχμαλωσία του αυτοκράτορα της Θεσσαλονίκης Θεόδωρου ανέκτησε την πατρική κληρονομιά και παρέμεινε κυρίως της Ηπείρου, της Αιτωλοακαρνανίας και μέρους της Θεσσαλίας, δεν φαινόταν ευχαριστημένος. Αντίθετα, με αδιάκοπους πολέμους κατά το βασιλιά της Νίκαιας που προσπαθούσε να επεκτείνει το κράτος του και να καταλάβει αυτός την Κωνσταντινούπολη, που κρατούσαν οι Φράγκοι το 1259 στηριζόμενος στη συνδρομή των δυο γαμπρών του, δηλαδή του πρίγκιπα της Αχαΐας Γουλιέλμου και του βασιλιά της Σικελίας Μαμφρέδου, είχε για τον αυτοκράτορα της Νίκαιας Θεόδωρο Δούκα Λάσκαρη ιδιαίτερα επικίνδυνος.

Το Μάη του 1259 ο Μιχαήλ ο Β' συγκάλεσε στην Πάτρα Συνέλευση, όπου μετείχαν ο γιος του Νικηφόρος, ο πρίγκιπας Γουλιέλμος και άλλοι όπου συζητήθηκε η οργάνωση και διεξαγωγή πολέμου κατά του Θεόδωρου Λάσκαρη.

Μετά τη λήξη της Συνέλευσης και την αναχώρηση του Νικηφόρου ο δραστήριος Γουλιέλμος, άρχισε με αξιοθαύμαστο ζήλο να συγκεντρώνει στρατό για τον αποφασισμένο πόλεμο (κατά του Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου). Ο αποστάτης Μιχαήλ, επειδή έβλεπε πια, ότι δεν θα πήγαιναν καλά γι' αυτόν τα πράγματα, είχε θελήσει να αντισταθεί στις βασιλικές δυνάμεις. Έτσι λοιπόν συγκέντρωσε τους δικούς του και έκανε συμμαχία με τον γαμπρό του και τον βασιλιά της Σικελίας. Οι δυνάμεις του ήταν τετρακόσιοι ιππότες με δυνατά όπλα και άλογα. Σε αντίθεση ο γαμπρός του, ο πρίγκιπας της Αχαΐας, μάζεψε τον στρατό του και έκανε και αυτός μαζί με τον πεθερό του Συμμαχία.

Ο Γουλιέλμος, αφού συγκέντρωσε το στράτευμα του, αναχώρησε στα μέσα του Σεπτεμβρίου του 1259 από την Πάτρα και έφτασε στον Ψαθόπυργο. Από κει περνώντας τον Κορινθιακό κόλπο, που τότε ονομαζόταν κόλπος της Ναυπάκτου, διαπεραιώθηκε στην Ναύπακτο και στη συνέχεια έφτασε στην Άρτα, όπου και συνάντησε τον πεθερό του Μιχαήλ τον Β'. Ο Αυτοκράτορας Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος έστειλε κατά του Μιχαήλ του Β' και των συμμάχων του, τον αδελφό του σεβαστοκράτορα Ιωάννη με μεγάλη δύναμη, ύστερα από μάχη, που έγινε τον Οκτώβρη του 1259 στην πεδιάδα της επαρχίας της Πελαγονίας, στην Καστοριά, ηττήθηκαν κατά κράτος οι Φράγκοι βοηθοί του Μιχαήλ του Β' και ο Γουλιέλμος, μαζί με βαρόνους και ιππότες, πιάστηκε αιχμάλωτος. Ύστερα από τρία χρόνια αιχμαλωσίας ο Γουλιέλμος ανέκτησε την ελευθερία του, αφού παραχώρησε στον Έλληνα αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης Μιχαήλ Η' Παλαιολόγο τρεις αξιόλογες θέσεις στην Πελοπόννησο την Μονεμβασιά, τη Μάνη και την Σπάρτη, κοντά στην οποία βρισκόταν ο περίφημος Μιστράς.

Μετά την παραχώρηση των πόλεων αυτών άρχισε να οργανώνει τα παραχωρημένα σε αυτόν φρούρια και τις γύρω περιοχές και να δημιουργεί την Πελοποννησιακή Βυζαντινή ηγεμονία, γνωστή ως Δεσποτάτο του Μιστρά. Μετά την επάνοδο του Γουλιέλμου από την αιχμαλωσία γίνεται η παραχώρηση του Μορέα από τους Ανδεγαβούς. Ο Γάλλος βασιλιάς Κάρολος ο Ά' έστειλε ως επίτροπό του στον Μορέα τον Γαλερανό Ούγο Σουλλύν ο οποίος έφτασε στην Γλαρέντζα, το Μάιο του 1278 και συγκάλεσε συνέλευση των βαρόνων, των

ιπποτών και των εκκλησιαστικών προεστών. Στη συνέλευση αυτή βρισκόταν και ο αρχιεπίσκοπος της Πάτρας Βενέδικτος ή Μπενέτος.

Μετά το θάνατο του Καρόλου του Α', το 1285, στο γαλλικό θρόνο ανέβηκε ο Κάρολος ο Β'. ο Κάρολος σκέφτηκε ότι η διοίκηση της Αχαΐας με επίτροπο ήταν ζημιογόνα, σε ανώμαλες περιστάσεις, διόρισε τον νεαρό ιππότη Φλωρέντιο τον Εννεγαβικό υποτελή του ηγεμόνα σε εκείνη την περιοχή και του έδωσε ως σύζυγο την Ισαβέλλα Βιλεαρδουίνου. Η Ισαβέλλα βρήκε τον τόπο σε τόση αταξία και ελεεινή κατάσταση, ώστε ως πρωταρχικό καθήκον που έκρινε ήταν το κλείσιμο της ειρήνης με τον βυζαντινό αυτοκράτορα Ανδρονίκο Β' τον Παλαιολόγο. Δυστυχώς όμως η ειρήνη αυτή δεν κράτησε για πολύ.

Την ίδια εποχή κυριαρχούν στις ελληνικές θάλασσες πλήθος πειρατών με ναύαρχο τον βασιλιά της Αραγωνίας Ρογήρος de Luria ο οποίος λεηλάτησε και την Πάτρα. Για ορισμένο χρονικό διάστημα την Αχαΐα κυβέρνησε η χήρα του Φλωρέντιου Ισαβέλλα Βιλεαρδουίνου μαζί με τον άντρα της τον Φίλιππο. Τον Αύγουστο του 1304 ισχυρότατος σεισμός συγκλόνησε την Πελοπόννησο, την ίδια εποχή κήρυξαν τον πόλεμο κατά του Φιλίππου οι βυζαντινοί του Μιστρά. Για βοήθεια έσπευσαν τότε ο διοικητής των Σκορτών της Αρκαδίας Νικόλαος Μαύρος, που δεν προσέβαλε τους Έλληνες που ήταν περισσότεροι αλλά στρατοπέδευσε σε κάποιο κοντινό όρος περιμένοντας επικουρίες. Οι επικουρίες αυτές κατέφθασαν ύστερα από λίγο χρονικό διάστημα, έχοντας επικεφαλής τον Φίλιππο, επειδή αποτελούνται από πολυπληθή στρατεύματα του Αρχιεπισκόπου της Πάτρας Ιωάννη του Α' και των βαρόνων της Χαλανδρίτσας Γεωργίου Α' Γκίζη και της Βοστίτσας Ούγου Β' Σαρπινύ.

Ο τελευταίος βαρόνος της Πάτρας Γουλιέλμος Αλλαμάνος πούλησε, τη βαρονία του, στη Λατινική Εκκλησία, ο οποίος από τότε έγινε κυρίαρχός της όσοι δε αρχιεπίσκοποι την διοικούσαν, υπάκουαν στον πάπα αλλά παράλληλα και στους ανδεγαβούς βασιλείς της Νεάπολης. Όταν όμως αρχιεπίσκοπος της Πάτρας ήταν ο Γουλιέλμος Φραγκιπάνης, η βαρονία της Πάτρας έγινε εντελώς ανεξάρτητη. Ο Γουλιέλμος Φραγκιπάνης, επιφανής Ρωμαίος, υπήρξε ένας από τους πιο έξοχους άντρες της εποχής του, για είκοσι χρόνια (1316-1337) αρχιεπίσκοπος της Πάτρας πρόσφερε με την δραστηριότητά του και την επιβολή του σε σπουδαίες υπηρεσίες στην αρχιεπισκοπική του βαρονία και γενικότερα στη λατινική εκκλησία.

Z. ΑΝΑΡΧΙΑ ΣΤΟ ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΟ ΤΗΣ ΑΧΑΪΑΣ

Η Πάτρα, κάτω από τη φωτισμένη διοίκηση του αρχιεπισκόπου της Γουλιέλμου Φριγκιπάνη και η Γλαρέντζα είχαν τα κυριότερα κέντρα της φραγκικής ηγεμονίας στην Πελοπόννησο. Την ίδια εποχή τη διοίκηση της ηγεμονίας της Αχαΐας την είχε αναλάβει η χήρα του Φιλίππου του Ταραντίνου Αικατερίνη Βαλουά αυτοκράτειρα της Κωνσταντινούπολης. Παρά το γεγονός, ότι η γυναίκα ήταν συνετή και δραστήρια, η απέχθεια και ο εγωιστικός αυταρχισμός των κληρικών και των λαϊκών βαρόνων είχαν γίνει πολύ αισθητά φαινόμενα. Έτσι έστειλε στην Γλαρέντζα με αρκετό στρατό τον βαίλο της

Gaudino Romano da Scalea ο οποίος πέτυχε τον Απρίλη του 1333 την υποταγή των βαρόνων και την από μέρους τους την αναγνώριση της Αικατερίνης ως ηγεμονίδας του Μορέα. Εξαίρεση στην προκειμένη περίπτωση αποτέλεσαν ο αρχιεπίσκοπος της Πάτρας Φραγκιπάνης.

Η. Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΕΡΤΡΑΝΔΟ ΝΤΕ ΜΠΩ

Τον Gaudino Romano (1333-1336) διαδέχτηκε ως βαίλος της Αικατερίνης ο Πέτρος de San Severo, που κυβέρνησε το πριγκιπάτο το ίδιο συνετά. Οι βαρόνοι όμως άρχισαν και πάλι να επιζητούν την ανεξαρτησία τους εξαιτίας του οποίου ο βάιλος Βερτρανδο ντε Μπω (1336-1338), από τη Πορβηγκία, άντρας ισχυρής θέλησης, που διαδέχτηκε τον Severo, προσπάθησε αμέσως μόλις έφτασε στον Μορέα, να παρατάξει κάθε απόπειρα ανεξαρτησίας των βαρόνων την δε αρχιεπισκοπική βαρονία της Πάτρας. Έτσι λοιπόν επωφελούμενος ο Μπω τον θάνατο του αρχιεπισκόπου της Πάτρας Φραγκιπάνη, που συνέβη στα τέλη του 1337, και της μη έγκαιρης άφιξης του διαδόχου του Ρογήρου, προσέβαλε το 1338 στη πόλη αυτή που κατέβαλε τα περίχωρα της, ενώ το φρούριο της το πολιορκήσε στενά. Ο αρχιεπίσκοπος Ρογήρος όμως, αμέσως μόλις έφτασε στην έδρα του, αποτάθηκε στον πάπα Βενέδικτο τον ΙΒ΄, ο οποίος διακήρυξε περιφρονητικά, ότι η Πάτρα δεν άνηκε στο πριγκιπάτο, αλλά υπαγόταν κατευθείαν στην παπική αρχή, ενώ επέβαλε παράλληλα σε όλο τον Μορέα την λεγόμενη εκκλησιαστική αργία.

Ο Μπω έλυσε την πολιορκία του πατραϊκού φρουρίου, η δε Αικατερίνη εξαιτίας της μεγάλης αναρχίας, που εξακολουθούσε να επικρατεί στην Πελοπόννησο, αποφάσισε να κατέβει η ίδια στον Μορέα. Έτσι, στις 24 Ιουλίου του 1338 ο γιος της Ροβέρτος διέταξε τις λιμενικές αρχές της Απουλίας να ετοιμάσουν τα αναγκαία πλοία, για να μεταφέρουν στο πριγκιπάτο της Αχαΐας τη μητέρα του και τα αδέρφια του, που θα τους συνόδευαν τριακόσιοι οπλίτες και ισάριθμοι ιππείς, με τα ανάλογα εφόδια τους. Η Αικατερίνη Βαλουά έφτασε στην Πελοπόννησο στις 10 Αυγούστου 1338, ακολουθούμενη από το πολυμήχανο και δραστήριο σύμβουλό της Νικόλαο Ατζαγιόλη. Η Αικατερίνη στην Πάτρα περίπου τρία χρόνια η πρώτη της φροντίδα ήταν η απομάκρυνση του φιλοπόλεμου Βερτράνδου ντε Μπω και την αντικατάστασή του από τον Ατζαγιόλη ο οποίος κατόρθωσε να κυριαρχήσει το καλύτερο τμήμα της χώρας. Η Αικατερίνη κατά τη παραμονή της στην Αχαϊκή πρωτεύουσα αντιλήφθηκε πολύ καλά ότι η βαρονία της Πάτρας που βρισκόταν κάτω από τη κυριαρχία του πάπα, διατηρούσε την τάξη στην περιοχή και ότι μόνο αυτή ήταν ισχυρή απέναντι σε κάθε εξωτερική προσβολή γεγονός που την οδήγησε στην απόφαση να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της. Έτσι λοιπόν η πατραϊκή βαρονία, που πριν από εκατό χρόνια μετά βίας μπορούσε να αντιμετωπίσει τις επιθέσεις των ηγεμόνων της Αχαΐας. Η Αικατερίνη Βαλουά πέθανε το 1346 και την διαδέχτηκε ο γιος της Ροβέρτος Ταραντίνο (1346-1364) ως ηγεμόνας τις Αχαΐας και επίτιμος αυτοκράτορας τις Κωνσταντινούπολης. Ο αρχιεπίσκοπος της Πάτρας Άγγελος Α΄ Ατζαγιόλης είχε την καλή τύχη να υπηρετεί κάτω από

τις διαταγές του ένας από τους πιο περίεργους και φημισμένους τύπους πολεμιστών ο Κάρολος Ζένος από την Ενετία. Ο νέος αυτός είχε έρθει στην Πάτρα και είχε γίνει ιερέας τις αρχιεπισκοπής, περισσότερο όμως τον απασχολούσε η πολεμική τέχνη παρά η θεολογική επιστήμη. Τα ιερετικά καθήκοντα τα είχε αναλάβει γυρίζοντας από κάποια αψιμαχία του με τους Τούρκους, όταν αργότερα όμως το πατραϊκό φρούριο πολιορκήθηκε από τις δυνάμεις της Μαρίας των Βουρβόνων τότε ο Άγγελος Ατζαγιόλης του ανέθεσε την αρχηγία του. Ο Ζένος ωστόσο δεν προχώρησε στην άμεση απόκρουση του εχθρού, αλλά κράτησε άμυνα για έξι εβδομάδες και άφησε τους πολιορκητές να λεηλατούν τα πλούσια περίχωρα της Πάτρας, όταν όμως βρήκε την κατάλληλη ώρα, έπεσε πάνω τους με σφοδρή και ηρωικότατη έφοδο και τους έστρεψε σε άτακτη φυγή, τους κυνήγησε και τους ανάγκασε να καταφύγουν στο Ζογκλό (Πύλο) όπου βρισκόταν για ασφάλεια η Μαρία με το γιο της. Έτσι ο Ζένος μετέφερε τον πόλεμο από τα τείχη της Πάτρας στα τείχη του Ζόγκλου και υποχρέωσε τον φρούραρχο του κάστρου αυτού Γουλιέλμο de Talay να ζητήσει τη βοήθεια του δεσπότη του Μυστρά Μανουήλ Καντακουζηνού. Το πριγκιπάτο αργότερα το διαδέχτηκαν και άλλοι αξιόλογοι άνθρωποι που έμειναν στην ιστορία της Πάτρας αλλά το τέλος του πριγκιπάτου πλησίαζε όταν το 1429 ο Κωνσταντίνος ξεκίνησε από την Γλαρέντζα (Κυλλήνη) και έφτασε μέσα από το Ριόλο, Καμενίτσα, Σαραβάλι στην πόλη των Πατρών. Πολιόρκησε την πόλη και την κυρίευσε, αλλά το φρούριο παραδόθηκε τον επόμενο χρόνο (1430). Η Αχαΐα, αλλά και ολόκληρη η Πελοπόννησος, μετά από 225 χρόνια υποταγής, απαλλάχτηκε από τους Φράγκους κατακτητές και αφοσιώθηκε στην γεωργία, το εμπόριο και τα γράμματα. Τότε δυστυχώς, ένας άλλος εχθρός πολύ πιο βάρβαρος, οι Τούρκοι ήρθε για να καταδυναστεύσει τον τόπο για τέσσερις περίπου αιώνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Μετά την πτώση του Αχαϊκού πριγκιπάτου το 1430 η Πάτρα συνέχισε να προκαλεί το ενδιαφέρον. Αντικείμενο βασικού ενδιαφέροντος για την Πάτρα ήταν η δυναστεία των Παλαιολόγων. Ο πρώτος από τη δυναστεία των Παλαιολόγων ήταν ο Κωνσταντίνος ο οποίος ήθελε πάση θυσία να κατακτήσει την Πάτρα και το φρούριο της με οποιοδήποτε τρόπο εξαιτίας του πλούτου της και την εμπορική της θέση. Οι πρώτες προσπάθειες κατάκτησής της Πάτρας από τον Κωνσταντίνο ήταν αποτυχημένες. Οι Πατρινοί που βρίσκονταν στο κάστρο της Πάτρας, βλέποντας τους Βυζαντινούς και απορώντας για την παρουσία τους, έστειλαν προς αυτούς έναν κληρικό, που ονομαζόταν Μάρκος και μαζί του έναν μεταφραστή για να μάθουν ποιοι ήταν και τι ήθελαν. Όταν λοιπόν έμαθαν πως ο σκοπός τους ήταν να πάρουν το κάστρο, είτε με συνθήκη είτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, αφού γύρισαν βιαστικά πίσω, βάρεσαν τις σάλπιγγες και αμέσως όλοι όσοι βρίσκονταν μέσα και έξω από το φρούριο άρπαξαν τα όπλα. Την επόμενη μέρα στη γιορτή των Βαΐων, ξεκίνησαν οι βυζαντινοί για πόλεμο. Το Μεγάλο Σάββατο στις 26 Μαρτίου, και μετά την ακολουθία καθόταν η αυτοκρατορική ακολουθία έξω από τη σκηνή του Κωνσταντίνου και συζητούσαν, ξαφνικά λίγοι καβαλάρηδες από τη πύλη του φρουρίου βρέθηκαν μπροστά τους και κατάφεραν να εξοντώσουν αρκετούς από αυτούς, και να τρέψουν σε φυγή τον Κωνσταντίνο³⁰. Τη 1^η Ιουνίου του 1429 έχουμε την επανάκαμψη του Κωνσταντίνου ο οποίος ξεκίνησε για την κατάκτηση της Πάτρας. Στις 4 Ιουνίου του 1429 έφτασε ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος στο ναό και στον τάφο του πρωτόκλητου Ανδρέα στην Πάτρα. Οι επικεφαλής του κάστρου με όλο το λαό πήγαν μέχρι το ναό του Αγίου Ανδρέα προσκύνησαν εκεί τον Κωνσταντίνο και του παρέδωσαν τα κλειδιά του φρουρίου, ύστερα ξεκίνησαν με χαρές και τα δύο μέρη δηλαδή ο Κωνσταντίνος με τους δικούς του και οι άνθρωποι της πόλης άλλοι έφιπποι και άλλοι πεζοί, μπήκαν λοιπόν στο κάστρο μέχρι την περιοχή του ναού του Αγίου Νικολάου. Στο πάνω μέρος ωστόσο του φρουρίου συγκεκριμένα από τον πύργο ορισμένοι χτυπούσαν αυτούς, που έμπαιναν στην πόλη, με μικρά ακόντια και άλλα όπλα, χωρίς όμως να τους βλάπτουν. Το φρούριο καθώς και τα αρχοντικά τα κρατούσαν άνθρωποι του Λατίνου αρχιεπισκόπου, που ήλπιζαν ότι όταν θα ερχόταν, θα έπαιρναν και πάλι στα χέρια τους την πόλη. Την επόμενη μέρα συγκεντρώθηκαν στο ναό του Αγίου Νικολάου οι βυζαντινοί. Εκεί οι πολίτες της Πάτρας και οι ντόπιοι ορκίστηκαν να είναι πιστοί και υποτακτικοί του Κωνσταντίνου ζήτησαν βέβαια για κυβερνήτη τους τον Φραντζή, αίτημα που ο Κωνσταντίνος το αποδέχτηκε αμέσως. Την 8^η μέρα του Ιούνη ο Φραντζής στάλθηκε στον αυτοκράτορα, για να του αναφέρει τα

³⁰ Ο Φραντζής είναι το δεξί χέρι του Κωνσταντίνου ο οποίος στην πρώτη του προσπάθεια ο Κωνσταντίνος να κατακτήσει την Πάτρα, στην εκκλησία του Αγίου Ανδρέα ένας Πατρινός ρίχνει ένα βέλος στο άλογο του Κωνσταντίνου. Αφού σωριάστηκε το άλογο του Κωνσταντίνου και αυτός εγκλωβισμένος μέσα σε αυτό τότε ο Φραντζής που βρισκόταν κοντά του κατάφερε να τον ξεδιπλώσει και έτσι να ξεφύγει ο Κωνσταντίνος πεζός. Την ίδια τύχη όμως δεν είχε ο Φραντζής ο οποίος πιάστηκε αιχμάλωτος στο πύργο της Πάτρας για 30 μέρες σιδηροδέσιμος. Τον απελευθέρωσαν όμως οι άρχοντες του Πύργου κατά τη γιορτή του Λυτρωτή των αιχμαλώτων του Αγίου Γεωργίου

γεγονότα τις Πάτρας και στη συνέχεια να μεταβεί με κάποιον αξιωματούχο του στον σουλτάνο. Έτσι λοιπόν στις 9 του μήνα έφτασε στην Ναύπακτο και στο δρόμο του συναντά δύο ανθρώπους ο ένας ήταν του Σουλτάνου και ο άλλος ήταν του Τουραχάνη, και του μετέφεραν προσταγή του Σουλτάνου να μην πάρουν οι βυζαντινοί την Πάτρα. Ο Φραντζής ωστόσο τους απάντησε πως πήγαινε στον αυτοκράτορα για να πάρει εντολές σχετικά με όσα έπρεπε ναπραχθούν για την Πάτρα. Έτσι λοιπόν κανονίστηκε μια συνάντηση με το μητροπολίτη της Πάτρας Πανδούλφο Μαλατέστα και το Φραντζή για να μάθει ο μητροπολίτης σχετικά με τα γεγονότα της Πάτρας. Για αυτή τη συνάντηση μεσολάβησε ο ηγεμόνας της Ναυπάκτου Βικάρδος Μαρκέλος. Κατά τη διάρκεια των συνομιλιών τους ο Φραντζής και ο Μαλατέστας προσπαθούσαν να δουν ο ένας στον άλλον τους σκοπούς που είχαν.

Ο Μαλατέστας κατά τη διάρκεια της συνάντησής του με τον Φραντζή έδωσε κάποια γράμματα για τους αυθέντες τους στους προαναφερμένους Τούρκους απεσταλμένους του αμηνά και του Τουραχάνη, που βρίσκονταν ακόμη κοντά στον Φραντζή, γεγονός που έριξε σε υποψίες τον Φραντζή, ο οποίος φοβήθηκε, μήπως ο Μαλατέστας με τα γράμματα αυτά υποσχόταν στον σουλτάνο, ότι θα του έδινε κάποια χωριά της Πάτρας ή χρήματα εφόσον τον βοηθούσε εκείνος να καταλάβει την πόλη. Έτσι λοιπόν ο Φραντζής με έναν ύπουλο τρόπο κατάφερε να πάρει τα γράμματα να τα αντιγράψει και ύστερα να τα ξανασφραγίσει και να τους τα παραδώσει άθικτα.

Όταν ο Φραντζής πήγε στην Κωνσταντινούπολη, δόθηκε σε αυτόν ως συμπρέσβης ο Μάρκος Παλαιολόγος Ίαγρος ο οποίος αντί να βοηθά τον Φραντζή, του έφερνε εμπόδια στην αποστολή του, όταν οι δύο πρέσβεις πήγαν στην Αυλή του σουλτάνου και πήραν την απάντηση να παραδώσουν την Πάτρα σε εκείνους που προηγούμενα την κατείχαν. Ο Φραντζής τότε απευθυνόμενος στον πρώτο της συμβουλευτικής επιτροπής του σουλτάνου που ονομαζόταν Ιμπραήμ πασά του είπε πως τέτοια απάντηση δεν τολμούσε να μεταφέρει και ότι θα έπρεπε να έρθει μαζί του κάποιος άνθρωπος του σουλτάνου για να δώσει εκείνος την απάντηση στον αυτοκράτορα. Ο Ιμπραήμ δέχτηκε την πρόταση του Φραντζή.

A. Η ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ.

Η κυριαρχία των Παλαιολόγων στην Πελοπόννησο κράτησε είκοσι οχτώ χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων πολλές διχόνοιες φανερώθηκαν μεταξύ τους, που αποτέλεσαν μια από τις αιτίες της υποδούλωσης και αυτής της περιοχής από τους Τούρκους. Ανάμεσα στις πελοποννησιακές πόλεις, που δοκίμασαν αυτή την υποδούλωση υπήρξε και η Πάτρα, την οποία άλλοτε κατάκτησαν ή επιζητούσαν να την κατακτήσουν οι πάπες. Οι ενετοί και οι γενοβέζοι και στη συνέχεια κράτησε κάτω από την εξουσία του ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος.

Ο Κωνσταντίνος δεν ήταν καθόλου διατεθειμένος να παραδώσει την Πάτρα στους Οθωμανούς. Το Σεπτέμβρη του 1435 ο Κωνσταντίνος πήγε στην Κωνσταντινούπολη γεγονός, που μεγάλωσε τις εναντίων του υποψίες του Θεοδώρου (αδελφό του Κωνσταντίνου που ήταν δεσπότης του Μιστρά), ο

οποίος αναλογιζόμενος, ότι ο Κωνσταντίνος ήταν ο πιο αγαπητός αδελφός για τον αυτοκράτορα Ιωάννη, έφτασε και αυτός στις 25 Μαρτίου του 1436 στην πρωτεύουσα, μαζί με τον αδελφό του Δημήτριο με αποτέλεσμα να αρχίσουν οι ραδιουργίες. Τον Ιούνιο του 1436 ο Κωνσταντίνος έφυγε μα ακάτιο από την Κωνσταντινούπολη και ξαναγύρισε στο δεσποτάτο του Μορέα. Κατά τη διάρκεια της διαδρομής του τον παρακολουθούσε με μια τριήρη ο αδελφός του και αποσκοπώντας να καταπολεμήσει και τα δύο αδέλφια του, συγκέντρωσε εναντίον τους στρατό και στη συνέχεια κήρυξε εμφύλιο πόλεμο. Ο αυτοκράτορας θορυβήθηκε και έστειλε το 1437 πρεσβεία στον Μορέα που την αποτελούσαν επίσημοι άντρες ανάμεσα τους βρισκόταν και ο Φραντζής οι οποίοι με πολύ κόπο κατόρθωσαν τελικά να συμφιλιώσουν τους Παλαιολόγους. Στις 5 Σεπτεμβρίου του 1437 ο Κωνσταντίνος αναχώρησε μαζί με τον Φραντζή από την Πάτρα όπου με ενετική τριήρη ταξίδεψε για την Κωνσταντινούπολη.

Μετά από όλα αυτά τα γεγονότα το 1442 έγινε μια νέα συμφωνία μεταξύ των Παλαιολόγων, με βάση την οποία ο Κωνσταντίνος πήγαινε στον Μορέα και έβαζε κάτω από τον έλεγχό του ολόκληρη την περιοχή. Το 1443 ο Μορέας διαιρέθηκε σε δύο δεσποτάτα το δυτικό, που αντιστοιχούσε στο παλιότερο φραγκικό πριγκιπάτο της Αχαΐας και το πήρε ο Θωμάς και το ανατολικό μαζί με την Κόρινθο και τον Μιστρά, που παραχωρήθηκε στον Κωνσταντίνο. Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος³¹ μετά την οχύρωση του Ισθμού της Κορίνθου και την οργάνωση του δεσποτάτου, αποφάσισε να επεκτείνει τα όρια του κράτους. Όταν ο σουλτάνος Μουράτ Β' αντιλήφθηκε τους σκοπούς του το 1446 συγκέντρωσε πολυάριθμο στρατό έφτασε στον Ισθμό και στις τρεις του Δεκέμβρη ξεκίνησε την πολιορκία των οχυρωμάτων του. Η άμυνα που αντέταξαν οι Παλαιολόγοι ήταν αξιοθαύμαστη αλλά δεν ήταν δυνατό να κρατήσει για αρκετό διάστημα και τελικά έπεσε. Ο σουλτάνος έλυσε την πολιορκία και έκανε ειρήνη με τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο και αρκέστηκαν στο να δίνουν φόρο υποτελείας. Οι Παλαιολόγοι έχοντας να πληρώσουν τρία χρόνια αυτό το φόρο αναγκάστηκε ο ίδιος ο σουλτάνος ο Μωάμεθ ο Β' να πάει αυτοπροσώπως όπου έφτασε στην Πάτρα το 1458. οι κάτοικοι αυτή τη φορά κατέφευγαν στην Ναύπακτο η φρουρά όμως παρέμεινε στην Ακρόπολη. Ο σουλτάνος έμεινε αρκετές μέρες στη Πάτρα όπου κάλεσε τους κατοίκους να επανέλθουν. Ο Θωμάς Παλαιολόγος προσπάθησε να καταλάβει τη Πάτρα αλλά ο διοικητής της Πελοποννήσου Χαμουζάς Ζηνοβίζης διέλυσε την πολιορκία του. Ο αντικαταστάτης Ζαγανός πασάς τον Ιούνιο του 1460 κατέλαβε τα Καλάβρυτα και τους παραδοθέντες κατοίκους τους μετέφερε στην Πάτρα και τους αποκεφάλισε. Ο Μουράτ διασχίζοντας με τον υπόλοιπο στρατό του την κορινθιακή φρουρά με πλήθος αιχμαλώτων και λαφύρων στράφηκε κατά τις Πάτρας.

Η Πάτρα εκείνη την εποχή ήταν η πιο πλούσια πόλη της Πελοπόννησο. Οι περισσότεροι από τους κατοίκους της Πάτρας κατέφευγαν στην απέναντι Αιτωλία, που την κατείχαν ενετοί, έμειναν όμως τέσσερις χιλιάδες άντρες και γυναίκες, οι οποίοι έχασαν την ελευθερία τους εξαιτίας της εμπιστοσύνης τους

³¹ Ιστορικό Λεξικό Τριανταφύλλου σελ. 179-180

στον νικητή. Οι γενίτσαροι έσκαψαν τα τείχη του πατραϊκού φρουρίου από όπου οι Έλληνες με ρετσίι και πίσσα έβαζαν φωτιά στα ανοίγματα, τους απέκρουαν και κρατούσαν την ακρόπολη. Οι πολιορκούμενοι έκλειναν τα ρήγματα, που δημιουργούσαν οι εχθροί και οχυρώνονταν και πάλι. Όταν ο Τουραχάνης αποχώρησε τελικά από αυτή την περιοχή, παίρνοντας μαζί του πολλά και πλούσια λάφυρα. Ο Μουράτ έλυσε την πολιορκία του φρουρίου και υπόγραψε με τον Κωνσταντίνο ειρήνη, σύμφωνα με τους όρους της οποίας η Πελοπόννησος, ελεύθερη μέχρι τότε, θεωρούνταν υποτελής στους Τούρκους.

B. Η ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Οι μέρες ζωής του βυζαντινού κράτους ήταν μετρημένες. Αναρίθμητα πλήθη Τούρκων πολιορκούσαν την πόλη του Κωνσταντίνου. Ο λαός προσευχόταν να μην πέσει η πόλη στα χέρια των ασεβών (Τούρκων). Ο δούκας Νοταράς ένας από τους πιο επίσημους άντρες είχε αντίθετη άποψη πιστεύοντας ότι η πόλη έπρεπε να κυριαρχείται από τουρκικό φακίολι. Η ευχή του Νοταρά εκπληρώθηκε και η βυζαντινή Αυτοκρατορία, που οι Παλαιολόγοι την κυβέρνησαν πάνω από εκατό πενήντα χρόνια, αφού συγκέντρωσε της τελευταίες δυνάμεις. Στις 29 Μαΐου του 1453 ημέρα Τρίτη και ώρα δύο και μισή το μεσημέρι η Κωνσταντινούπολη καταλήφθηκε με την είσοδο του Μωάμεθ τον Β' ο οποίος την πολιορκούσε από τη ξηρά και τη θάλασσα με τριακόσιες χιλιάδες στρατό και τετρακόσια πλοία. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ο ΙΑ' έπεσε μαχόμενος ηρωικά μπροστά στη Πύλη του Ρωμανού και μαζί του χάθηκε για πάντα το κράτος. Η ημέρα της άλωσης της Κωνσταντινούπολης υπήρξε φρικτή για τον καθένα που αναλογίζεται το βαρύ τραύμα, που ολόκληρος ο ελληνισμός δέχτηκε τότε.

Γ. Η ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

Στις 15 Μαΐου του 1458 οδηγώντας πολυάριθμο στρατό και παρακολουθούμενος από τον Καντακουζηνό ο οποίος με αφέλεια πίστευε ότι αυτόν θα διόριζε ηγεμόνα του Μορέα. Ωστόσο ο Μωάμεθ την Κόρινθο δεν επέμεινε να την καταλάβει, αλλά στράφηκε προς τα δυτικά και κυριεύσε την Άκοβα, τον Αετό. Ξαναγυρίζοντας δε στην συνέχεια στην κορινθιακή περιοχή έστειλε αποσπάσματα στον Μορέα. Οι υπερασπιστές τις Κορίνθου Ασάν και Λουκάνης αντιστάθηκαν στην αρχή με γενναιότητα. Θεωρώντας όμως μάταιές τις προσπάθειες δέχτηκαν να εγκαταλείψουν την πόλη και υποσχέθηκαν να πείσουν τον Θωμά να προσφέρει στους Τούρκους την Πάτρα, τα Καλάβρυτα και γενικά όλες τις πόλεις που κρατούσε ο Κωνσταντίνος στην Πελοπόννησο. Ο Θωμάς, πολύ φοβισμένος, πρόσφερε πραγματικά στον Μωάμεθ την Πάτρα, τα Καλάβρυτα και άλλες πόλεις της Αχαΐας. Ο σουλτάνος έσπευσε στη συνέχεια να τοποθετήσει φρουρές από γενίτσαρους σε όλες τις περιοχές από

την Πάτρα μέχρι τα Καλάβρυτα και να διορίσει διοικητή της Αχαΐας τον γιο του Τουραχάνη Ομάρ ή Αμάρη.

Εκείνοι στο μεταξύ που βρίσκονταν στην Πάτρα μαθαίνοντας τον ερχομό του σουλτάνου, κυριεύτηκαν από κατάπληξη και φόβο και αμέσως εγκατέλειψαν μαζί με τις γυναίκες τους και τα παιδιά τους την ίδια τους την πόλη και τις περιουσίες τους και πήγαν σε άλλες πόλεις που κρατούσαν οι ενετοί και άλλοι στην Ναύπακτο, αφήνοντας φρουρημένη μόνο την ακρόπολη. Όταν ο σουλτάνος έφτασε στην Πάτρα βρήκε την πόλη έρημη και χωρίς ανθρώπους, άφησε τους δικούς του να ριχτούν στην αρπαγή και στη συνέχεια περικύκλωσε το κάστρο από παντού με στρατό και έβαλε φρουρά και έφτιαξε χαρακώματα και έστησε πολιορκητικές μηχανές. Όσοι βρίσκονταν στο κάστρο από φόβο μήπως εξαιτίας των πολιορκητικών μηχανών πιαστούν ζωντανόι με την βία των όπλων και κινδυνεύσουν, ήλθαν τελικά σε συνεννόηση με τον σουλτάνο για να μην πάθουν κανένα κακό. Όντως τίποτα δεν έπαθαν. Ο δε σουλτάνος πάτησε το κάστρο έβαλε φρουρά και διακήρυξε ότι μπορούν όσοι θέλουν, να ξαναγυρίσουν στην πόλη και να κατοικούν ελεύθεροι εκεί και για ορισμένο χρόνο αφορολόγητοι, παίρνοντας παράλληλα πίσω τα κτήματά τους. Στον σουλτάνο άρεσε ιδιαίτερα η πόλη και η γύρω περιοχή, γιατί ήταν εύφορη και είχε καλή θέση. Η πόλη αυτή (η Πάτρα) επικοινωνούσε δια του Ρίου και με την απέναντι ηπειρωτική χώρα, από όπου έπαιρνε προϊόντα, και γενικότερα ευημερούσε για την κατοίκησή της και την φρούρησή της. Ο Μωάμεθ παρέμεινε στην Πάτρα αρκετές μέρες και αφού πήρε όλα τα κάστρα που βρίσκονταν γύρω της και εγκατέστησε παντού φρουρούς. Από το κάστρο της Αχαΐας τελευταίο έπεσε το 1461 το κάστρο του Σαλμενίκου μετά από γενναία αντίσταση του Γραϊτζα Παλαιολόγου. Η Αχαΐα έμπαινε στον Τουρκικό ζυγό μαζί με την Πελοπόννησο και την υπόλοιπη Ελλάδα.

Δ. ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΝΕΤΟΥΣ

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης και κάθοδος του Μωάμεθ του Β' στην Πελοπόννησο με την κατάληψη της Πάτρας το 1458 παρά τις αντιδράσεις του Θωμά Παλαιολόγου. Αργότερα όμως ο Θωμάς με τη βοήθεια του πάπα κατέλαβε την Πάτρα αλλά ο Μωάμεθ επανέρχεται το 1460 κατά τις Πελοποννήσου και καταλαμβάνει την Πάτρα ξανά. Ο Θωμάς αδυνατεί να ανταπεξέλθει ενάντια των Τούρκων και το 1461 φεύγει για την Ρώμη. Έτσι λοιπόν η Πάτρα βρίσκεται κάτω από τη τουρκική κυριαρχία, όπου η Πάτρα υπέστη αλλεπάλληλες συμφορές με τους πολέμους της Τουρκίας με τους Ενετούς.

Ο Τουρκοενετικός πόλεμος³² κράτησε για αρκετά χρόνια. Το 1464 οι Ενετοί με ισχυρό στόλο πήγαιναν να καταλάβουν την Πάτρα υπέστησαν όμως δεινή πανωλεθρία από τους Τούρκους αφού όμως την λεηλάτησαν αγρίως την πόλη που προς στιγμή είχαν καταλάβει. Τον Αύγουστο του 1466 έφτασε στην περιοχή της Πάτρας ο γενικός προνοητής του Μορέα Ιάκωβος Βαρβαρίγος, με στρατό αλλά και με στόλο, επικεφαλής του οποίου βρισκόταν ο ναύαρχος

³² Εγκυκλοπαίδεια Π. Δρανδάκη σελ. 793

Βίκτορας Καπέλλος. Ο στρατός των ενετών ήταν ανάλογος προς τις ανάγκες, που δημιουργούσε μια πολιορκία της Πάτρας, και αμέσως μόλις αποβιβάστηκε εκεί, λεηλάτησε ολοκληρωτικά τα οικήματα και κατέλαβε την πόλη. Ο Ομάρ έσπευσε από τη Κυπαρισσία με δώδεκα χιλιάδες άντρες, για να βοηθήσει τους Τούρκους, ο προνοητής όμως Βαρβαρίγος και ο Έλληνας οπλαρχηγός Μιχαήλ Ραούλ, με πολλούς στρατιώτες, τον έτρεψαν σε φυγή και σκότωσαν πολλούς δικούς του, τον ακολούθησαν στην αποχώρησή του και δεν επέστρεψαν στις βάσεις τους, όπως τους είχαν συμβουλέψει.

Αντίθετα, ο ενετός ναύαρχος, περιφρονώντας την συμβουλή των Πατρινών και επαρμένος από τη νίκη του, όχι μόνο δεν φαινόταν να αλλάζει γνώμη σχετικά με την συνέχιση της καταδίωξης των Τούρκων, αλλά και απειλούσε, όσους τον συμβούλευαν να αποτραβηχτεί και παράλληλα τους έλεγε, πως δεν ήθελαν από ανανδρία και απιστία να τον ακολουθήσουν. Έτσι ο στρατός του, θέλοντας και μη, καταδίωξε τους Τούρκους μέχρι το Σαραβάλι και από κει μέχρι το Σιδηρόκαστρο. Όταν ο Ομάρ κατάλαβε, ότι η καταδίωξη εναντίων του ήταν άκαιρη και χωρίς κανένα αποτέλεσμα σε βάρος του, αφού άφησε μερικούς ανθρώπους να φυλάνε τα περάσματα, γύρισε πίσω και χτύπησε τους εχθρούς του. Οι ενετοί τότε υποχρεώθηκαν σε άτακτη υποχώρηση, οι δε Τούρκοι έσπευσαν να τους καταδιώξουν. Καταφθάνοντας στον Ιάκωβο Βαρβαρίγο αφού τον σκότωσαν κρέμασαν το πτώμα του στο φρούριο της Πάτρας για φόβο. Σκότωσαν με βάρβαρο και βίαιο τρόπο πολλούς άλλους όπου ανάμεσά τους βρισκόταν ο Μιχαήλ Ραούλ και ο Μητροπολίτης της Πάτρας Νεόφυτος που τον είχαν θεωρήσει υπεύθυνο για την επιδρομή του στόλου των Ενετών. Οι Τούρκοι νικητές έτρεξαν στο γιαλό, όπου βρίσκονταν τα ενετικά πλοία, τα περισσότερα τραβηγμένα στην ξηρά, και τα κυρίευσαν, αιχμαλωτίζοντας τα πληρώματά τους. Το υπόλοιπο του ενετικού στρατού, που κατευθύνθηκε κυνηγημένο προς την Καλαμάτα χτυπήθηκε από άλλα τουρκικά αποσπάσματα και κατανικήθηκε και πάλι, ενώ ο ναύαρχος Καπέλλος κατέφυγε στην Χαλκίδα, όπου και πέθανε απόκλητος από υπερβολική θλίψη. Φοβούμενοι λοιπόν οι κάτοικοι των Πατρών για νέα επιδρομή των Ενετών επισκεύασαν και οχύρωσαν την Πόλη, επίσης οχύρωσαν το φρούριο του Ρίου και Αντιρρίου και τον Κορινθιακό κόλπο.

Το 1571 μετά τη ναυμαχία της Ναυπάκτου, κατά την οποία καταστράφηκε ο Τουρκικός στόλος από τους Ισπανούς και τους Ενετούς, οι Πατρινοί παρακινούμενοι από τον Μητροπολίτη τους τον Γερμανό τον Α' επαναστάτησαν και πάλι. Στη παραλία έγινε φοβερή μάχη κοντά στον Άγιο Ανδρέα στην οποία νικήθηκαν οι Τούρκοι και διώχτηκαν από την Πάτρα. Το 1572 ήλθε πολυάριθμος Τουρκικός στρατός, ο οποίος ξαναυποδούλωσε την πόλη της Πάτρας, την οποία την ερήμωσε λεηλατώντας τα σπίτια και αιχμαλωτίζοντας τους κατοίκους της. Το 1684 οι Ενετοί κήρυξαν τον πόλεμο κατά τις Τουρκίας και αφού ελευθέρωσαν πολλές πόλεις στα παράλια του Αδριατικού και της Ηπείρου, έβγαλαν στρατεύματα και στα παράλια της Πάτρας τον Ιούλιο του 1687, με αρχιστράτηγο τον Μαροζίνη. Στις 14 Ιουλίου³³ οι Τούρκοι με 10.000 πεζούς και 4.000 ιππείς όρμησαν κατά των Ενετών, οι οποίοι ήταν σχεδόν 10.000. Τούρκοι και Ενετοί Πολέμησαν με μεγάλο πείσμα. Ύστερα από πολύωρη μάχη οι Τούρκοι

³³ Η. Ξυροτύρη σελ. 40

οπισθοχώρησαν και έφυγαν μακριά από τη Πάτρα, αφήνοντας και το κάστρο της ελεύθερο.

Την ίδια εποχή περίπου γύρω το 1575 οι συγκρούσεις Τούρκων και Ενετών που γίνονταν στο έδαφος του Μοριά σταμάτησαν. Το 1687 όμως οι Ενετοί με αρχηγό τους, τον Φραγκίσκο Μαροζίνη, αποβιβάστηκαν στην Πάτρα, νίκησαν τους Τούρκους και εγκαταστάθηκαν οι ίδιοι. Η κυριαρχία των Ενετών στην Αχαΐα και σε ολόκληρη την Πελοπόννησο κράτησε μέχρι 1715. οι Ενετοί διαίρεσαν την περιοχή αρχικά σε επτά διοικήσεις (επαρχίες) με κυβερνήτη για τα πολιτικά και στρατιωτικά θέματα τον Προνοητή (Προβλεπτή). Αργότερα οι διοικήσεις έγιναν τέσσερις: των Πατρών, της Βοστίτσας, των Καλαβρύτων, και Γαστούνης. Σε αυτή την ενετοκρατία που κράτησε περίπου τριάντα χρόνια, η διοίκηση ήταν καλύτερη από εκείνη των Τούρκων, αλλά οι ραγιάδες εξακολουθούσαν να υποφέρουν από τις καταπίεσεις των ξένων, αλλά και των ντόπιων αφεντικών που είχαν πάρει κάποια προνόμια από τους κατακτητές. Οι πιέσεις ήταν και στο στρατιωτικό τομέα, γιατί οι Ενετοί ίδρυσαν επισκοπές με Λατίνους επισκόπους σε κάθε επαρχία με έδρα την αρχιεπισκοπή Κορίνθου. Επιδίωξή τους ήταν ο "εκπατρισμός" δηλαδή η άρνηση της Ορθοδοξίας και η καθιέρωση του καθολικισμού. Ακόμη και σχολεία ίδρυσαν οι καθολικοί μοναχοί σε διάφορες πόλεις για να διδάσκουν στα ελληνόπουλα τη λατινική γλώσσα. Πέρα από κάποιες βελτιώσεις στις καλλιέργειες και κάποιες διοικητικές και κοινωνικές αλλαγές, οι Ενετοί έδειξαν αισχρή διαγωγή προς τους Έλληνες και ακολούθησαν τακτική τυχοδιωκτική και πιεστική. Γι' αυτό οι ίδιοι οι Έλληνες βοήθησαν τους Τούρκους να διώξουν τους Ενετούς πράγμα που έγινε με ευκολία. Αρχισε έτσι η περίοδος της δεύτερης τουρκοκρατίας στο Μοριά που κράτησε μέχρι το 1821.

Κατά τη Β' Τουρκοκρατία, μέχρι την επανάσταση των Ορλώφ (1769), η συμπεριφορά των Τούρκων ήταν λιγότερο πιεστική και έδωσε στους ραγιάδες τη δυνατότητα να εκμεταλλεύονται καλύτερα τη γη και να ξανοίγονται και σε άλλες δραστηριότητες (εμπόριο, βιοτεχνία κ.α.). για τη βελτίωση αυτή συντέλεσε και η κατοχή των Βενετών που προηγήθηκε, οι οποίοι μετέφεραν στην περιοχή της Πάτρας το ευρωπαϊκό πνεύμα και την οργανωτική τακτική. Άλλωστε, από αυτή τη βελτίωση της ζωής των ραγιάδων και την οικονομική άνοδο, βγήκαν διπλά ωφελημένοι οι Τούρκοι, οι οποίοι εισέπρατταν περισσότερους φόρους και πλούτισαν. Αυξήθηκε τότε και ο πληθυσμός της περιοχής με την εγκατάσταση σε αυτή πολλών Στερεοελλαδιτών και νησιωτών, αλλά και από τους ντόπιους, αφού η ζωή τους έγινε πιο ανθρώπινη.

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, έχουμε την άτυχη επανάσταση των Ορλώφ (1769) η Ρωσία που βρισκόταν σε πόλεμο με την Τουρκία, για να δημιουργήσει προβλήματα στον αντίπαλο της, ξεσήκωσε τους Έλληνες σε επανάσταση. Οι υποσχέσεις της φιλόδοξης αυτοκράτειρας Αικατερίνης Β' για ελευθερία και ανασύσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, οι δωροδοκίες της, η αποστολή χρημάτων και όπλων για τον αγώνα, είχαν απήχηση στις καρδιές των ραγιάδων που διψούσαν για την ελευθερία τους. Νόμισαν όλοι τότε ότι ήρθε η πολυπόθητη στιγμή που χρόνια καρτερούσαν με τη σκέψη ότι θα ερχόταν ο ομόδοξος λαός του Μοσχόβου (της Ρωσίας) με πολύ στρατό να φέρει τη λευτεριά. Το έδαφος ήταν πρόσφορο για τον ξεσηκωμό. Στις αρχές του 1769 η Αικατερίνη Β' έστειλε τους αδελφούς Ορλώφ με μοίρα του ρωσικού στόλου στη Μάνη για να ξεσηκώσουν από κει την εξέγερση. Με προκηρύξεις τους οι Ορλώφ διαβεβαίωναν ότι μετά την εξέγερση θα μοιραστούν στους επαναστάτες τα τσιφλίκια των Τούρκων και θα

αποκατασταθούν όσοι είχαν διωχθεί. Έπειτα από αυτά ξεσηκώθηκαν αμέσως οι Μανιάτες, οι κάτοικοι της Ηλείας, της Αχαΐας, της Ρούμελης και οι υπόλοιπες πόλεις. Πρωτεργάτες της εξέγερσης στη Πάτρα ήταν ο μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Παρθένιος και οι πρόκριτοι, οι οποίοι σε συνεννόηση με τον Ορλώφ ύψωσαν τη σημαία της ελευθερίας στη Βόσπιτσα και στη συνέχεια ελευθέρωσαν τα Καλάβρυτα. Συγχρόνως επαναστάτησε και η Πάτρα με τη συμμετοχή των κεφαλλονιτών και ζακυνθινών και πολιορκήσε τους Τούρκους στην ακρόπολη. Οι Τούρκοι αιφνιδιάστηκαν αρχικά, αλλά στη συνέχεια μετέφεραν στην Πελοπόννησο χιλιάδες τουρκαλβανών, οι οποίοι κατέπνιξαν την επανάσταση σε όλες περιοχές και προκάλεσαν τον αφανισμό.

Μετά την αποτυχία τους οι Ορλώφ αναχώρησαν για τη Ρωσία, αφήνοντας τους Έλληνες στην εκδικητική μανία των Τούρκων και των Αλβανών. Η Αχαΐα τότε και πιο πολύ η Πάτρα βιάστηκε με αίμα. Αλλά και ολόκληρος ο Μοριάς για πολλούς μήνες και έτη ακόμα πνιγόταν στο αίμα. Παντού σφαγές, λεηλασίες, ερείπια και ερήμωση. Η Πελοπόννησος εκείνη την εποχή ονομάστηκε " κατακαημένος Μοριάς ". Οι δεκαπέντε χιλιάδες Αλβανοί που εισέβαλαν στο Μοριά και στην Αχαΐα ήταν ανελέητοι. Δεν μπορούσαν ούτε οι Τούρκοι να τους σταματήσουν. Όσοι από τους Έλληνες μπόρεσαν να φύγουν, ανέβηκαν στα βουνά όπου συγκρότησαν ομάδες κλεφτών και με τις επιθέσεις τους προκαλούσαν φθορές στους Αλβανούς. Αυτοί οι κλέφτες συμάχησαν προσωρινά με τους Τούρκους, που και αυτοί ζημιώνονταν με τον αφανισμό των ραγιαδών και κατόρθωσαν μετά από δέκα χρόνια να εξολοθρεύσουν τους Αλβανούς ή να τους αναγκάσουν να φύγουν από το Μοριά.

Ε. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Ο Αθανάσιος Κανακάρης³⁴ (1760-1823), Πατρινός έμπορος, αξιόλογο μέλος της φιλικής εταιρίας, μέλος της πελοποννησιακής γερουσίας, εκλέχτηκε από την πρώτη εθνοσυνέλευση αντιπρόεδρος του εκτελεστικού. ³⁸Όταν αναχώρησε ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος στην Ήπειρο ο Κανακάρης ανέλαβε μόνος του όλη τη διοίκηση και ήταν ουσιαστικά «ο πρώτος πρωθυπουργός της Ελλάδας». Ως αντιπρόεδρος της κυβερνήσεως διηύθυνε την πολιορκία της Ακροκορίνθου και μετά την άλωση της πήγε στο Άργος και στην Ερμιόνη. Εκεί ασθένησε και πέθανε. Ο θάνατος του προξένησε μεγάλη λύπη σε όλους τους αληθινούς πατριώτες και θεωρήθηκε «συμφορά της Ελλάδας γιατί έλειψε ο άνθρωπος, ο οποίος θα μπορούσε στα μετέπειτα χρόνια με την αυταπάρνησή του να λυτρώσει το έθνος από πολλά κακά». Ο Κανακάρης θεωρήθηκε ως ο ενδοξότερος από τους προκρίτους και ενώ προσέφερε τόσα τον αγώνα άφησε την οικογένειά του φτωχή. Δίκαια η εθνοσυνέλευση τον Μάρτιο του 1823 τον ανακήρυξε γνήσιο τέκνο της πατρίδας και άξιο πολίτη της ανεξάρτητης Ελλάδας.

Αξιοσημείωτη δράση σημείωσε και ο γιος του Θάνου Κανακάρη **Βενιζέλος Ρούφος (1795-1868)**. Ενίσχυσε οικονομικά τον αγώνα, πολέμησε σε πολλές μάχες και μετά το 1828 διορίστηκε διοικητής σε διάφορες επαρχίες. Το

³⁴ Τ. Φιλιπόπουλος σελ. 177-178

1832 διορίστηκε μέλος της γερουσίας και αργότερα σύμβουλος Επικράτειας. Το 1848 διορίστηκε υπουργός των Εσωτερικών, αλλά παραιτήθηκε γιατί ήρθε σε σύγκρουση με τη βασίλισσα Αμαλία. Πρωτοστάτησε στην Πάτρα στην κίνηση κατά του Όθωνα και μετά την έξωση του ορίστηκε μέλος της αντιβασιλείας και στη συνέχεια εκλέχτηκε δύο φορές πρωθυπουργός (1863 και 1866). Ενδιαφέρθηκε για την ανάπτυξη της Αχαΐας και ιδιαίτερα της πόλης των Πατρών, στην οποία υπήρξε δήμαρχος με σπουδαία δράση και με ιδρύματα που έχουν και σήμερα το όνομά του.

Κατά τη διάρκεια του ΙΗ' αιώνα υπήρξαν σπουδαίοι Πατρινοί λόγιοι οι σημαντικότεροι είναι ο Κωνσταντίνος Αντωνίου, ο Νεόφυτος Κausοκαλυβίτης, ο Διονύσιος Φωτεινός, ο Σταύρος Φρονιμόπουλος, ο Αντώνιος Εμμανουήλ, ο Κωνσταντίνος Αγάπιος και ο Κύριλλος Λαυρεότης.

Ο **Κωνσταντίνος Αντωνίου**³⁵ αντέγραψε το χρονικό του Γεώργιου Φραντζή στη Βύτινα της Γορτυνίας. Ο Φραντζής τελείωσε το Χρονικό του στις 29 Μάρτη του 1478 στην Κέρκυρα, το παρέδωσε δε, σε κάποιον ιερέα Αντώνιο, καταγόμενο ίσως από τη Πάτρα και πρόγονο του Κωνσταντίνου Αντωνίου.

Ο **Νεόφυτος Κausοκαλυβίτης** (γεννήθηκε γύρω στο 1700 στην Πάτρα από Εβραίους γονείς που είχαν ασπασθεί τον χριστιανισμό, και όχι στο Σοπωτό των Καλαβρύτων, όπως χωρίς μαρτυρίες λαθεμένα αναφέρει ο Γεώργιος Παπανδρέου, στην Καλαβρυτινή Επετηρίδα) έζησε νεότατος κοντά στο θείο του, που ήταν αρχιερέας στην Βλαχία, και στη συνέχεια σπούδασε κυρίως ρητορική, θεολογία και γραμματική στην Κωνσταντινούπολη, στην Πάτμο, κοντά στον Γεράσιμο Βυζάντιο, και στα Ιωάννινα, κοντά στον Ευγένιο Βούλγαρη, ενώ αργότερα πήγε στον Άθωνα και μόνασε στην σκήτη του Κausοκαλυβίτη, από όπου πήρε το επώνυμο του. Αργότερα ταξίδεψε στην Χίο και τελικά στη Βλαχία και πέθανε στο Βουκουρέστι το 1790, σε ηλικία 88 χρονών, αφού υπόφερε πολλές στερήσεις και κακουχίες. Ο Νεόφυτος Κausοκαλυβίτης συνέγραψε μακρό υπόμνημα στο τέταρτο βιβλίο της Γραμματικής του θεσσαλονικέα λόγιου του ΙΕ' αιώνα Θεόδωρου Γαζή. Το υπόμνημα ωστόσο αυτό το επέκριναν ο Κοραΐς, ο Βούλγαρης και ο Κούμας, αλλά το επαίνεσαν οι ξένοι σοφοί Βιλλουαζόν, Ράισκε και Βόλφ, ο οποίος μάλιστα είχε τονίσει ότι το έργο του Κausοκαλυβίτη φανερώνει, ότι υπήρχαν ακόμη άνδρες, που είχαν βαθειά γνώση της ελληνικής γλώσσας.

Ο **Διονύσιος Φωτεινός** γεννήθηκε στην Πάτρα το 1769 ή το 1777 και πέθανε το 1821 στο Βουκουρέστι, ο οποίος διέμενε από το 1786. Το 1818 ο Φωτεινός εξέδωσε στην Βιέννη σε δύο τόμους τον «Ερωτόκριτο», με τον τίτλο «Νέος Ερωτόκριτος», που ξανατυπώθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1845. Ο Φωτεινός έγραψε σε άπταιστη καθαρεύουσα ένα σπουδαιότατο έργο, που το εξέδωσε το 1818 και το 1819 σε τρεις τόμους. Είναι η ιστορία της πάλαι Δακίας, τα νυν Τρανσυλβανίας, Βλαχίας και Μολδαβίας. Στον πρώτο τόμο της ιστορίας του ο Φωτεινός αναφέρεται και στην Πάτρα για την οποία σημειώνει: «Η χαριεστάτη παραθαλάσσιος πόλις των Παλαιών Πατρών είναι παλαιότατη και περίφημος το πάλαι και νυν δια τα μεγαλείον της, δια την θέσιν της, δια

³⁵ Θωμόπουλος σελ. 297-300

την ωραιότητα και το παντοτινόν αυτής αειθαλές, δια την πληθύν των υδάτων, δια τα αξιόλογα προϊόντα και μεσημβρινούς καρπούς και δια το μέγα εμπόριον, όπερ μεταξύ όλων των παραθαλασσίων της Ευρώπης και Πελοποννήσου ή Μορέως Αξίον θέας είναι και το κυπαρίσσιον, όπερ ευρίσκεται εις την πεδιάδα της Πάτρας, δια το μέγεθος και την έκτασιν των κλώνων του είναι δε υπέρ τας δυο χιλιάδας χρόνων». Ο Φωτεινός υπήρξε και άριστος εκκλησιαστικός μουσικός, πολλά δε μουσικά χειρόγραφα που βρίσκονται στη βιβλιοθήκη της ρουμανικής Ακαδημίας, όπως η Ψαλτική, το Αναστασιματάριον, με πολιτικούς στίχους στο τέλος, η Ψαλτική ή περιέχουσα τις Ωδές και η Ψαλτική ή περιέχουσα Χερουβικά.

Ο **Σταύρος Φρονιμόπουλος**³⁶ υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους λόγιους του ΙΗ' αιώνα, συνέταξε δε στιχηρό προσφώνημα, που το αφιέρωσε «τω πανιερολογιωτάτω και θεοπροβλήτω άγιω αρχιεπισκόπω του θεοβαδίστου και αγίου όρους Σινά και Ραιϊθού κυρίω Κύριλλω τω σεβασμιωτάτω αυτώ Αυθέντη και Δεσπότη», στον οποίο απέδιδε «την εδαφιαίαν και οφειλομένην προσκυνήσιν συν τω ασπασμώ της αγίας αυτού δεξιάς», ο Φρονιμόπουλος έγραψε στις 9 του Γενάρη του 1771 επιστολή από πολιτικούς στίχους προς τον σιναιίτη πρωτοσύγκελο Γεράσιμο, στην οποία σημειώνει για τη ζωή του.

Ο Αντώνιος Εμμανουήλ έζησε στα τέλη του αιώνα, υπήρξε δε γνώστης της Ελληνικής και της ελληνικής και της ιταλικής γλώσσας. Διετέλεσε σεργάρης της ηγεμονίας Ουγγροβλαχίας και όταν Στεφανούπολη της Τρανσυλβάνιας μετέφρασε από τα ιταλικά συγγράμματα του Γεμνιάνου Γαέτη κατά των άθεων, που το εξέδωσε στη Βιέννη το 1791 με πολλές σημειώσεις και με τον τίτλο «Τρόπαιον της Ορθοδοξίας».

Ο **Κωνσταντίνος Αγάπιος** καταγόταν από τη Πάτρα, ανασύστησε δε στα τέλη του ΙΗ' αιώνα τη σχολή του Ρυσίου (= Αρετσούς) της Κωνσταντινούπολης. Ο Μ. Γεδεών στα Χρονικά της Πατριαρχικής Ακαδημίας, αναφέρει ότι «έκ των εις τα προάστεια της Κωνσταντινουπόλεως ιδρυομένων σχολών αρχαιοτέραν ενόμιζε την σχολήν του Ρυσίου επί Πατριάρχου Μελετίου, διαλυθείσαν ύστερον» και ότι «ιεροδιδάσκαλος Αγάπιος ο Πατρεύς συνδρομή πολλών φιλομούσων συνέστησεν αυτήν αυθίς».

Ο **Κύριλλος Λαυρεώτης** του οποίου οι γονείς ονομάζονταν Δημήτριος και Τρισευγένη, γεννήθηκε το 1752 στην Πάτρα, έγινε μοναχός στην Αγία Λαύρα, έμεινε εκεί μέχρι το 1780 και στη συνέχεια πήγε στην Κωνσταντινούπολη και στο Βουκουρέστι, όπου και πέθανε το 1827. Ο Κύριλλος Λαυρεώτης, ο οποίος καμία σχέση δεν έχει με τον Κύριλλο Λαυρεώτη της αθωνικής Μεγίστης Λαύρας (τους δύο Λαυρεώτες θεώρησε ως ένα εκτός των άλλων και ο Κ. Σάθας, της Νεοελληνικής φιλολογίας εξαιτίας της ομοιότητας του βαθμού, της επωνυμίας των μονών και της πατρίδας) έγραψε Ερμηνεία της Αποκαλύψεως (η οποία αποτελείται από οκτώ ογκώδεις τόμους χειρογράφων, από 8.500 σελίδες. Την Αποκάλυψή του ο Κύριλλος την είχε γράψει μέσα σε έξι χρόνια, ενώ χρειάστηκε αρκετό χρονικό διάστημα, να την αντιγράψει δέκα φορές για χάρη των φίλων του), Ακολουθία του Αγίου

³⁶ Φωμόπουλος σελ. 305-307

Αλεξίου και πολλές Επιστολές. Στην ερμηνεία της Αποκαλύψεως μάλιστα σημείωνε πολλά ενδιαφέροντα για τις επιδρομές των Αλβανών στην Πελοπόννησο ειδικότερα για την Πάτρα έγραφε: « Τότε και η Παλιά Πάτρα, η αγαπημένη μου πατρίδα, καταστράφηκε και όσοι ξέφυγαν το θάνατο από μαχαίρι και την υποδούλωση, στα χωριά σώθηκαν των Νεζερών, με ένα πουκάμισο και ξυπόλυτοι. Αλλά και δω κυνηγημένοι, όσοι σαν ζαρκάδια από τα βρόχια ξέφυγαν τόπου τους, για πολύν καιρό έμειναν στενάζοντας και τρέμοντας και αντιπαλεύοντας την πείνα και την γύμνια τους. Από τις γυναίκες, όσες γλύτωσαν την αιχμαλωσία, αυτές στα βουνά πικρά αναγκάζονταν από το φόβο, που τις περιτριγύριζε, τη χιλιόμορφη φύση των βρεφών από τα μητρικά λαγόνια τους να απορρίχνουν.

Πατρινοί βιβλιογράφοι, δηλαδή αντιγραφείς, που σημειώνονται οι ίδιοι σε διάφορα εκκλησιαστικά βιβλία είναι κατά χρονολογική σειρά ο Μιχαήλ, ο Γαβριήλ ο εξ Εβραίων, ο Δημήτριος Ρωδ, ο ιερομόναχος Παρθένιος, ο Σωφρόνιος, ο Θεόδωρος Γεωργίου, ο Κυπριανός, ο ιεροδιάκονος Ιωακείμ, και ο μοναχός Ονούφριος

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Κατά τη μακραίωνη τουρκοκρατία η Πάτρα υπέφερε τα πάνδεινα, όπως και η υπόλοιπη Ελλάδα. Ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια η Πάτρα οπισθοδρόμησε περισσότερο γιατί στα πλούσια παραλιακά της μέρη εγκαταστάθηκαν οι Τούρκοι αγάδες, μπέηδες, τσιφλικάδες και άλλοι αξιωματούχοι που καταδυνάστευαν τους ντόπιους κατοίκους, στερώντας την ελευθερία τους και αρπάζοντας το βιος τους.

Εξάλλου οι συνεχείς συγκρούσεις των Τούρκων στο έδαφος της Αχαΐας με τους παλιούς αφέντες της τους Ενετούς, είχαν ως συνέπεια τις καταπιέσεις των ντόπιων, το παιδομάζωμα, την ανασφάλεια, τις ληστείες, τη φτώχεια και τη δυστυχία. Ο πληθυσμός των πόλεων και των παραλιακών περιοχών μειώθηκε αισθητά. Οι πιέσεις των Τούρκων διοικητών που είχαν την έδρα τους εκεί, οι επιδρομείς των πειρατών και η ναυτολογία των χριστιανών ραγιάδων για να υπηρετήσουν στα τουρκικά καράβια, ανάγκαζαν πολλούς κατοίκους να εγκαταλείψουν τον τόπο τους και να ξενιτευτούν. Άλλοι πάλι προτίμησαν να ανέβουν στις ορεινές και δυσκολοπλησίαστες περιοχές του νομού, όπου η τουρκική καταπίεση ήταν λιγότερο οδυνηρή.

Στα ορεινά χωριά που δημιουργήθηκαν, οι κάτοικοι οργάνωσαν τη ζωή τους σύμφωνα με τις ασχολίες και τα έθιμά τους. Ο φόβος των κατακτητών τους ένωνε και τους υποχρέωνε σε συνεργασία και αλληλοβοήθεια. Κοινές ήταν οι λίγες χαρές και πολλές λύπες τους. Κοινοί ήταν οι πόθοι και οι ελπίδες τους. Αν και δεν υπήρχε μεγαλύτερη επιθυμία και καλύτερη ευχή να απαλλαχτούν από τη τουρκική σκλαβιά. Η ευχή τους ήταν " και του χρόνου χωρίς σκυλιά" που το εύχονταν μεταξύ τους με νόημα.

Μετά το πνευματικό σκοτάδι που απλώθηκε στα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας, άρχισε από το 17^ο αιώνα στο νομό μας κάποια σημαντική εκπαιδευτική κίνηση. Τη μόρφωση των παιδιών και των νέων στις πόλεις και κωμοπόλεις που την είχαν αναλάβει μορφωμένοι άνθρωποι, μερικοί από τους οποίους ήταν αξιόλογοι. Στην Πάτρα, την εποχή του 1650, δίδαξαν στα σχολεία και τις σχολές ο γιατρός Σοφιανόπουλος, ο Τριανταφυλλίδης, ο Μανίκας, ο Θεοχαρόπουλος και πολλοί άλλοι. Στα σχολεία της Βόστιτσας και του Διακοπτού δίδαξαν μετά το 1750 σπουδαίοι δάσκαλοι, ανάμεσά τους στους οποίους ο Δενδρινός και ο Βενέδικτος από τη Πάρο και ο σχολάρχης στη Βοστίτσα και τα Καλάβρυτα Αλέξανδρος Τσιμπουράκης. Στα Καλάβρυτα σημειώθηκε σημαντική κίνηση, γιατί τα μεγάλα Μοναστήρια της περιοχής διέθεταν μορφωμένους μοναχούς και ιερωμένους. Λειτουργήσαν επίσης και πολλά κανονικά σχολεία στα χωριά της επαρχίας, στο Σοποτό, στη Κερπίνη, στην Κερτέζη, στη Στρέζοβα και αλλού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ Η ΠΑΤΡΑ ΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ 1821

Η επανάσταση του 1821 είναι το κορυφαίο γεγονός στην Ιστορία της Αχαΐας. Κατά τη Β' Τουρκοκρατία (1715-1821), η Πάτρα³⁷ ανέλαβε οικονομικά, ο πληθυσμός αυξήθηκε και το λιμάνι τη **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.** υπήρξε ένα από τα σημαντικότερα κέντρα της Πελοποννήσου. Κατά τη διάρκεια των Ορλοφικών, η τουρκική φρουρά της πόλης πολιορκήθηκε από τους επαναστάτες, οι πολιορκημένοι όμως Τούρκοι αρνήθηκαν να παραδοθούν και η πολιορκία λύθηκε άδοξα, ενώ οι καταστροφές και η λεηλασία ανάγκασαν τους κατοίκους να φύγουν σε ορεινές περιοχές. Μετά τη λήξη του Ρωσοτουρκικού Πολέμου, με τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774) η Πάτρα γνώρισε αξιόλογη ανάπτυξη.

Στις παραμονές της Ελληνικής επανάστασης είχαν μνηθεί αρκετοί Φιλικοί και το έδαφος για την εξέγερση είχε προετοιμαστεί συστηματικά. Στις 23 Μαρτίου 1821, μετά την επίθεση εναντίων των Τούρκων στα Καλάβρυτα (21 Μαρτίου), οι Τούρκοι της Πάτρας, αφού μάταια προσπάθησαν να πείσουν τους πρόξενους των ξένων δυνάμεων να συστήσουν στους Έλληνες την παράδοση των όπλων, επιτέθηκαν στο σπίτι του προκρίτου Ιωάννη Παπαδιαμαντόπουλο και το πυρπόλησαν, ενώ από το κάστρο άρχισαν να κανονιοβολούν. Με αρχηγό τον υποδηματοποιό Παναγιώτη Καρατζά και τους Επτανησίους Νικόλαο Γερακάρη και Ευάγγελο Λιβαδά, οι Έλληνες αντεπετέθησαν και η σύρραξη γενικεύτηκε. Η συγκέντρωση αγωνιστών στην Πάτρα άρχισε την επόμενη ημέρα και στις 25 Μαρτίου βρίσκονταν στην πόλη περισσότεροι από χίλιοι ένοπλοι με επικεφαλής των Παλαιών Πατρών Γερμανό και τους Αντρέα Ζαΐμη, Ανδρέα Λόντο, Ιωάννη Παπαδιαμαντόπουλο, Μπενιζέλο Ρούφο, Δημήτρης Μελετόπουλος, Ασημάκης Φωτήλας, Σωτήρης Χαραλάμπης ο Παπαφλέσσας και τον επίσκοπο Κερνίκης Προκόπιο. Την ημέρα αυτή στη Πλατεία του Αγίου Γεωργίου ο Γερμανός όρκισε τους αγωνιστές και ο Αντρέας Λόντος ύψωσε τη σημαία, που είχε υψώσει λίγες μέρες πριν στην Βοστίτσα (Αίγιο). Λίγες ώρες πριν ο Παπαφλέσσας είχε διαβάσει στους συνέδρους τα έγγραφα του Αλέξανδρου Υψηλάντη και στη συνέχεια ανακοίνωσε με ακράτητο ενθουσιασμό ότι η στιγμή ήταν κατάλληλη για την έναρξη της επανάστασης, ότι όλα ήταν έτοιμα και ότι μια μεγάλη δύναμη (εννοούσε τη Ρωσία) ήταν έτοιμη να βοηθήσει τους Έλληνες εναντίων των Τούρκων. Μερικοί από τους προκρίτους ενθουσιάστηκαν από τα λεγόμενα του Παπαφλέσσα³⁸, οι περισσότεροι όμως ήταν διστακτικοί. Ιδιαίτερα επιφυλακτικός ήταν ο Παλαιών Πατρών Γερμανός, ο οποίος αντέδρασε απότομα και οργισμένα και ζήτησε από τον Παπαφλέσσα απάντηση στα ερωτήματα: Που πολεμοφόδια; Που όπλα; Που χρήματα πολυάριθμα; Που στρατός εκπαιδευμένος; Που στόλος εφοδιασμένος; Ποιον αρχηγό έχουμε; Υπάρχουν βάσιμες υποσχέσεις πως θα συντρέξει κάποια ξένη δύναμη; Ο Παπαφλέσσας απάντησε στα ερωτήματα

³⁷ Ιστορικό Λεξικό Τριανταφύλλου σελ.184

³⁸ Τάσος Μ. Φιλιππόπουλος σελ. 157

αλλά κανένας δεν πίστευε στα αισιόδοξα λόγια του. Τον συμβούλευσαν μάλιστα να πάψει να ξεσηκώνει το λαό με τις διαδόσεις του μέχρι να πάρουν ασφαλείς πληροφορίες από τους απεσταλμένους τους στη Ρωσία και στην Κωνσταντινούπολη, κι από τους προκρίτους από τα νησιά του Αιγαίου. Ο Παπαφλέσσας έφυγε πικραμένος αλλά όχι απογοητευμένος.

Η συνέλευση στη Βοστίτσα, οι κινήσεις των φιλικών, η αναστάτωση των Ραγιάδων κι ο ενθουσιασμός τους από τη φήμη ότι έφτασε η ώρα του ξεσηκωμού, φυσικό ήταν να βάλουν τους Τούρκους σε ανησυχίες. Ο επίσκοπος Παλαιών Πατρών Γερμανός, για να διαλύσει τις υπόνοιες των Τούρκων, κάλεσε στην Πάτρα τον Ανδρέα Λόντο από τα Αίγιο και μαζί επισκέφτηκαν τον Τούρκο διοικητή Πατρών. Με τη διπλωματία κατάφεραν να καθησυχάσουν τον διοικητή και να τον πείσουν για τη μη εξέγερση των Ελλήνων. Ωστόσο, την εποχή εκείνη τοποτηρητής της Πελοποννήσου ήταν ο Μεχμέτ Σαλήκ αγάς αντικαθιστώντας τον Χουρσίτ πασά ο οποίος πολέμουσε εναντίον του Αλή πασά των Ιωαννίνων. Με το πρόσχημα ότι ήθελε να συσκεφθεί με τους αρχιερείς και τους προκρίτους της Πελοποννήσου για διάφορα ζητήματα του τόπου, ο καχύποπτος διοικητής τους κάλεσε να παρουσιαστούν στην Τρίπολη στις αρχές Μαρτίου του 1821. Στην πραγματικότητα σχεδίαζε να τους κρατήσει ως ομήρους, γιατί είχε υποψιαστεί την εξέγερση από τη διαρροή του μυστικού της Φιλικής Εταιρίας, αλλά και από άλλα περιστατικά. Η διαταγή αυτή προκάλεσε σύγχυση στους προκρίτους και διχογνωμίες. Αλλά οι αρχιερείς επειδή αντιλήφθηκαν τα σχέδια του Τούρκου διοικητή, προφασίστηκαν κάποιες δικαιολογίες και έτσι η συνάντηση αυτή δεν έγινε ποτέ. Για να προλάβουν λοιπόν την αντίδραση των Τούρκων, αλλά και για να κερδίσουν χρόνο, έβαλαν σε εφαρμογή ένα τέχνασμα που τους υπόδειξε ο Παλαιών Πατρών Γερμανός κι αντί να κατευθυνθούν προς την Τρίπολη βρέθηκαν στην Αγία Λαύρα όπου έκαναν σύσκεψη. Όσοι από τους προκρίτους άλλων περιοχών συμμορφώθηκαν με τη διαταγή, όταν έφτασαν στην Τρίπολη φυλακίστηκαν και πέθαναν απόν τις κακουχίες και τα βασανιστήρια μέσα στη φυλακή ή αμέσως μετά την απελευθέρωση τους. Οι αρχιερείς και οι πρόκριτοι που αρνήθηκαν να πάνε στην Τρίπολη, μαζί με προκρίτους γειτονικών επαρχιών, συγκεντρώθηκαν στις 10 Μαρτίου στο μοναστήρι της Αγίας Λαύρας και εκεί πήραν σημαντικές αποφάσεις. Η ημέρα τις εξέγερσης πλησίαζε και έπρεπε χωρίς δισταγμούς να μπουν επικεφαλής των αγωνιστών του τόπου τους που με λαχτάρα περίμεναν την άγια μέρα του ξεσηκωμού. Στην Πάτρα οι επαναστατικές κινήσεις ξεκίνησαν από τις 20 Φεβρουαρίου και έγιναν πιο συγκεκριμένες στη σύσκεψη του Οδυσσέα Ανδρούτσου με τον επίσκοπο τον Παλαιών Πατρών Γερμανό και τον πρόξενο της Ρωσίας Ιωάννη Βλασσόπουλο που έγινε στις 15 Μαρτίου. Το πρωί της 25^{ης} Μαρτίου οι Έλληνες ένοπλοι που μπήκαν στην Πάτρα από τα γειτονικά χωριά με τους οπλαρχηγούς Ζαΐμη, Λόντο, τους Κουμανιωταίους και άλλους συγκεντρώθηκαν στην πλατεία του αγίου Γεωργίου, δίπλα από το αρχαίο Ωδείο. Οι Πατρινοί τους υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό και ζητωκραυγές. Στο χώρο της πλατείας ο μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Γερμανός, περιστοιχισμένος από τον επίσκοπο Κερνίτσης Προκόπιο, τον κλήρο και τους προκρίτους της Αχαΐας, έψαλε τρισάγιο και έκαμε δέηση για να επιτύχει ο

ιερός αγώνας των Ελλήνων. Αμέσως μετά ευλόγησε τις επαναστατικές σημαίες και έδωσε εντολή να στηθεί σταυρός πάνω στον οποίο οι γενναίοι πολεμιστές έδωσαν όρκο να αγωνιστούν για τη πίστη τους και για τη λευτεριά της πατρίδας τους. Μετά τη τελετή έναρξης του αγώνα, άρχισε η πολιορκία του κάστρου των Πατρών και ο μεγάλος αγώνας ο οποίος κράτησε πάνω από επτά χρόνια. Στις 25 Μαρτίου 1821, αμέσως μετά την τελετή έναρξης της επανάστασης, οι συγκεντρωμένοι στην Πάτρα αρχιερείς, πρόκριτοι και οπλαρχηγοί, έγραψαν επαναστατικές προκηρύξεις με τις οποίες καλούσαν τους Έλληνες μέσα και έξω από τη Πελοπόννησο να πάρουν τα όπλα και να ξεσηκωθούν όλοι εναντίων των Τούρκων. Συγχρόνως έστειλαν άλλη προκήρυξη προς τους προξένους στην Πάτρα με την οποία δήλωναν την απόφασή τους να πολεμήσουν για την ελευθερία τους και ζητούσαν την υποστήριξη και προστασία από όλα χριστιανικά βασίλεια της Ευρώπης. Το κείμενο της προκήρυξης³⁹ το βλέπουμε σήμερα γραμμένο πάνω σε στήλη γραμμένο της πλατείας αγίου Γεωργίου των Πατρών και έχει ως εξής:

«Ημείς το ελληνικόν έθνος των χριστιανών, βλέποντες ότι μας καταφρονεί το οθωμανικόν γένος και ότι σκοπεύει όλεθρον εναντίων μας πότε μ'ένα και πότε μ'άλλον τρόπον, απεφασίσαμεν σταθερώς ή ν'αποθάνωμεν όλοι να ελευθερωθώμεν και τούτο ένεκα βαστούμεν τα όπλα εις χείρας ζητούντες τα δικαιώματά μας. Όντες λοιπόν βέβαιοι ότι όλα τα χριστιανικά βασίλεια γνωρίζουν τα δίκαιά μας και όχι μόνον δεν θέλουν μας εναντιωθεί, αλλά και θέλουν μας συνδράμει και ότι έχουν εις μνήμην ότι οι ένδοξοι προγονοί μας εφάνησαν ποτέ ωφέλιμοι εις την ανθρωπότητα, δια τούτο ειδοποιούμεν την εκλαμπρότητά σας και σας παρακαλούμεν να προσπαθήσετε να είμεθα υπό την εύνοιάν σας και προστασίαν του μεγάλου κράτους τούτου. Οι ειλικρινείς φίλοι σας: ο Πατρών Γερμανός, ο Κερνίτσης Προκόπιος, Ανδρέας Ζαΐμης, Ανδρέας Λόντος, Μενιζέλος Ρούφος, Ι. Παπαδιαμαντόπουλος, Σωτηράκης Θεοχαρόπουλος».

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Στην Αχαΐα η τουρκική αντίδραση στην εξέγερση των Ελλήνων ήταν άμεση. Πρώτος κινήθηκε προς την Πάτρα ο Γιουσούφ πασάς, ο οποίος κατεβαίνοντας από τα Γιάννενα με λίγο στρατό, πέρασε από το Μεσολόγγι χωρίς αντίσταση και έφτασε με πλοία στο Ρίο. Οι λίγοι Αιγιώτες που υπεράσπιζαν το κάστρο διασκορπίστηκαν και ο Γιουσούφ έφτασε ανενόχλητος στο κάστρο των Πατρών στις 3 Απριλίου. Χωρίς δυσκολία διέλυσε την πολιορκία του και οι Τούρκοι βγήκαν στην πόλη όπου διέπραξαν αιχμαλωσίες, λεηλασίες σφαγές και άλλες αγριότητες και στο τέλος έκαψαν το μεγαλύτερο μέρος της. Λίγες μέρες αργότερα η πόλη ήταν ερημωμένη γιατί οι κάτοικοι είχαν καταφύγει στα όρη και καθώς οι Τούρκοι τους κάλεσαν να γυρίσουν στην πόλη και οι κάτοικοι δεν υπάκουσαν οι Τούρκοι έπιασαν αιχμαλώτους όσους βρήκαν, λεηλάτησαν όλη την επαρχία και έκαψαν ολάκερα την πόλη. Οι

³⁹ Παλαιών Πατρών Γερμανός: Απομνημονεύματα.

τουρκικές θηριωδίες στην Πάτρα δεν μπόρεσαν να καταπνίξουν την επανάσταση. Ο αρχιεπίσκοπος Παλαιών Πατρών Γερμανός κατόρθωσε να εγκαταστήσει το αρχηγείο του αρχικά στο μοναστήρι του Ομπλού όπου εκεί είχαν καταφύγει αρκετές Πατρινές οικογένειες. Οι οπλαρχηγοί της περιοχής οργάνωναν συχνές επιθέσεις εναντίων των Τούρκων, οι οποίοι αναγκάζονταν να βγαίνουν από το κάστρο και την πόλη για να μαζεύουν τροφές. Στις συγκρούσεις αυτές οι Τούρκοι είχαν μεγάλες απώλειες σε στρατιώτες, αλλά και σε πολεμοφόδια με τα οποία ανεφοδιάζονταν οι Έλληνες. Μετά τη μάχη της Ηλείας (11 Ιουνίου), εισέβαλαν στην Πάτρα αρκετοί Τουρκοαλβανοί, η πολιορκία του κάστρου σχεδόν λύθηκε, τα ελληνικά πλοία λιγόστεψαν, αρκετοί οπλαρχηγοί απομακρύνθηκαν και οι Τούρκοι έφτασαν στο μοναστήρι του Ομπλού και το κατέκαψαν (28 Ιουνίου). Ακολούθησαν αρκετές μάχες εναντίων Ελλήνων και Τούρκων σε αρκετές περιοχές της Πελοποννήσου με τη πολλές τουρκικές απώλειες και στο Γηροκομείο (26 Ιουλίου), το οποίο κურιέψαν οι Έλληνες, αλλά το εγκατέλειψαν από έλλειψη ανεφοδιασμού.

Από την αρχή του απελευθερωτικού αγώνα διαπιστώθηκε η ανάγκη της δημιουργίας μιας γενικής κυβέρνησης, η οποία να παρακολουθεί τα γεγονότα και να δίνει τις κατευθύνσεις της επανάστασης. Το ξεκίνημα έγινε με τοπικές κυβερνήσεις και οργανισμούς με πρώτο το **Αχαιϊκό Διευθυντήριο** στην Πάτρα, το οποίο θεωρείται ως η πρώτη προσωρινή διακυβέρνηση Πελοπόννησο. Την ίδρυση και οργάνωσή του μιμήθηκαν και άλλες επαρχίες, χωρίς όμως να το φτάσουν σε αποτελεσματικότητα. Το Αχαιϊκό διευθυντήριο κατασκεύασε τις πρώτες ελληνικές σημαίες τις οποίες μοίρασε σε όλη την Πελοπόννησο, καθώς και σφραγίδα με το σταυρό στη μέση και κυκλικά την επιγραφή « σφραγίς ελευθερίας». Αρχηγός του ήταν τιμητικά ο Παλαιών Πατρών Γερμανός και μέλη του οι Αχαιοί που υπόγραψαν και την προκήρυξη της επανάστασης.

Αχαιοί όμως μετείχαν και στην ευρύτερη κυβέρνηση που σχηματίστηκε αργότερα, την «πελοποννησιακή γερουσία», στις εθνοσυνελεύσεις, στην κυβέρνηση Καποδίστρια, καθώς και στις κυβερνήσεις κατά τα χρόνια του Όθωνα. Από τους Αχαιούς αυτούς ξεχώρισαν για τη δράση τους ο Ανδρέας Ζαΐμης, Ανδρέας Λόντος, ο Αθανάσιος (Θάνος) Κανακάρης και ο γιος του Βενιζέλος Ρούφος, ο Ασημάκης Φωτήλας, ο Κωνσταντίνος Ζωγράφος, ο Θεόδωρος Σπηλιωτάκης ως μέλος του Εκτελεστικού, ο Σωτήριος Σωτηρόπουλος, ο οποίος υπηρέτησε επτά φορές υπουργός των οικονομικών και πρωθυπουργός κι άλλοι με διάφορες θέσεις στις κυβερνήσεις.

Η πολιορκία των Τούρκων στο κάστρο συνεχίστηκε ως τον Νοέμβριο, όταν ο Γιουσούφ πασάς διασκόρπισε τους πολιορκητές. Η επανάληψη της πολιορκίας δεν έφερε αποτελέσματα και οι Τούρκοι έμειναν κύριοι της πόλης σε όλη τη διάρκεια του αγών. Στις 20 Φεβρουαρίου 1822 στην Ναυμαχία της Πάτρας, όπου για πρώτη φορά ελληνική ναυτική δύναμη με εξήντα τρία πλοία αντιμετώπιζε τον τουρκικό στόλο, οι Έλληνες πέτυχαν μια περίλαμπρη νίκη.

ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ. Η ΛΥΤΡΩΣΗ

Από τις αρχές του 1827 φάνηκε το ενδιαφέρον των Μεγάλων Δυνάμεων (Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας) να δώσουν τέρμα στη κυριαρχία του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο και του Κιουταχί στη Στερεά Ελλάδα και να προχωρήσουν στην αναγνώριση αυτονομίας της χώρας μας. Στις 6 Ιουλίου υπογράφηκε στο Λονδίνο η λεγόμενη **Ιουλιανή Σύμβαση**, σύμφωνα με την οποία η Τουρκία και η Ελλάδα έπρεπε να κάνουν ανακωχή και να συζητήσουν για ειρήνευση. Όποια από τις δύο χώρες δεν δεχόταν τη σύμβαση, οι Μεγάλες Δυνάμεις θα την εξανάγκαζαν με στρατιωτική επέμβαση. Οι Έλληνες, όπως ήταν φυσικό, δέχτηκαν την είδηση με ικανοποίηση και ενθουσιασμό. Ο Κολοκοτρώνης βρισκόταν εκείνη την εποχή στον άγιο Βλάσιο Καλαβρύτων. Είχε φτάσει εκεί μαζί με το γιό του για να εμποδίσει τις επιδρομές των Τούρκων από τη Πάτρα. Η τουρκική κυβέρνηση όμως και ο Ιμπραήμ απέρριψαν τη Σύμβαση και για το λόγο αυτό επενέβη ο ενωμένος στόλος των Μεγάλων Δυνάμεων, ο οποίος κατάστρεψε ολοκληρωτικά τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο στη Ναυμαχία που έγινε στο Ναυαρίνο (Οκτώβριος 1827). Μετά τη ναυμαχία ο Ιμπραήμ αναγκάστηκε να αποσυρθεί στο εσωτερικό της Πελοποννήσου και να συνεχίσει τις καταστροφές. Ωστόσο, η ώρα της ελευθερίας για την Ελλάδα είχε σημάνει. Ένα χρόνο μετά ο Ιμπραήμ έφυγε νικημένος από τη Πελοπόννησο.

Στις 7 Οκτωβρίου 1828 τα στρατεύματα του Γάλλου στρατηγού Μαιζόν με διοικητή τον αρχηγό Σνάνιντερ αποβιβάστηκαν στην Πάτρα και ζήτησαν τη παράδοση του Φρουρίου. Ο Τούρκος φρούραρχος Χατζή Αβδουλάχ πασάς αρνήθηκε τη παράδοση και ζήτησε διαπραγματεύσεις. Οι Γάλλοι του έδωσαν εικοσιτετράωρη προθεσμία αλλά όταν είδαν ότι η κατάσταση δεν άλλαζε πλησίασαν το φρούριο. Τότε χωρίς να αντιδράσουν οι Τούρκοι άνοιξαν τις πύλες και κατέβασαν οριστικά τη σημαία τους από το κάστρο (7 Οκτωβρίου 1828). Οι Γάλλοι μπήκαν στο κάστρο ύψωσαν τις σημαίες των τριών συμμάχων και της Ελλάδας και υπόγραψαν το πρωτόκολλο (συμφωνητικό) παράδοσης και παραλαβής του κάστρου. Η απελευθέρωση του φρουρίου της Πάτρας σήμανε το γλυκοχάραγμα της λευτεριάς στην Αχαΐα ο τρομαγμένος και κνηγνημένος πληθυσμός άρχισε να επιστρέφει στην πόλη από τα όρη και τις σπηλιές που είχε καταφύγει. Ο Μαιζόν έμεινε για λίγες μέρες στην Πάτρα και μετά αναχώρησε για το Ναύπλιο, όπου είχε εγκατασταθεί η ελληνική κυβέρνηση.

Ένα έτος μετά την απελευθέρωση της πόλης⁴⁰ καταρτίστηκε με εντολή του Ιωάννη Καποδίστρια το πρώτο σχέδιο πόλεως (1829). Λίγα χρόνια μετά το τέλος της επανάστασης και τη μεταφορά τις πρωτεύουσας του ελληνικού κράτους από το Ναύπλιο στην Αθήνα (1834), η Πάτρα μεταμορφώνεται σε σημαντικό αστικό και οικονομικό κέντρο με αξιόλογη κοινωνική οργάνωση και υψηλό επίπεδο πολιτιστικής ζωής. Η ανάπτυξη αυτή βοήθησε την πόλη⁴¹ να ζήσει την πιο γοητευτική της περίοδο, τη λεγόμενη "Belle époque" από το 1900 ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Γι' αυτή της την ακμή χρειάστηκαν προϋποθέσεις που έλειψαν από τις άλλες ελληνικές πόλεις, όπως η έντονη εμπορική και βιομηχανική

⁴⁰ <http://e1.wikipedia.org/wik>

⁴¹ http://www.Westnet.gr/westnet/Patra/istoriki_anadromi.Scr

δραστηριότητά της με βασικό άξονα την εξαγωγή της σταφίδας. Το λιμάνι της είναι από τα σημαντικότερα της Ελλάδας και πύλη προς τη Δύση. Μετά το τέλος του εμφυλίου και μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 η οικονομία της πόλης φθίνει, κύρια λόγω του υδροκεφαλισμού του δίδυμου Αθήνας-Πειραιά. Στη δεκαετία 1950-60 το πολεοδομικό συγκρότημα της Πάτρας, μόλις φαίνεται να συγκρατεί τη φυσική του αύξηση (γύρω στο 0.8% ετήσια). Η πόλη θα ξαναβρεί θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης κατά τα τέλη της δεκαετίας του '70, αρχές του '80, κύρια λόγω της έντονης κίνησης του λιμανιού της, της γεωγραφικής της θέσης και της ίδρυσης του Πανεπιστημίου Πατρών και του Περιφερειακού Νοσοκομείου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΒΙΒΛΙΑ

- 1. Περικλής Α. Τρακάδας: Εν Αχαΐα. Αχαϊκές εκδόσεις**
- 2. Κώστας Ν. Τριανταφύλλου: Ιστορικών Λεξικόν των Πατρών- Ιστορίας Πόλεως και επαρχίας Πατρών Τόμοι 2. Πάτρα 1980**
- 3. Στέφανος Ν. Θωμόπουλος: Ιστορία της πόλεως των Πατρών, από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι το 1821. Αχαϊκές εκδόσεις. Τόμοι 2**
- 4. Γ. Α Πετρόπουλος: Η Τριταΐα (1.100-1994). Αχαϊκές εκδόσεις. Πάτρα 1996**
- 5. Ηλία Ξυροτόρη: για να γνωρίσουμε τη Πάτρα. Αχαϊκές Εκδόσεις. Πάτρα 1993**
- 6. Αικατερίνη Χριστοφιλοπούλου: Βυζαντινή Ιστορία Α' 324-610. Εκδόσεις Βανιάς. Θεσσαλονίκη 1992**
- 7. Τάσος Μ. Φιλιππόπουλος: Για να γνωρίσουμε τον τόπο μας, Ιστορία της Αχαΐας. Αχαϊκές εκδόσεις 1998**
- 8. Λάμπρος Σ. Βρεττός: το κάστρο της Πάτρας. Αχαϊκές εκδόσεις, Πάτρα 1993**
- 9. Stratou Α.: Το Βυζάντιο στον Ζ' αιώνα 642-668, τόμος Δ, βιβλιοπωλείο Εστίας, Αθήνα 1972**
- 10. Alan Harvey: οικονομική ανάπτυξη στο Βυζάντιο 900-1200, μτφ. Ελένη Σταμπόγλη, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1997**
- 11. Σοφίας Ι. Δαανίδου: Το πριγκιπάτο της Αχαΐας 1205-1460, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφέλιμων βιβλίων, Αθήνα 1989**
- 12. Αλέξιος Γ.Κ Σαββίδης: Η προέλευση και ο ρόλος των τουρκόφωνων Μισθοφόρων στο Μορέα κατά το Βυζαντινό-Φραγκικό πόλεμο του 1263-1264**
- 13. John Julious Norwich: Βυζάντιο το απόγειό, μτφ Ευγένιος Πιέρρης, Αθήνα 1997**
- 14. Αλέξιος Γ. Κ. Σαββίδης, Εγκυκλοπαιδικό Προσωπογραφικό Λεξικό Βυζαντινής Ιστορίας και πολιτισμού, τόμος τρίτος Αντίοχος-Αψίμαρος, τόμος τρίτος, εκδόσεις Μετρόν / Ιωλκός 2001.**
- 15. Παλαιών Πατρών Γερμανός: Απομνημονεύματα, Επανεκδοση 1981**

B. ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

- 16. Νεότερον εγκυκλοπαιδικό λεξικόν Ήλιον τόμος ΙΗ**
- 17. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια Π. Δρανδάκη τόμος 19**
- 18. Υδρία εταιρία ελληνικών εκδόσεων Α.Ε τόμος 43**
- 19.Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρους – Λάρους Μπριτάνικα τόμος 48**
- 20.Ιστορία του Ελληνικού έθνους Ακαδημία Αθηνών τόμος 5**

Γ. ΙΝΤΕΡΝΕΤ

- 1. [http: // el1. wikipedia. Org/ wik](http://el1.wikipedia.org/wik)**
- 2. [http: // www.westnet. gr / westnet/ patra / istoriki anadromi. scr](http://www.westnet.gr/westnet/patra/istoriki_anadromi.scr)**